

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Tim Jordan

*Daha Güzel Bir
Dünya İçin*

Eylemci!

2.BASKI

Kitapyayinevi

EYLEMCİ!

KİTAP YAYINEVİ – 11
İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ – 3

EYLEMCİ! / TIM JORDAN

ÖZGÜN ADI
ACTIVISM!: DIRECT ACTION, HACTIVISM AND THE FUTURE OF SOCIETY

ACTIVISM!: DIRECT ACTION, HACTIVISM AND THE FUTURE OF SOCIETY BY TIM JORDAN
WAS FIRST PUBLISHED BY REAKTION BOOKS, LONDON, UK, 2002
© 2002, KİTAP YAYINEVİ LTD.

ÇEVİREN
GÜL ÇAÇALI GÜVEN

YAYIMA HAZIRLAYAN
ZUHAL BİLGİN

DÜZELTİ
NURETTİN PİRİM

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
DEREBOYU CADDESİ, ZAGRA İŞ MERKEZİ B BLOK NO:1
34398 MASLAK-İSTANBUL
T: (0212) 285 11 96
E: INFO@MASMAT.COM.TR

2. BASIM
EYLÜL 2003, İSTANBUL

ISBN 975-8704-13-3

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANGİR CADDESİ, ÖZÖĞÜL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Eylemci!

TİM JORDAN

ÇEVİREN
GÜL ÇAĞALI GÜVEN

KitapYAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

I- PARAMPARÇA TOPLUMLAR, EYLEME GEÇMİŞ HAREKETLER	7
II- DÜZEN KARŞITLIĞI: REFORMCU, TEPKİCİ, HAYALCİ	25
III- EYLEM VE ÖRGÜTSÜZ ÖRGÜTLÜLÜK	51
IV- BİR DEVLET SUÇU OLARAK KEYİF	79
V- KÜLTÜRÜN TERSYÜZ EDİLMESİ! VE SEMİYOTİK TERÖRİZM	99
·VI- KIRICI-EYLEMCİLİK: HER ŞEY SANALDA	117
VII- AHLÂK, EYLEMCİLİK, GELECEK	135
NOTLAR	153

Faslane Trident nükleer denizaltı üssü, Ekim 2001'deki OKBLOK ablukası sırasında

Fotoğraf: B. P. Hill.

PARAMPARÇA TOPLUMLAR, EYLEME GEÇMİŞ HAREKETLER

GEÇMİŞ, BUGÜN, GELECEK

Süpermarket rafları arasında pek de kendinizi vermeden, başka şeyler düşünerek dolaşırken, ekmeklerin durduğunu sandığınız rafın çeşitli organik ürünlerle dolu olduğunu fark ediverirsiniz ansızın. Bu nasıl olmuştur? Günümüzde satışa sunulmuş yumurtaların çeşitliliği –organik, tahılla beslenmiş, tavuk çiftliği ya da köy ürünü– artık hiç de şaşırtıcı olmayan, aşırı gelişmiş bir ülkede herhangi bir tüketici gününün sıradan bir parçasına dönüşmüştür. Aynı sabahın ilerleyen saatlerinde, yine dikkatinizi fazla yoğunlaştırmadan, dalgın dalgın iş ilanlarına bakarken, benzer konumlar için yapılmış standart iş başvuruları gözünüze çarpar. Bu ilanların büyükbaba ve büyükannelerinizi için bir anlam ifade edeceğinden kuşku duyarsınız. Normalde görkemle geleceğini sandığımız gelecek, aslında buna benzer kısacık anlarla şimdiden başlayıvermiştir: Süpermarket raflarının görünümündeki değişimler, yumurta üretimindeki çeşitlenme, iş başvurusu işlemlerinin standart bir hal alması. Son bir dalgınlıkla kendinize şu soruyu sorabilirsiniz: ‘Yeni yaşam tarzları nasıl doğuyor? Yaşamamanın doğru veya iyi yöntemine dair yeni anlayışlarımızı nasıl ediniyoruz?’

İşte bu kitapta, 21. yüzyıl toplumlarının ‘iyi yaşam’ın anlamlarını üretme yolları ve en az onun kadar önemli olan, bu yeni anlamların nasıl başat hale geldiği ve gündelik yaşamlarımızı nasıl etkilediğine ilişkin sorular soruluyor. Bu sorulara yanıt bulacağımız yer de, yumurta seçmek kadar gündelik yaşamımızın bir parçası olmasa bile, son derece aşina olduğumuz bir alan. Bu da bir sorunsal, zira bu alan o derece tanıdık bir yer ki, geleceği yaratmadaki önemi kolayca gözden kaçırılabilir. Gelin, bu alana bir göz atalım.

Sahneler gayet tanıdık. Kalabalık insan grupları, normalde arabaların egemenliğinde olan sokakları ele geçirmiş, ellerindeki pankartları sallayarak şarkılar söylüyorlar. Yürüyüş halindeki insan kitlesi, bayrakları, ses-

leri ve giysileriyle ayırt ediliyor. Neredeyse daima ön ve yan safları tutan ve yan sokaklarda gruplar halinde bekleyen polisin, kuşatmasına değilse de 'eşliğine' uğramış durumdalar. Bir başka bağlantılı tanıdık imgeler kümesine dönersek, şişeler fırlatan, gözyaşı bombaları savuran ve tam bir kargaşa halinde bağırıp çağıran, (çoğunlukla) genç erkeklerden oluşan rengârenk bir topluluk görürüz; karşılarında ise, siyah ve mavi üniformalı, çoğunlukla silahlı, rengârenk topluluğa yüklenip geri çekilen, içlerinden birilerini minibüslere sürükleyen polisler vardır. Zaman zaman başka imgelerle de karşılaşırız: Kocaman şileplerin çevresinde dolanan, bayraklarla donanmış küçük tekneler, karşı cinsin giysilerine bürünmüş olmalarını gururla kutlayan kadınlı erkekli büyük kalabalıklar. Bir ağaçtan sürüklenerek indirilen veya bir tünelden çıkarılan biri; bir kapıyı çalıp imzalanacak bir dilekçe uzatan biri. Bütün bu imgeler, siyasal eylemciliği temsil etmektedir. İnsan grupları tarafından gerçekleştirilen bu şiddete dayalı ya da barışçı, gürültülü ya da sessiz eylemler, toplumu o eyleme girişenlerin arzusuna göre değiştirme girişimleridir. Bunlar popüler siyasal eylemciliğin işaret ve anlarından bazılarıdır ve 21. yüzyıl toplumlarının ayrılmaz birer parçasıdır.

Bu sahneler bir biçimde çok tanıdıktr da. Oralarda neler olup bittiğini gayet iyi biliriz. İster bilerek katıllım, isterse kazara ortasına düşelim, bir protesto gösterisine ilk kez görüyormuş gibi bakamayız. Bir grup insan değişim istemekte ve eylem talep etmektedir. Sözelimi "Önce Yeryüzü!", dünyanın en önde gelmesini talep eden çevreci bir eylemci örgüttür. Siyasal eylemciler toplumlarımızı acilen değiştirmeye çalışırlar: daha az kirlenme, daha çok silah denetimi, daha yüksek ücretler, daha az ırkçı şiddet, daha az göç, daha çok toplu ulaşım olanağı –bir talepler kakofonisi. Eylemciliğin gerçek önemini nadiren yakalarız; bizim belirli hareketlere ve onların taleplerinin anlamına odaklanmamızı sağlayan şey, daha çok protestonun ivediliği, heyecan vericiliği ve ruhudur. Aslında, popüler siyasal eylemciliğin ve toplumumuzun doğasına ilişkin daha genel bir sorun vardır. Bu tanıdık eylemlerin hem ardında yatan, hem de bir parçası olan, tanımadığımız ve geleceğimiz açısından temel önem taşıyan bir şeydir bu, çünkü geleceğimizi biçimlendirmesi olası inançlar bu hareketlerden bazılarının içinden doğar. Eylemcilikten, iyi yaşam ve iyi toplumun yeni tanımları ortaya çıkabilir.

Siyasal eylemciliğin belirli tipleri kitlesel kabul gördüğünde, toplumlarımızdaki değişimleri belirleyebilecek yeni ahlâk anlayışlarını yaratırlar. Gelecek, siyasal olarak birlikte hareket eden insanların kargaşasında doğar. Süpermarketlerdeki bütün o organik besinleri ve bütün o farklı tür yumurtaları, çağdaş ‘yeşil’ ya da ekolojik hareketle bağlantısız olarak anlamamız mümkün mü? Fırsat eşitliği düzenlemelerine duyulan gereksinimi, onları ırkçılık karşıtı ve feminist fikirlerle ilişkilendirmeden nasıl kavrayabiliriz? Süpermarket rafları ile eko-eylemcilik veya feminizm ya da ırkçılık karşıtlığı ve iş başvuru işlemleri arasındaki bağlantıların, oluştukları daha geniş bağlamda görülmesi, bunların toplumlarımızda geniş anlamdaki yerlerinin anlaşılması gerekiyor.

Bu kitap, bu geniş bağlamı eşit ağırlıkta olmayan üç kısımda incelemeyi öneriyor. İkinci bölümde, farklı popüler siyasal eylemcilik türleri ile yeni bir yaşam ahlâkı getiren eylemcilik tanımlanıyor. Bunu izleyen dört bölümün her biri bu eylemciliğin özgül bir yönünü inceliyor: Şiddete dayanmayan doğrudan eylem ve örgütsüz örgütlülük*, keyif-siyaseti, kültürün tersyüz edilmesi** ve kırıncı-eylemcilik***. Bunların her biri, 21. yüzyıl protestolarında akışını sürdüren birer ana temadır. Yedinci bölümde bu temalar, gelecekteki toplumların habercisi olan ahlâkı dillendirmek üzere ele alınıyor. Bu öykü boyunca, her çeşit eylem tarzı, eylemci ve fikirle karşılaşacağız; sonunda radikalleştirilmiş demokrasi biçimleri çerçevesinde, farklı toplumsal dayanışmaların yaratılmasına ve farklı toplumsal zıtlıkların rekabetine duyduğumuz ihtiyacı bütünleştiren o geniş vizyona ulaşacağız. Bu bölümde, sahnenin bu keşif yolculuğu için hazırlanması babından, siyasal eylemcilik ve onun toplumsal bağlamı ana hatlarıyla ele alınıyor. Bu bağlam, toplumsal akımları, otoriter ahlâkı vizyonların kaynağı olarak görmeye başlayabildiğimizi ortaya koyacak.

* Bu terimi ‘dis/organization’ sözcüğünü karşılamak için kullandık –ed. n.

** ‘Kültürü tersyüz etmeyi’ ‘culture jamming’i karşılamak için kullandık. Burada yerleşik kültür kalıplarının, yalnızca biçimsel öğeleriyle oynayarak anlamını bozma, çarpıtma, kaydırma ve böylece yapılan muhalefet kastediliyor. Bunu ‘kültürün ters yüz edilmesi’ ya da biraz argo bir deyişle ‘kültürün tornistan edilmesi’ diye anlatmak da mümkün. ‘Jammer’ karşılığı olarak da “tersyüzcü” sözcüğünü kullandık –ed. n.

*** Bu terimi ‘hacktivism’i karşılamak için kullandık. ‘Hacker’ı da ‘kırıncı’ sözcüğü ile karşılayacağız –ed. n.

1999'da Londra'daki yerel bir okulun yeni müdürü, Paskalya Başlığı Geçidi yapma geleneğini kaldırdı. Önceki yıllarda, çocuklar geçitte giymek üzere Paskalya konulu başlıklar yapmak için uğraşırlardı. Geçidin kaldırılması bazı ebeveynleri tedirgin etti ve bir tartışma koptu; söz konusu ebeveynler hazırladıkları pankartlarla okul bahçesinde küçük bir protesto gösterisi yaptılar. Komik Paskalya Başlığı Geçidi'nin yerini kolektif bir eylem almıştı. 1981'de, Arizona'da bir grup insan, Glen Canyon Barajı inşaatını protesto etti. Bir kısmı polisi oyalarken, diğerleri barajın cephesinden aşağı, yüz metre uzunluğunda plastik bir afiş sarkıttılar; afişin üzerindeki çatlak görüntüsü, barajın çökmek üzere olduğu izlenimini uyandırıyor. Bunlar, insanların 'normal' kurumsal kanallar dışında birlikte hareket etmesine yönelik ilk örnektir.

Birlikte eyleme geçmenin birçok yolu vardır; kapılar açıldığında sinemaya girmek ya da otobüs beklerken kuyruk yapmak, kolektif eylem örnekleridir. Bu kitapta mercek altına alınan ise siyasal olarak yönlendirilmiş kolektif eylemdir. Daha en baştan, kolektif eylemlerin sayısının çok yüksek ve fark edilmesinin genellikle güç olduğunu ve açıkça siyasal bir nitelik taşıdıkları zaman bile, tıpkı bizim gibi insanlar tarafından yapıldığını bilmek önem taşıyor. Dahası, siyaset sözcüğü, bugünlerde bizim gündelik sohbetlerimizdeki siyasetten tutun da, ulusal seçim kampanyalarının 'ağır toplar' siyasetine kadar her şeyi kapsayan, muğlak bir sözcük haline gelmiş durumda. Siyasal kavramının çok geniş bir insani eylemler, duygular ve toplumsal ilişkiler silsilesini bütünleştiren birçok farklı boyutu var. İşleri daha da karmaşılaştıran, şu bildik sol, merkez ve sağ ayrımının da artık bir sorsalsal haline gelmiş olması. Bunun kilit bir örneği, hayvanlara özgürlük hareketi; bu hareketin sol-sağ siyasal yelpazesindeki yerini saptamak zordur, çünkü hareketin ahlâki özü, insan türüne diğer türleri öldürme ya da onlara egemen olma biçiminde herhangi bir özel hak tanımayı yadsır. İnsan olmayanlara saygı göstermek, insan haklarıyla tanımlanan bir siyasal yelpazenin neresine uyar? Siyasal eylemciliğe dair bir ön fikir elde etmek için, tanımla ilgili sorunlara değil, düzen karşıtlığı ve dayanışma üreten kolektif eylemlere odaklanmamız gerekir.

Eylemciliğin temelinde ‘karşı çıkma’ yatar, çünkü, değişim talebi olmadıkça, kolektif eylem siyasal bir çehre kazanamaz. Bu değişim talebi ister küresel kapitalizmin sonuyla, ister bir Paskalya Başlığı Geçidi’ni kaldırmakla ilgili olsun, mevcut gidişata bir karşı çıkma çağrısı kolektif bir eylemin siyasal boyut kazanması için temeldir.

Burada birbirinden ayrılması gereken çeşitli fikirler var. Karşı çıkma, insanların normal olduğunu ya da aykırı olmadığını düşündükleri tarzda yaşadığını varsayarak yola çıkar. ABD ve Avrupa’da insanlardan arabalarıyla genel olarak yolun sağ yanından gitmeleri beklenirken, İngiltere ve Avustralya’da durum tersinedir. Muhakkak ki, ‘normal’ sayılan yaşama tarzı zamanla değişir, ama belli bir noktada belirli koşullar ‘olağan’ tarz olacaktır. Bunlar öylesine normal bir hale gelmiş olabilir ki, insanlar artık onları doğal saymaya başlar. Karşı çıkma bu normal gidişatta bir değişiklik gerektirir. Bu değişiklik simgesel olabilir, zira yaşamın normal koşulları açıkça birçok simgesel boyut içerir. Önce Yeryüzü! eylemcileri Glen Kanyon Barajı’ndan aşağı koca bir yapay çatlak afişi sarkıttıklarında, böylesi bir yapının, yaşamın normal bir parçası olmaya devam edebilmesi için önkoşul olan simgesel bütünlüğünü çiğnemiş oluyorlardı: öyle ya, orta yerinde yüz metrelik bir çatlak olan bir barajın normal kabul edilmesi düpedüz imkânsızdır. Reklamlara yönelik saldırılar ya da bunların parodileri de benzer şekilde işleyerek gündelik yaşamlarımızı oluşturan simgelere ters düşer. Sözgelimi, Calvin Klein’ın ‘Obsession’ parfümü afişinin tıpatıp benzeri olan bir afişte, bir erkek model, alabildiğine gerilmiş Calvin Klein külotuna bakmaktadır. Bu örnekte, kültürü tersyüz eden AdBusters (Reklam Avcıları) grubu, hem Klein’in hem de erkeklerin bedenlerine ilişkin saplantılarını altüst etmektedir.

Eylemcilik, temelde birçok insanla birlikte yapılan bir şeydir, ne var ki, burada kullanılan grup ya da ortaklık anlayışı konusunda dikkatli olmamız gerekir. Eylemcilikte temel olan, sinemada olduğu gibi sadece birden çok insanın bir arada olması değil, aykırılık peşinde koşarken de bir dayanışma duygusunun gerekliliğidir. Bu aşamada, insanların bir ters düşme sırasında hissedilebilecekleri öfke, korku, umut ya da diğer duyguları başkalarında da teşhis etmeleri biçiminde tanımlanabilecek kolektif bir kimlik

duygusu olmalıdır. Önce Yeryüzü! hareketi, beş eylemcinin, Amerikan çevre hareketinin radikal bir karşı çıkıştan kaçınmasının yarattığı kolektif hayal kırıklığını tartışmak üzere Meksika çölüne yolculuk ettikleri 1980 yılında kuruldu. Öykü, Dave Foreman'ın 'Önce Yeryüzü' adını bulmasıyla ve Mike Roselle'in, o zamandan beri bütün Önce Yeryüzü! örgütlerince kullanılan sıkılmış yumruk logosunu çizmesiyle devam etti.' Bir başka örnek de, kadınların İngiltere'deki Greenham Common'da Cruise füzelerine karşı kurdukları protesto kampından gelir. İlk katılımcılardan biri, protestonun doğası hakkında bir örgütleyici ile yaptığı tartışmayı şöyle hatırlıyordu: 'Ann Petitt'e mektup yazarak, bunun feminist mi yoksa dinsel bir şey mi olduğunu sordum. O da beni telefonla arayarak, hayır dedi... Hayır, bu sadece tıpkı sizin gibi insanların yaptığı bir şey.'² Dolayısıyla, her protesto grubu başlangıçta, başkalarında da kendi hayal kırıklıklarını, öykünmelerini ve dünyanın gidişatına ters düşme isteğini fark eden kişilerin bir araya gelmesiyle oluşuyordu. Dayanışma, bu tür etkileşimlerin, birçok ayrı 'ben'-den bir 'biz'in çıkarılması sonucu doğar.

Dayanışma ve karşı çıkma, kolektiflik ve eylem, eylemciliğin ikizleridir. Eylemciliği sinemadan çıkan bir kalabalıktan veya bir sokak çalgıcısını dinlemek için toplanmış gruplardan ayıran şey, eylemcilerin birbirlerinde, normal bir biçimde sürdürdükleri yaşamı değiştirme arzusunu teşhis etmeleridir. Bir sinemadan çıkarken, insanların çoğunun tek istediği, dışarıya her zamanki gibi çıkmaktır; normal arzulanır ve ondan herhangi bir sapma muhtemelen şiddetli kaygılara neden olur. Eylemcilerde ise durum tam tersidir; onlar değişimi arzular, talep eder ve onun için çalışırlar. Eylemcilik, insanların birbirlerinde yaşamın rutinini değiştirme arzu ve iradesini tanımlarıyla hayata geçer.

Böylesi popüler siyasal eylemlerin, alışılmış sol ve sağ siyaset içinde kalındıkça anlaşılamiyor olması, durumu daha da karmaşıktırmaktadır. Önce Yeryüzü! ve Greenham akımlarının dayanışma örneği olarak seçilmesi, eylemciliğin normal olarak geniş anlamda bir sol duruş olduğunu ima etse de, durum böyle değildir. Önce Yeryüzü! ABD hareketi, çevreye zarar veren nüfus baskısını körüklediği için göçü kısıtlama ihtiyacı duyduğundan sağ kanat oluşumlarla flört etmiş ve uzun süre, Amerikan doğal ya-

şamının ırkçı denebilecek, yurtsever savunucuları ile ana ilgi alanı ırkçılık karşıtlığı ve feminizm gibi daha geniş konular olan toplumsal adalet eylemcileri arasında bir mücadeleye sahne olmuştur (bu ikinci kanat 1990'larda, özellikle de ABD dışındaki Önce Yeryüzü! hareketinde daha etkin hale gelmiştir). Dave Foreman 1990'da, 'kendini insanlardan çok gila canavarlarına ve dağ aslanlarına adanmış bir grup' kurma çağrısı yaparak' hareketten ayrıldı (herhangi bir sol ya da sağ kanat siyasetçinin desteklemesi hayal bile edilemeyecek olan bir durum). Eylemcilikte hangi tür siyasal değerlerin üretildiğini ve hangi tür eylemciliklerin yeni değerler yarattığını ayrıntılı olarak inceleyeceğiz, fakat mevcut siyasal eylemciliğin, sağ-sol ekseri üzerinden tanımlanan siyasetin örtük bir devamı olmadığını en baştan varsaymak önem taşıyor. Böylesi bir varsayım, gerek siyasal eylemciliğin genel doğasını, gerek özgül hareket ve örgütlerin doğasını yanlış anlar.

Bu şekilde kavranan bir eylemcilik hâlâ çok geniş tanımlanmış sayılır (bu tanım bir sonraki bölümde inceltilecektir), ama en azından elimizde aykırılığın ve dayanışmanın ilkeleri konusundaki ilk tanımlar vardır. Daha yakın bir tanıma geçmeden önce, halen mevcut olanı değiştirmek üzere yapılan dayanışmaların, etkiledikleri ve etkilendikleri toplumsal koşullar içinde oluştuğunu da görebiliriz. Buraya kadar eylemciliğin bir ilk tanımını gördük, ama henüz onu yerli yerine yerleştirmedik.

21. YÜZYILIN SANAL, AĞLA BİRLEŞMİŞ, KARMAŞIK, KÜRESEL, AŞIRI GELİŞMİŞ BİLİŞİM TOPLUMLARI

Virginia Woolf'un insan doğasının 'Aralık 1910 veya o civarlarda' değiştiğine ilişkin iddiası ünlüdür. Onun 20. yüzyılın başlangıcı için yaptığı betimleme, 21. yüzyılın başlangıcı için de uygun görünüyor: 'Bütün insanı ilişkiler –ister efendi ve uşak, ister karı ve koca, ister ebeveyn ve çocuk arasında olsun– eksen değiştirdi. Ve insan ilişkileri değiştiğinde, din, hal ve hareket tarzı, siyaset ve edebiyat da değişir.'⁴

Şimdi sık sık, 20. yüzyılın sonlarından itibaren, muhtemelen Berlin Duvarı'nın çöküşüne tarihlenebilecek, yeni bir toplumun doğduğu ileri sürülüyor. Tartışma devam ediyor etmesine, ama yeni toplumsal yapılar, başka birçok şeyin yanı sıra, değişmiş aile tiplerinde, devrim geçirmiş ileti-

şim dünyasında, sanallaşmış topluluklarda, küresel olarak örgütlenmiş üretim bantlarında, markalı tüketimde ve yeniden düzenlenmiş inanç cemaatlerinde şimdiden rastlamak mümkün. Bu yeni dünyaya çeşitli adlar takılıyor, hatta birçok insan toplumun bir şekilde farklılaştığını ve insan olmanın anlamının (yine) değiştiğini ileri sürüyor. Basitleştirme adına, bu değişmiş dünyayı belki de en yaygın tanımıyla adlandıracağım: bilişim toplumu. Popüler siyasal eylemciliğin manevi ve ahlâki gündemi neden belirleyebildiğini anlamak için, bilişim toplumuna geçişte dönüşüme uğramış kimi temel toplumsal kurumlara bakabiliriz. Burada, her dönüşümün bir nebzesiyle, ahlâki vizyon için gerekli otorite kaynağını belirsizleştirerek, evvelce etkili olan bir ahlâk kaynağını yerinden ettiğini göreceğiz. Eylemcilik açısından önemli olan, önceden beri var olan ahlâk koyucu kurumların otoritesinde ortaya çıkan aşınmaya, bilişim toplumunun her boyutunda rastlanmasıdır. Bilişim toplumuna geçişin eylemcilik ve onun ahlâki vizyonu açısından kilit bölümleri, önceki manevi ve ahlâki otorite kaynaklarının yerinden edilmiş olmasıdır. Hem bilişim toplumunun doğuşuna özgü değişim türlerini, hem de eylemciliğin bu değişimlerin neresine oturduğunu görmek için, bunların birkaçına sırasıyla odaklanacağız.

Gelin, işe evden başlayalım; çamaşır ve temizlik işlerini kimin yaptığını ve parayı kimin kontrol ettiğini görmek için gündelik işleyişe bakalım. Bir zamanlar bu soruların yanıtları cinsiyet çizgileriyle belirlenirdi. “Dürüst olmak gerekirse” diyordu Bayan Sanderson... “dürüst olmak gerekirse, ne kadar para kazandığını bilmiyorum, ben sadece bana ne kadar verdiğini biliyorum.” Bayan Sanderson, 1950’lerde Londra’da işçi sınıfına mensup bir eşt; sözleri ise gündelik yaşam düzeyinde, daha geniş bir iktidar biçimini dile getiriyor: ataerkil iktidar, babanın iktidarı. Bu iktidar babanın, genellikle genç yaştaki erkekler de dahil bütün aile üzerindeki, ama en önemlisi, erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidarıydı. Çocuklar evleniyordu ve herkesin yeri belli olmalıydı, kadınların ise kendilerine ait rolleri ve korunması gereken bir onurları vardı. Ataerkil iktidar, bilişim toplumlarına geçiş sürecinde yerinden oldu. Burada konu, feminist bir cennetin doğması değil, doğru yaşama tarzını belirlemenin bir yolunun değişmesidir. Bunun “daha iyi” bir aile içi iktidar biçimine yol açıp açmadığı hâlâ tartış-

malıdır. Bunu anlamak için, aile kalıplarında, ailede, işte ve cinsiyetlerde ortaya çıkan, iç içe geçmiş bir değişiklikler dizisine kısaca göz atmalıyız.

Aile kalıplarının önemli ölçüde değişmiş olduğu gayet iyi biliniyor. Sözelimi, boşanma oranları 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca yükselerek, ataerki ailenin temel taşı yerinden oynattı. Gittikçe artan sayıda kadın, gebeliği erteliyor ve mesleğinde bir yere geliyor. Aile tipleri gitgide çeşitleniyor; tek kişilik, tek ebeveynli ve birden çok evlilik ya da ilişki sonucu doğmuş çocukları kapsayan ailelerin sayısı yükseliyor. Üreme üzerindeki denetim, hamileliği önlemeye yarayan doğum kontrolündeki ve hamileliği oluşturmaya yönelik tıbbi teknolojilerdeki değişimlerle, hızlı bir başkalaşım süreci geçiriyor. Aile kalıplarındaki değişimlerle yakından bağlantılı olarak, iş kalıplarında da değişimler baş göstermiş durumda. Kadınlar giderek daha da kalabalık bir biçimde istihdamdaki yerlerini alırken, klasik olarak erkek işi diye kabul edilen, işçi sınıfına özgü birçok sürekli iş de, Batılı ülkelerden genellikle 'gelişmekte olan' ülkelere kaymaya ve buralarda çok daha düşük ücretlerle kadın işçiler tarafından yapılmaya başlamış bulunuyor. Bu değişimler, sosyo-ekonomik yapılarda oluşan çok daha geniş küreselleşme eğilimleriyle ilgili, ama özellikle yarım günlük işlerde çalışan kadınların sayısını gittikçe arttırıyorlar. Kadınlara ödenen ücretin hep daha düşük olması ve olmaya devam etmesi yanında, kadınların da çocuk bakımı ile iş sorumluluklarını bir arada götürebilmek için esnek iş kalıplarına daha çok ilgi göstermeleri, bu eğilimi körüklüyor. Heteroseksüelliğin normal ya da yetkili cinsellik biçimi olduğu varsayımına da aynı dönemde meydan okunuyor. Bu, ataerki iktidar açısından önemli, zira heteroseksüellik, arzusun ve üremenin düzen altına alınmasında, böylelikle ataerki yönetimlerin, insan yaşamının en derinlerindeki unsurlar üzerinde dahi egemenlik kurmasında kilit önem taşıyor. Sözünü ettiğimiz ikinci konu, heteroseksüel olmayan hareketlerin ve toplulukların ortaya çıkışında, özellikle de ebeveynlerin heteroseksüel olmadığı ailelerin doğuşunda kendini gösteriyor.

Bir arada ele alındığında, bu üç eğilim, babanın daha önce sahip olduğu gücün azaldığına işaret ediyor ve bu, ister bir aile babası, ister bir ulusun babası ya da ataerki iktidarın bir başka noktası olsun, hepsi için geçerli. Bu ille de bir ütopyanın doğmuş olduğu anlamına gelmiyor. Bazı değişimlerin ortaya daha kötü yaşamlar çıkardığı söylenebilir. Sözelimi, ka-

dınlar hem ekmek parası kazanmak hem de çocuk yetiştirmek gibi ikili bir yükün altına girerken, sadece daha düşük ücretli ve yarım günlük işler bulabildiklerini düşünebilirler. Ataerkil iktidarın güç kaybının, otomatik olarak daha iyi bir dünyaya yol açacağı varsayılmamalıdır. Bununla birlikte, ataerkil otoritenin yitirilmesiyle, onun manevi kaynaklarından birinin ortadan kalktığını görebiliyoruz. Bu kaybın tekil olarak birçok baba için değil de, 'baba-figürleri'nin üstünlüğünü sömüren bütün bir ataerkil kurumlar silsilesi için söz konusu olması, iyi yaşamı ve toplumu tanımlama yeteneğini kaybetmiş ikinci bir figürü doğurmuştur: siyasetçi.

Siyasetçilerin bir zamanlar ahlâki otoriteyi ellerinde tuttuğunu iddia etmek, 21. yüzyılın başında neredeyse akıl almaz gibi görünebilir. Almanya, Fransa, ABD ve İngiltere'de, başkan ve başbakanlar da dahil olmak üzere birçok siyasetçi, gerek malî gerekse diğer alanlarda skandallara bulanmış durumda. Siyasetçilerin haberleri canlarını dişlerine takıp yönettiğine ya da günümüz jargonuyla 'saptırdığına' olan inanç öylesine yaygın ki, onların gerçeği söylediğinin varsayılabilceği bir dönemi hatırlamak bile güç. Buradaki sorun, siyasetçilerin ahlâki vizyonu tanımlama konusunda pek az otoriteye sahip olduklarını ileri sürmekte değil, bunun yeni bir görüngü olduğunu hatırlamakta. Bundaki güçlük kısmen, John F. Kennedy'nin şehvet düşkünlüğüne kafa yorarak veya Japonların Pearl Harbor'ı bombalamasına, ABD'nin II. Dünya Savaşı'na girmesini sağlamak için mi göz yumduğunu tartışarak, şu andaki anlayışımızı geçmişe de yansıtmamızdan ileri geliyor. Geçmişe baktığımızda, şu andaki skandallarımız sanki hep bizimleymiş gibi görünüyor; ne de olsa Churchill'in, büyük başarılarına rağmen, gününün büyük bölümünü sarhoş geçirdiği artık geniş ölçüde kabul görmüş durumda. Fakat bu, siyasetçilerin bir zamanlar otoriter ahlâki vizyonları dillendirdiğini göremeyen geriye dönük bir bilgelik. Uğraşlarının çekişmeli ve temsili niteliği yüzünden siyasetçilerin, şu anda incelediklerimiz arasında muhtemelen otoritesi en düşük figür olduğu doğru; ne var ki bu, bizi onların otorite kaybına karşı körleştirmemeli. New Deal'ı* dile getiren Franklin Roosevelt veya bir savaş hamlesini anlatan Churchill ile,

* Halkın satın alma gücünü arttırmak için kamu harcamalarını genişleten politika, Yeni Düzen.

1990'ların başında İngiltere başbakanı olduğunda, kriket sahaları ve ılık biradandan oluşan hayali bir İngiltere'ye atıf yapan manevi bir 'öze dönüş' kampanyası açan John Major –veya, aynı şekilde, partizan taraftarlarının oylarını, Beyaz Saray'a kendisinin girmesini sağlamak için etkilemeye çalışan Al Gore ve George W. Bush– arasında uçurumlar var.

Bu değişikliğin ardında bir dizi etken yatıyor. İlk olarak, seçimlerin maliyeti öylesine yükseldi ki, demokratik temsilciler malî destekçilerine neredeyse topyekûn bağımlı hale geldiler. Bir seçim mücadelesinde yarışabilme şansı için bile çok büyük miktarlarda paranın gerektiği sistemlerde, adayların destekçilerine zarar verecek konumlar alma şansı çok az.

İkinci olarak, büyük kampanyalar artık neredeyse tümüyle medya aracılığıyla sürdürülmekte. Bir adayın insanlarla temas etmek için yaptığı seyahat bile, ancak haber bültenlerinde veya gazetelerde yer alacak bir imge olarak işe yarıyor. Gelgelelim medyanın kendisi de, karmaşık siyasalaların sunumu ya da ayrıntılı vergi veya harcama planlarının incelenmesinden çok farklı zorunluluklarla karşı karşıya. Bu da toplumu, siyasal mesajlara ayrılan zamanın gitgide küçüldüğü bir kolay lokma siyasetine götürüyor. Bu yüzden siyasetçilerin, onurlu toplumsal siyasalardan ziyade, zenginlerin hizmetinde olan ve ikiyüzlü sloganlar sunan kişiler olarak görülme-leri anlaşılır bir şey, çünkü 21. yüzyılın başında, demokratik sistemler onlardan tam da bunu talep ediyor. Finans ile medyanın yollarının bu şekilde ke-sişmesi, ilk seçildiğinde ülkesinin en büyük özel medya kuruluşunun başında bulunan, İtalya'nın geçmiş ve gelecekteki başbakanı Silvio Berlusconi'nin şahsında cisimleşiyor. Ne şirketlerden gelecek paraya, ne de kitle ile-tişim araçlarının ayıracağı zamana ihtiyaç duyan, ama bu iki şeyin bizatihi kendisi olan birinin, önemli bir Batılı ulusun lideri olması, neden kimsenin siyasetçilere güvenmediğinin neredeyse tek başına bir cevabı.

Kitle iletişim araçları yalnızca siyasetçilerin gayri meşrulaştırılması-na katkıda bulunmakla kalmamış, kimi zaman da bizzat ahlâki otorite kay-nağı haline gelmiştir. Ancak insanların gözünde, siyasetçiler gibi onların ahlâk notu da öylesine düşmüştür ki, halkın gazete ya da televizyona gü-vendiği zamanları hatırlamak bayağı güçtür. Halbuki bir zamanlar böyleydi. Bir zamanlar ABD'de, akşam haberlerini okuyan Walter Cronkite'ın bil-

ge kişiliği, güvenilirlik ve otorite demekti. Medya dünyasına mensup, benzer güven verici figürler birçok ülkede görülüyordu; bunlar, medyanın halka haber sunma ve onları eğlendirme otoritesini simgeliyordu. Bazı ülkelerde tarafsız medyayı İngiltere'deki BBC veya Avustralya'daki ABC gibi, devletin finanse ettiği ulusal yayın kuruluşları temsil ediyordu. Bu tür medya kurumlarına olan inanç da otorite figürlerinin başına gelene benzer bir aşınmaya uğradı.

Bunun birçok nedeni var. Medyanın sunulabileceği farklı kanallarda ani bir bolluk baş gösterdi. Bu özellikle televizyon için geçerli. 1970'lerin başlarında, bir ülkede ulusal ölçekte yayın yapan sadece üç ya da dört kanal varken, 21. yüzyılın başlarına gelindiğinde, değişen bölgesel ölçeklerde yayın yapan yüzlerce kanal olmuştu. Bu kanallara erişim, genellikle paralı ve kablo veya uydu gibi belirli teknoloji biçimlerini kullanmayı gerektiriyor. Bu süreçte yayın parçalanırken, mülkiyet farklı kitle iletişim araçlarına sahip, dünya çapında dev holdingleri kontrol eden birkaç medya baronunun elinde toplanmış bulunuyor; bunlardan Berlusconi'ye değinilmişti, fakat sayıları çok az olan bu grup, Rupert Murdoch ve Conrad Black'i de içeriyor. Daraltılmış hedeflere yönlendirilmiş kanallara ayrılmış ve aynı zamanda çok az sayıda kişinin sahip olduğu medya artık meşruiyetini yitirmiştir, çünkü sadece dar anlamda tanımlanmış kendi izleyicilerine hizmet etmekte ve siyaset oyununda usta medya üstatlarına boyun eğmektedir. Öte yandan medyanın otoritesi, gereçleri daha önce bireylerce hiç bu kadar kolay ulaşılır olmadığı için de zayıflamıştır. Artık insanların kendi videolarına kayıt yapmaları, fotoğraflarını çekmeleri ve en önemlisi, yaptıkları şeyi dağıtmaları işten bile değil. İmgelerin ve metinlerin üretimi ve dağıtımı hiç bugünkü kadar kolay olmamıştı. Burada teknolojik değişimler, özellikle de insanlara bilgilerini hem bulma, hem de sunma açısından erişilebilir bir ortam sağlayan internet özel önem taşıyor. 1992'de Los Angeles'teki ayaklanmaları kışkırtan Rodney King'in polis tarafından dövülmesinin videoya kaydedilmesi olayı, medya üretimine sıradan insanların erişiminin bir örneğidir. Bir tarafta mülkiyet yoğunlaşması ile el ele vermiş yayın parçalanması, öbür tarafta medya üretim ve dağıtımının önündeki engellerin kökten bir biçimde aşılması, arada yayın medyasının otoritesini azaltan

kudretli bir güç kaynağı yaratmış durumda. Walter Cronkite ve onun gibiler şimdi artık tarihe karışmış birer figür.

Manevi otoritelerdeki bu gerilemenin son bir örneği de, kurumsallaşmış dinlerin öneminin azalmasıyla beraber azınlıklara özgü, yeni ve köktenci dinsel biçimlerin doğuşudur. Kiliseye giden insan sayısında süregelen düşüş, 'inanç bunalımı' tartışmalarında sık sık dile getirilirken, aynı zamanda, dinsel hiziplere veya azınlıklara ait dinsel biçimlere bağlı olanların sayısının da giderek yükseldiği söylenmektedir. Sözgelimi, ABD'de te-le-Hıristiyanlığın doğduğunu, köktenci Hıristiyanlığın ise başkalaşmış biçimlerinin geniş izleyici topladığını ve aşırı sağcı akımlarla bütünleştiğini görüyoruz. Bunun tam zıddında ise uzaktan büyü ve büyücü rahiplerin yeniden ortalığa çıkması dahil, çeşitli putperest biçimleri kullanan çevreci hareketler duruyor. Çokkültürlü olduğunu anlayan toplumlar artıkça, artık bir ulusu ya da bölgeyi birleştiren tek bir dine sahip olma, toplumsal bir amaç olmaktan çıkıyor. Örneğin, İngiliz okullarında ibadet zorunludur, ama bu, egemen din şöyle dursun, hiçbir dine bağlanmamıştır. Kurumsallaşmış dinler, gerek müritlerinin sayısındaki düşüş, gerekse başka ilahiyat biçimlerinin doğuşu sonucu sorgulanamaz 'çoğunluk' olma haklarını kaybettikçe, bu dinlerin sözü geçen figürleri de sahip oldukları manevi otoriteyi kaybetmeye başlıyorlar. Bu manevi otorite kaybının belki de en güzel örneği, kilise evliliği ne kadar kutsarsa kutsasın, şu anda, zina yapmış ve boşanmış birinin (Prens Charles'ın), annesi öldüğünde, Anglikan Kilisesi'nin resmi önderliğine geçecek olması.

Bu tablo genellikle Anglo-Amerikan ya da aşırı gelişmiş ülkeler için geçerlidir; dünyanın öteki kesimleri için ille de doğru demek değildir. Katolikliğin hâlâ süren iktidarı, kimi zaman kendi vatanında zayıflayan gücüyle keskin bir karşıtlık sunmaktadır. Gelgelelim, inanç aşındırıcı bazı süreçler bütün dünyada işbaşındadır. Sözgelimi, Hindistan'da Hindu milliyetçiliğinin doğuşu, eskiden kabul gören ruhani otorite anlayışlarına meydan okurken, toplumsal güç ile ruhani güç arasındaki ilişkileri hem geliştirmiş hem de karıştırmıştır. Son bir etken de, çeşitli köktenci din yorumlarının yükselişidir; bu da militan azınlıkları çekerken, çoğunlukları yabancılaştırmaktadır. Köktendincilik, ister İslamî olsun ister Hıristiyan, 1995

Oklahoma bombalaması ve Dünya Ticaret Merkezi vahşeti gibi saldırganlıkları doğururken, birçoklarının kurumsallaşmış dinlere olan imanını zayıflatmaktadır. Bu da birçok bireyi daha da büyük bir çaresizlikle herhangi bir dinsel inanç biçimine itmektedir. Yine, bir zamanlar güçlü olan manevi otoritenin tamamen ortadan kaybolmayıp gücünün azalması ve sesini başka seslerle birlikte duyurmak zorunda kalması biçiminde bir süreç görülmektedir.

Başka gelişmeler de göz önüne alınabilir. İstatistikler her konuyu kapsayacak kadar yaygın biçimde tutuluyor. Düşünürler konu dışı kalmış durumda. Polis yozlaşmış ve bazı yerlerde kurumsal ırkçılığa boyun eğmiş bulunuyor. Ömür boyu iş diye bir şey artık yok. Müzisyenler duygunun özgülüğü peşinde koşmak yerine, kendi başlarına doğru dürüst şarkı bile söyleyemeyen imalat ürünü grupları ayakta tutmak için makinelerden medet umuyor. Bu karamsar liste sonsuza dek uzatılabilir; ama açıklanması gereken, altta yatanın ne olduğu. Bilişim toplumunun oluşması sırasında, maneviyat ya da ahlâk yaratma yeteneği olduğunu sezdirerek iyi yaşam vizyonları sunan otorite, evvelce sahip olduğu kaynakların çoğunu yitirmiş durumda. Böyle bir yitimin gerçek olduğu varsayımıyla, bu kaynakların yerini neyin aldığını sorabiliriz. Yeni ahlâk biçimleri nereden geliyor? Şu köy tavuklarını dükkânlarımıza getirenler kimler?

KİMİN MİNBERİ?

Belirtilerini gördüğüm değişimleri simgeleyebilecek bir an var. 1998'in Paskalya Pazarı'nda, "Öfke!" eylemcileri, Canterbury Başpiskoposu George Carey'in verdiği vaazda Canterbury Katedrali'nin minberini işgal ettiler. "Öfke!"ciler Kilise'nin erkek ve kadın eşcinsellere yönelik ayrımcılığını protesto ediyorlardı. Protestonun bir anında, "Öfke!"cilerin önderi Peter Tatchell ile önde gelen Hristiyan eylemci George Carey, vaaz kürsüsünde yan yana geldi. Bu imge birçok soru uyandırdı. Şu anda dersleri kim veriyor? Kimin konuşma hakkı var? Nasıl yaşamak gerektiğini anlamamıza yardım etmek için kürsüyü kim daha iyi kullanıyor? Yanıtlar basit gibi görünebilir. Bütün karşılaşmalarda olduğu gibi, siyasal eylemcilikte de, mercek altına alınan belli bir mücadele olduğunda, her şey çok berraktır;

burada ekifme, farklı cinselliklerle ilgili haklar üzerineydi. Yine de, daha önce değindiğim gibi, benim amaçların açısından önemli olan özgül siyaset değil, daha büyük simgeler. Vaaz kürsüsü, kilit bir makam; Paskalya Pazarı vaazı da, Hıristiyanlığın, kural koyucu, nasıl yaşamamız gerektiği konusunda söz sahibi bir kurum olarak dikkati kendine çektiği kilit bir zaman. Kilisenin resmî temsilcisi, vaaz kürsüsünden, yüzlerce yıldır yaptığı gibi, yaşamın değerlerini vaaz eder. Kilise, insanları her şeyden büyük olan Tanrı önünde baş eğmeye çağıran örgütleri ve ritüelleriyle, kural koyucu bir kurumun belki de en açık örneğidir. Ne var ki, 12 Nisan 1998’de, Anglikan Kilisesi’nin kamusal platformlarının en glsnden farklı bir normatif ağrı, Kilise’nin ilahi meşruiyetinden tümüyle farklı bir temele dayanan bir ağrı yükseldi.

“fke!”, 1990’larda AIDS bunalımının eşcinsel toplulukları kırıp geçirdiği ve eşcinsellerin, yerleşik kurumlarda açık nefret dışında olumlu bir tepkiyle pek az karşılaştığı bir dönemde kurulmuştu. “fke!”, yalnızca AIDS ve HIV ile ilgili olarak, nüfusun tamamının gereğince korunması ve tedavi edilmesini sağlamaya çalışmak için değil, eşcinsel ölümlerini göz ardı etme veya daha da kötüsü, adil bir ceza olarak görme eğilimlerinin ardında yatan önyargıları da sarsmak üzere doğrudan eyleme başvurdu. “fke!” eylemcileri yıllar boyunca bedenlerini ve inançlarını, cinsellik temelindeki önyargıları ortadan kaldırmak ve tuhaf cinsellikler tarafından yaratılan olanakların bütün insanlar için var olabilmesini sağlamak amacıyla göz alıcı olaylarda ve taban eylemlerinde ortaya koydular. Tatchell ve Carey’i vaaz kürsüsünde yanak yanağa görmek, kural koyucu kurumlardan kolektif manevi hareketlere geçişin bir simgesi oldu.

Belki de eylemciliğin toplumumuzda oynadığı rolü o anda görebiliriz. Yaşamlarımızın ‘iyiliğinin’ ya da ‘kötülüğünün’ mihenk taşı olan ve toplumun kendini üretmesini sağlayan inançların, ahlâkın ve kuralların yeni bir yolunu bulabiliriz. O an, Carey ve Tatchell bireyler olarak değil, genellikle sanayileşme ya da daha öncesi dönemde kök salmış kurumlar tarafından yönlendirilen inançlardan, bilişim döneminin yüzer-gezer popüler siyasal akımlarına katılan eylemciler arasındaki sayısız alışverişte üretilmiş inançlara doğru bir kaymanın temsilcileri olarak önemlidir. Bununla bir-

likte, bu iddiada dikkatli olmamız gerekir. Bu nokta, gelecekteki toplumumuzu eylemcilerin belirlemekte olduğu anlamına gelmez; onlar daha çok, gelecekteki toplumumuzu yargılayacağımız değerlerin yaratılmasının bir parçasıdır. Yeryüzü eylemcilere miras kalmıyor, amaçlarını ille de başarmak zorunda değiller; ama amaçlarından hem daha büyük, hem de küçük bir şeyi yaratmaktalar. İyi bir dünyanın yeni tanımlarını sunuyor onlar. Artık bizim siyasal, kültürel ve ekonomik yaşamlarımızın ayrılmaz parçası olan bu değerlerin listesi çok uzun; feminizm cinsiyet farklılıklarının 1960'lar sonrasındaki yeniden tanımlanışını beslemiş, Siyahlara özgürlük akımları çok kültürlü toplumları destekleyen ahlâkı oluşturmuş, kadın ve erkek eşcinsel hareketi cinselliği ve bedeni yeniden yorumlamış, eko-eylemciler de gezegene sağduyunun hâkim olmasını sağlamaya çalışmışlardır. Farklı akımlar bilişim toplumları için farklı ahlâki sistemler yaratmaktadır.

Eylemcilik birçok kaynaktan ve pek çok yoldan geleceğin toplumlarını yaratıyor. Bu, bir ütopyanın planlanması, gerçekleştirildiği vakit güneşin yeniden doğmasını sağlayacak beş yıllık planların yapılması ya da hatta acil hedeflere varmayı başarmak anlamında değil. Toplumsal akımlar, protestocu gruplar ve eylemci ağları, toplumun en küçük çatlaklarına bile işleyen yeni ahlâk biçimleri, yeni manevî değerler üretiyor ve iyi yaşamın yaşanabileceğini düşündüğümüz yöntemler haline geliyor. Kadın ve erkek eşit olmalıdır, hayvanların kendilerine uygun, düzgün koşullarda yaşamaya hakkı vardır, çevre hepimiz için çok önemlidir ve tehdit altındadır, silah taşıma yasalarının sıkılaştırılması gerekmektedir, petrol ürünlerinden alınan vergiler çok yüksek/alçaktır; bütün bunlar ve soldan, sağdan, ortadan ve popüler siyasal eylemciliğin ötesinden gelen daha pek çok talep, ahlâklı bir toplumun yeni tanımları üzerinde birleşmeye başlıyor. Bu kitabın geri kalan bölümleri, bunun nasıl olduğunu ve hangi ahlâklılığın doğduğunu ele alacak.

Zapatistalar yürüyüş halinde

DÜZEN KARŞITLIĞI: REFORMCU, TEPKİCİ, HAYALCİ

DÜZEN KARŞITLIĞI VE ZAMAN

Popüler siyasal eylemcilik olarak adlandırdığımız şey çok çeşitlilik gösteren bir kolektif eylemler alanıdır. Bu alanın bir simgesi, Londra'daki "Sokakları Geri Alın!" adlı eko-eylemci örgütün, üç renkli bayraklarıdır. Bu bayraklarda ekoloji için yeşil, sosyalizm için kırmızı, anarşizm için de siyah kullanılır, ama bunların bileşimi ve miktarı değişir. Herhangi bir gösteri için, karışımı sizin inancınızı en iyi ifade eden bayrağı seçebilirsiniz. Sosyalizm ve bir ölçüye kadar da anarşizm, sol-sağ yelpazesinde tanıdık iken, ekoloji değildir. Ekoloji, sol ile birlikte düşünülebilir ama arada zorunlu bir bağlantı yoktur. Ekoloji çevre ile ilgilidir; bu sol-sağ siyasetin temelinde yatan insan çıkarı kavramından daha geniş bir ilgi alanıdır. Daha önce değinilen hayvanlara özgürlük hareketi gibi başka örneklerle birlikte ele alındığında bu, popüler siyasal eylemciliği çözümlerken, işe sol-sağ eksenini kullanarak başlayamayacağımız anlamına gelir. Dolayısıyla biz, bu eksenin yerine, Birinci Bölümdeki eylemcilik, karşı çıkma ve dayanışma eskizine dayanan bir dizi soruyla işe başlayacağız.

Eylemcilikte ünlem işaretinin kullanımı, bu tartışmalarda önem kazanacak. Bu işaret, yeni akımların kendilerini haykırmak ortaya koyma eğiliminden doğmuş ya da ondan esinlenmiştir: Önce Yeryüzü!, Harekete Geç! gibi. Bu bölüm ilerledikçe, her türlü siyasal eylemciliğin tarihsel bağlamına dair bir fikir edinecek ve ardından günümüz eylemciliğinin farklı tiplerini sınıflandıracacağız. Bu yapıldığı anda, geleceğin toplumu için ahlâk üretebilecek eylemcilik tipini de tanımlamış olacağım. Sonuna ünlem işareti konan siyasal eylemcilik, işte bu eylemciliktir. Eylemcilik dediğimde ya da toplumsal akımlara, popüler toplu eylemlere veya konu başlığımızla ilgili pek çok terimden birine gönderme yaptığımda, bu, benzer siyasal etkinliğin bütün tiplerine değineceğim demektir. Oysa eylemcilik!* dediğimde, özgül olarak geleceği yaratmak

* Türkçede sözcükler takı aldığından yazarın bu yöntemini kullanmak okuma güçlüğü yaratacaktır. Bu nedenle yazarın ünlem işareti (!) kullanmış olduğu eylemcilik sözcüklerini siyah karakterlerle belirteceğiz –yayımcının notu.

üzere geleceği kaynak olarak kullanan hareketlere değiniyor olacağım. Bu yöntem, toplu eylemleri 'radikal', 'alternatif', 'popüler', 'tabandan gelen', 'halkın gücü' veya kısaca 'toplumsal (veya 'kültürel' veya 'siyasal' veya 'ekonomik') akımlar' gibi nitelemelerle kuşatan gelişigüzel terminoloji bataklığınan çıkmamızı sağlayacak. Sahne düzenlemesi için bir adım daha atmamız yararlı olacak. Eylemciliği bilişim toplumlarına geçiş bağlamına kısaca da olsa yerleştirdik; ne var ki, bunun tarihine hiç değinmedik. Eylemcilik bağlamının bütün noktalarına eksiksiz temas etmek istiyorsak, tarihi dışarıda bırakmamak önem taşıyor.

EYLEMCİLİĞİN TARİHİ

Popüler ya da radikal siyasal eylemciliğin uzun bir tarihi vardır. Bunun için İsa'nın, daha o dönemlerde, toplumsal değişim peşinde bir taban hareketi amaçlayan gerçek bir radikal eylemci olduğunu iddia edenleri hatırlamak bile yeter. Ne var ki, eylemciliğin antik çağlardan günümüze dek izini sürmektense, günümüz eylemciliği açısından, ilgili tarihsel bağlamın ana hatlarını çizmek daha önem taşıyor. Bu bir bakıma tarihi budama anlamına geliyorsa da, aynı zamanda, tartışmanın yayılıp yüzeysel hale gelmesine meydan vermeyecek bir odaklanma da sağlayacak. 21. yüzyıl siyasal eylemciliğinin kilit bağlamı, bir önceki bölümde de değinildiği gibi, sanayi toplumundan bilişim toplumuna olan karman çorman, belirsiz ve eşitsiz geçiştir. Ben bu geçişin üç aşamasına odaklanacağım, ama bunun resmi bir tarihçe olmaktan çok, genişçe bir taslak olduğunu da belirtmem gerekiyor. İlk olarak, sanayi toplumlarının doğuşuna, bir dizi sorunu selselendiren geniş bir toplumsal hareketler silsilesi eşlik etti. İşçi hareketi, Suffragette* (Kadınlara Oy Hakkı) akımı, kölelik karşıtı akım ve demokrasi yanlısı, istibdat karşıtı hareketler, bunların en belirgin örneklerdir. İkinci olarak, siyasal eylemciliğin bu anaförlanan akıntıları, ağırlıklı olarak

* İngilizce oy anlamına gelen *suffrage* sözcüğünden türetilen ve İngiltere'de seçim yasasının değiştirilmesinden önce kendileri için de oy hakkı isteyen kadınlara verilen ad. Suffragette dernekleri John Stuart Mill'in desteğiyle kuruldu. Bayan Pankhurst'un öncülüğüyle hareket militan bir yön kazandı (1903), yetkililerin karşı çıkması, zorlu gösterilere ve birçok tutuklamaya yol açtı. Oy hakkını yalnızca bazı kadın kesimlerine tanıyan Haziran 1917 kararnamesiyle, suffragette'lerin o istekleri ancak kısmen karşılandı. Bütün kadınlara oy hakkı ise 2 Temmuz 1928 yasasıyla kabul edildi -ç.n.

sınıf ilişkilerinin siyasal kıyıları boyunca akmaya yöneltildi. Bolşevik Devrimi bu sürecin başlangıcını oluşturur. Bu, bütün mücadelelerin sınıf ya da Marksist mücadeleler olduğu anlamına gelmeyip, bütün mücadelelerin sınıfı temel alan ya da ana siyasal mücadele olarak gören bir çerçeve içinde var olduğunu anlatır. Üçüncü olarak, 1960'lara gelindiğinde, akıntının bu şekilde yönlendirilmesi sona erdi ve sık sık 'yeni toplumsal akımlar' diye adlandırılan, temel siyasal kategori olarak sınıfı görmeyen birçok toplumsal akımın yeniden doğuşuna tanık olundu. Yabancıları olmadığı bu akımlar feminizm, ırkçılık karşıtlığı ve ekolojik akımı içerir. İngiliz Ulusal Partisi'nde, Fransa'da Milli Cephe'de veya İtalya'da Kuzey Birliği'nde somutlaştığı gibi, aşırı sağ da yeniden biçimlendi. Şimdi sırasıyla bu üç tarihsel ana göz atalım.

Sanayi toplumlarının 19. yüzyıldaki doğuşuna hemen her düzeyde siyasal çatışmalar eşlik etti. Uluslararası çatışma gerek bağımsız devletler arasındaki savaşlarda, gerek öteki devletlere boyun eğdirmeye yönelik emperyalist projelerde kendini gösterdi. Temsil konusunda, iletişim araçlarındaki gelişmelerde ve ulusal kültürlerin tanımlanmasında kültürel çatışmalar ortaya çıktı. Toplumsal yapılar tepe taklak olup yeniden biçimlenirken, ekonomik, toplumsal ve diğer çatışmalar da iç içe girdi. Bu değişimlerin hem bir parçası, hem de nedeni ve sonucu olarak, popüler siyasal eylemcilikten bir dizi toplumsal akım doğdu. Suffragette'ler en çok kadınların oy hakkı için verdikleri mücadeleyle tanındılsa da, aynı zamanda kadınların erkeklere tabi olması olgusunun, doğum kontrolü, evlilik, çalışma hakkı ve ötesini içeren birçok yönüne de parmak bastılar. Kölelik karşıtı akım, yüzyıl boyunca hız kazanarak, İngiltere'de devlet desteği elde etti. Devletin niteliği üzerine mücadeleler, mutlakîyetin yaygın iktidarına ciddi biçimde meydan okunduğu ve sonunda I. Dünya Savaşı'nın bataklığında büyük ölçüde yok olacağı bir dönem boyunca sürdü gitti. Ve işçiler her yerde, sendika kurma, işverenlerle pazarlığa oturma ve siyasal haklarını meşrulaştırmanın yanı sıra, ekonomik konumlarını iyileştirme çabasına da girdiler. Sanayi toplumu kimi zaman salt ekonomik boyutlarına indirgenirse de, devlette, uluslararası ilişkilerde, yerel ve ulusal kültürlerde büyük çaplı değişimler de getirmiştir. Popüler siyasal eylemcilik, bu dönemde, bütün bu

değişimlerin bir parçası ve onlara karşı bir tepki olmasıyla, bir dizi meselede yaygın eylemciliğe yol açtı. Bu çeşitlilik, 20. yüzyılda daha da yönlendirilmiş bir hale gelecekti.

Rus Devrimi, 20. yüzyılda siyasal eylemcilik için kilit bir nokta oluşturdu ve popüler siyasal eylemciliğin ana siyasal ekseninin sınıf temeline dayalı bir eksen olmasını sağladı. Bundan başka, sol-sağ siyasal ekseninin, Fransız İhtilali'nin eseri olan ve merkezinde hükümet biçimlerinin oturduğu geniş anlamının dışında, temel siyasal yapıyı sınıf ilişkilerinin oluşturduğu yeni bir biçimde yorumlanmasını da sağladı. Bu, milliyetçi siyasetle sınıf siyaseti arasında güçlü bir ilişkinin kurulmasını da içeriyordu –milliyetçiliği sınıf siyasetinden ayırmanın çok güç olduğu zamanlarda olduğu gibi. Bu gelişme kabaca iki aşamada görülebilir: Soğuk Savaş öncesi dönem ve Soğuk Savaş dönemi.

İlk aşamada Rus Devrimi, birçok taban hareketine, başarılabilecek olanın örneğini sunmuşa benziyordu. Aynı zamanda yanıltıcı bir biçimde, Marx'ın kapitalizmin sonuna ilişkin kehanetinin yanı sıra, bunun Avrupa'da ortaya çıkacak devrimler dizisinin ilki olduğu kehanetini de doğrular gibi görünüyordu. Dönemin pek çok yorumcusu, ikincinin de doğru olduğu sanısına kapıldı. Sözgelimi, Bolşevik hükümeti, gücünün doruğundayken, Almanya ile bir barış antlaşması imzalamayı erteledi, çünkü Albaşında bulunan bir ülkeydi. Bolşevik Devrim, Marx'ın, devrimin en gelişmiş kapitalist ekonomilerde başlayacağına dair öngörüsüyle çelişkili bir devrimdi aslında.

Bugünden geriye bakıldığında bu düşüncelerin hatalı olduğu ortaya çıkmakla birlikte, o dönemde bunu anlamak o kadar kolay değildi. Almanya'daki çeşitli ayaklanmalar ile I. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra ortaya çıkan, neredeyse devrim denebilecek hareket, ardından Büyük Bunalm, İngiltere'deki Genel Grev ve diğer sınıf temelli çatışmalar hep ana siyasal ayrımın, sınıf ve emekçi siyaseti olduğuna işaret ediyor gibiydi; bu arada Rusya, muhtemel geleceğin temsilcisi olarak bir heyula gibi arka planda dikiliyordu. Bu, dönemin bütün siyasal mücadelelerinin sınıf çıkarları çevresinde belirlendiğini söylemek değildir; bunu ileri sürmek, sözgelimi, Hindistan'daki gibi sömürgecilik karşıtı hareketleri görmezden gel-

mek olur. Doğmakta olan şey, ne kadar muğlak ve birçok farklı mücadele-
nin eseri olursa olsun, ana siyasal mücadeleyi sınıf bazlı bir çerçeveye otu-
rtan bir hareketti. Bu, bütün mücadelelerin sınıfa odaklanmak zorunda ol-
duğu değil, ama hepsinin kendilerini sınıf siyasetine göre tanımlamak zo-
runda olduğu anlamına geliyordu.

Soğuk Savaş'ın ortaya çıkışıyla birlikte, dünyanın savaştan iki siya-
sal, kültürel ve ekonomik kampa bölündüğü görüşü, sözü geçen kurumsal
güçler tarafından desteklendi. Bu güçler önce Çin Devrimi, ardından Küba
veya Vietnam'dakiler gibi öteki savaş sonrası dönüşümlerle daha da kökleş-
ti. Bu iki kamp, kilit bölünme çizgisinin sınıf meselelerinden geçtiğini gö-
rüyordu –kapitalizme karşı komünizm– ve bu, sonunda siyasal eylemcile-
rin temel ayracının da sınıf olarak belirlenmesine yol açtı. Yine de bu, öte-
ki siyasal mücadele tiplerinin –demokrasi, milliyetçilik, insan hakları, et-
niklik ve başkaları– ortadan kalktığı değil, bunların hepsinin sınıf siyaseti
tarafından oluşturulan bir siyasal alanda işlediği anlamına geliyordu. Bu
ise, özgül amaçlarından vazgeçmeden, ister farklı bir siyasal amaç uğruna
mücadele etmek için sınıfı reddetmek, ister kendi hareketi içinde sınıf ça-
tışmasıyla bütünleşmek yoluyla olsun, her bir mücadelenin, kendisini sını-
fa ve Soğuk Savaşa göre konumlandırmak zorunda olması demektir

Bu çerçevenin sonuçları çeşitli alanlarda görülebilir; bunlardan biri,
sömürgecilik karşıtı mücadelelerdir. Burada, savaş sonrası dönemde, birçok
sömürgeleşmiş ulus, sadece sınıf çıkarları yerine ulus, etniklik ve yasal hak-
lar gibi bir dizi siyasal çıkarı kullanarak bağımsızlık arayışına girdi. Ama,
neredeyse örneklerin tümünde, sömürgeleşme karşıtı mücadeleler, gerek
sınıf, gerek Soğuk Savaş aktörleriyle olan ilişkilerini hesaba katmak zorun-
daydılar. Örneğin Küba devriminde, birçokları haklı olarak önemli ulusal
boyutları olan bir ayaklanma görür. Bu, en azından ilke olarak, devrimin
ilan ettiği amacı olan enternasyonalist sosyalizme aykırıdır. Bu tür çelişkiler
pahasına bile olsa, Küba devrimini destekleyen milliyetçi ve köylü çıkarlar,
sınıfla bağlantılı olmak zorundaydı. Benzer şekilde, Frantz Fanon'un yapı-
tı, sömürgeciliği ve ona karşı verilen mücadeleyi birçok düzeyde çözümler:
ırkçılık, milliyetçilik, demokrasi psikolojisi. Ne var ki çalışma ilerledikçe,
bunları sömürgeciliğin sınıfsal temeli bağlamında değerlendirir. Bu, onun

çalışmasını yadsımak veya tek bir siyasal ilkeye indirgemek anlamına gelmez; bunun yerine, sınıfın nasıl bütün siyasal tartışmalara girdiğini ortaya koyar. Aynı zamanda, II. Dünya Savaşı sonrası, siyasal direnişin çerçevesinin, başka birçok şeye rağmen, kaçınılmaz olarak tek bir siyasal sorun tarafından çizildiğini gösterir: emek/sermaye karşıtlığı.

Sınıf sahnenin merkezine doğru ilerlerken bile, kanatlarda, diğer mücadeleler de kendi varlıklarını sürdürüyor ve amaçlarına daha bir dört elle sarılıyorlardı. Bu kıpırdanırlar yalnız ulus ve ırk meselelerinin, sonunda sınıf siyasetine eklenemediğı sömürgecilik karşıtı mücadelelerde değil, aynı zamanda köylülüğün ve yerli toplulukların toprak ve medeni haklar için verdikleri mücadelelerde de görülebilir. Bu sonuncusu, özellikle Amerikan ve aynı zamanda Kuzey İrlanda medeni haklar mücadelesinde, sınıfa dayalı olmayan bir siyasetin çerçevesini çizmeye başladı. Bununla birlikte, aşırı gelişmiş ülkelerde, özellikle de ABD’de Vietnam savaşı üzerine baş gösteren çalkantılar bağlamında, 1960’lar ayrıca radikal sınıf mücadelelerinde de bir tırmanışa sahne oldu. Fransa’da, öğrenci işgallerine neredeyse genel bir grevin eşlik ettiğı Mayıs 1968 olayları gibi göz kamaştırıcı noktalarla, birçoklarına devrim öngörüsünün (yine) en nihayet yaklaşmakta olduğunu hissettirdi. Pek çok öğrenci derneğı gerek dünyanın, gerek siyasal stratejinin Marksist yorumlarını pekiştirdiler. En dikkat çekicisi, Fransa’daki Mayıs olaylarının sıra dışı yaratıcılığının, bir yandan devrim yolunda ilerlemeyi sürdürürken bir yandan da işçi sınıfı örgütlerine giderek daha çok yabancılaşmaya başlayan aşırı Marksist, çoğunlukla da Maoocu siyasal gruplara öncülük etmesidir. Bütün bu dönem boyunca bir yandan da, sık sık sınıf temelli devrimci gruplara muhalif başka hareketler de doğuyor ve geliyordu. Sözelimi, ve belki de bunların en ünlüsü olan ikinci dalga feminist hareketin bir nedeni, radikal öğrenci hareketlerinin, kadınlara önemli bir kazanım sağlamaktaki başarısızlığıydı. Önde gelen bir öğrenci militanın, kadınların hareket içindeki rolünü ‘müsait’ (yani sırt üstü uzanmış ve erkek militanların cinsel arzuları için hazır durumda oldukları anlamında) olarak tanımladığı ünlü olay, şimdi radikal gruplar arasındaki çelişkilerin ve etkileşimlerin bir amblemidir. Siyahî hareketler ve medeni haklar hareketi grupları, sınıf siyasetiyle zorunlu olarak bütünleşmek ye-

rine, ırkçı baskı temeline dayanan bir siyasal vizyon üzerinde kafa yormaya başlamıştır. 1970'lerin başında, kadın ve erkek eşcinsel mücadeleleri, hem kendi adlarına hem de, sözgelimi, kadın eşcinsellerin ikinci dalga feminizmi içindeki yeri aracılığıyla doğdu.

Bu mücadelelerin ortak noktalarından biri, kendi özgül mücadele alanlarını asıl baskı alanı olarak nitelemeye yeniden başlamalarıydı. Bu, üstü kapalı olarak, sınıfın bütün mücadelelerin ilişkilendirilmesi gereken birincil ya da başat baskı odağı olarak ele alınmasını reddediyordu. Ne var ki bu, bu yeni toplumsal hareketlerde sınıfın hiç yer almadığı anlamına da gelmez, ama bu hareketlerin başlangıçtan itibaren sınıfa karşı eleştirel bir tutuma sahip olduklarına işaret eder. Bu tür hareketlerin çoğu, 1970'lerden bu yana, sınıf hareketleriyle olan ilişkilerini çözmeye çalışarak ve cins, ırk, cinsellik ya da başka baskılara göre sınıfsal baskının yerini belirlemek için mücadele ederek uzun bir zaman harcadılar. Günümüzde, popüler siyasal eylemciliğin 1970'lerden itibaren, sınıfı başat siyasal belirleyici olarak gören bir genel çerçeveden, pek çok farklı siyasal mücadeleye eşit uzaklıkta duran bir çerçeveye kaymaya başladığı, yeterince berraklık kazanmıştır. Böyle bir kayma, sınıfsal çatışmayı bertaraf etmemiş, ama onu, bütün diğer mücadelelerin, kendilerini ona göre konumlandırmak zorunda olduğu bir mücadele olmaktan çıkarıp, birçok mücadeleden biri haline getirmiştir.

1990'lara gelindiğinde, baskılar hiyerarşisi kırılmıştı. Artık hiçbir eylemci mücadele, ister genel olarak ve ister bir otoriteye dayanarak, kendini başka bir mücadeleden daha temel ya da daha önemli olarak tanımlayamıyordu. Mücadelelerin içinden gelen eylemciler sık sık kendilerini bu mücadeleyle tanımlı hissedebilirler, ancak 1960'lar sonrası eylemciliğinin 30'u aşkın yılı içinde popüler eylemciliğin genel gidişatını görmek mümkündür ve bu gidişatın, hiçbirisi diğerinden daha temel, daha kapsamlı ya da daha önemli olarak addedilemeyecek birçok farklı mücadeleye doğru olduğu da söylenebilir. Siyasal eylemcilikte karşı çıkışın bu çoklu bağlamının, bizi alışlageldiğimiz birçok siyasal ilkedden uzaklaştırdığının da akılda tutulması gerekir. Özellikle sol-sağ siyasal eksen, çoğunlukla işçi sınıfı-sermaye çıkarlarının vekili olarak kabul edildiğinden, son derece dikkatle ele alınmalıdır.

Bu tartışmanın en önemli sonucu, geleceğe yön verecek popüler eylemciliğin hangisi olduğunu anlamamız gerektiğidir. Daha önce değinilen terminolojiyi kullanarak, **eylemcilik** ile eylemciliği, az önce ana hatları ortaya konulan tarihsel bağlam içinde birbirinden ayırmamız ve buna ek olarak, farklı eylemci hareket tiplerini nasıl anlayacağımızı bilmemiz gerekiyor. Bunu belirlemek için, şimdi gelin, karşı çıkma meselesini ayrıntılarıyla ele alalım.

KARDELEN VE DÜZEN KARŞITLIĞI

Düzen karşıtlığı, toplumsal kurallar, inançlar, eşitsizlikler ve baskıların yeniden üretilme usulüne yapılan bir saldırdır. Düzen karşıtlığına dayanan sosyal değişimin zıddı, farklı bir dünya yaratan ancak mevcut düzeni de yadsımayan siyasal eylemlerdir. Bir başka deyişle, her türlü değişim aynı zamanda toplumun eskisi gibi sürüp gitmesini onaylar. Yasal değişimler, ne kadar radikal olurlarsa olsunlar, yasal değişim sürecinin kendisini olumlar ve onu üreten temsili hükümetin kurumlarını meşrulaştırır. Düzen karşıtlığı ise, tam tersine, değişim yapmanın yeni yollarını yaratarak farklı bir dünya üretir. Devrimci hareketler yeni yasaların değil, yeni demokrasi biçimlerinin ve yeni yasa yapma yollarının peşindedir. Bu kuşkusuz analitik bir ayırmadır; toplumsal akımlar sık sık toplumsal değişimin ya her iki türünü birden barındırır ya da ara bir noktayı ifade eder. Sözgelimi, feminizm hem ataerkilliğin köktenci bir yıkılışını, hem de eşit ücreti zorunlu kılan yasaların çıkarılmasını amaçlar. Bu iki siyasal eylem tipi, sık sık iç içe geçmelerine ve bunları ayırt etmenin güçlüğüne karşın, birbirlerinden farklıdır ve muhaliflikleri aracılığıyla bize karşı çıkmayı tanımlamaya başlayabileceğimiz bir nokta sunar. Şimdi gelin, siyasal eylemin bu iki ucundan birini somutlaştıran bir harekete göz atalım: Kardelen Kampanyası. Bu, düzen karşıtlığını daha berrak bir biçimde tanımlamamıza olanak verecek.

Toplumsal değişimi isteyen, fakat düzen karşıtı olarak nitelenemeyecek pek çok popüler kampanya vardır. Bunların toplumsal tutuculuğu, genellikle, büyük bir tutku ve kitlesel eylemle peşinden koştukları değişim talebiyle maskelenir, fakat bu hareketler, hükümetler, mahkemeler, yasalar ya da yüksek yargı kurumları gibi mevcut toplumsal kurumlardan çözüm

lıklediklerinden, aslında onların otoritesini daha da pekiştirirler. Birçok kampanya, bu siyasal dünya görüşüyle başlar ve onu sorgulama ya da ötesine geçme gereğini asla duymaz. Örneğin, Fransa'da çiftçi protestoları çoğunlukla şiddet içerdiği ve tantanalı protestolar olduğu halde, hükümetin yapısını değiştirmeyi değil, hükümeti siyasalarını değiştirmeye zorlamayı hedefler. Bunun gibi kampanyalarda, popüler protestoların birçok simgesine –sokak gösterileri, dilekçeler, gösterişli medya olayları– rastlarız; fakat bunların hiçbirisi iktidarın yıkılmasını ya da yeniden tanımlanmasını talep etmez, ancak iktidardakilere baskı yapmanın peşinde koşar.

Ateşli silahlar yasasının değiştirilmesine yönelik Kardelen Kampanyası, bu değişme ve değişmeme bileşiminin bir örneğidir. 1996'da, adamın biri İskoçya'daki Dunblane'de bir okula girip on altı küçük öğrenciyi ve öğretmenlerini vurarak öldürdü. Korkunç, alışılmamış, dehşet verici bir olaydı bu. Peşinden, bunun herhangi bir tekrarına meydan verilmemesi yönünde güçlü bir talep belirdi ve tabanca bulundurma konusundaki yasaların ıslahına yönelik bir kampanya doğdu. Çoğu ülke gibi İngiltere de, yurttaşlarına anayasal düzeyde bir silah bulundurma hakkı vermez; silah edinmeyi kısıtlama gücü, açıkça, bu alanda dilediği her türlü tasarrufu yapabilecek olan ulusal hükümete aittir. Böylece, tabanca edinmeyi güçleştiren bir yasal değişime odaklı, popüler bir protesto kampanyası başladı. Buna Kardelen Kampanyası adı verildi.

Kardelen, toplumsal değişimi gerçekleştirmek üzere, siyasal parti üyeleri nezdinde lobi yapmak veya medyanın dikkatini çekmeye çalışmak gibi 'normal' birçok aracın yanı sıra, sokak protestoları gibi daha 'radikal' kimi yollara da başvurdu. Bu kampanyanın gücü ve ona verilen yaygın destek, bir milyonu aşkın imzanın toplandığı dilekçenin de gösterdiği üzere, hatırı sayılır boyutlara vardı. Kardelen'den gelen baskı öylesine güçlüydü ki, geleneksel olarak silah taraftarı olan İngiliz merkez sağ partisi, tabancalara (sadece büyük kalibreli olanlar) kısmi bir kısıtlama getiren bir yasa çıkartmak zorunda kaldı. Bundan kısa bir süre sonra, hükümet değişti ve iktidara gelen İngiliz merkez sol partisi, yasağı küçük kalibreli tabancaları da kapsayacak şekilde genişletti. Tabii herkes Kardelenci değildi; ne var ki, Kardelen karşıtlarının savları, Dunblane katliamıyla karşılaştırıldığında, tü-

müyle zırva denmese de, çoğunlukla etkisiz iddialar olarak kalıyordu. Örneğin, küçük çaplı tabancaların yasaklanmasının atıcılık sporunu yasadışı hale getireceği, dolayısıyla Manchester kentinin Commonwealth ya da Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yapma şansını yok edeceğini ileri sürenler oldu. Uluslararası açıdan belirli bir önem taşısa bile, bir spor turnuvasının kaybının, on yedi cana karşılık, etkili bir hamle olabileceğini söylemek çok zor.

Kardelen Kampanyası, birçok popüler protestonun yanına bile yanaşamayacağı ölçüde amaçlarına ulaşmayı başardı. Bu amaçlar, bütünüyle İngiltere'nin toplumsal sistemi içinde kalıyor, ekonomik, kültürel ya da siyasal düzeyde kesinlikle bir tehdit oluşturmuyordu. Silahların yasaklanması anlamında bir toplumsal değişim meydana geldi, ama değişimin temsili hükümet tarafından belirlenmesi ve denetlenmesi anlamında bir toplumsal değişim ortaya çıkmadı. Yasal değişim yönündeki geniş halk desteğinin sağladığı meşruiyetle, sistem, taleplere yanıt verebilme yeteneğini gösterdi. Silah denetiminin, sözgelimi ABD'de, tümüyle farklı bir anlamı vardır. Orada, örneğin, her dört kişiden birinin silahla tehdit edilmiş olması, silah edinmenin kısıtlanmasına yönelik bir kamuoyu yaratmamış, tersine, çoğu kişiyi kendisinin de bir silaha ihtiyacı olduğu sonucuna götürmüştür. Kardelen Kampanyası taraftarları, ABD'de silah denetimi yanlısı bir gösteride konuşma yaparken, Silahlı ve Bilgili Anneler (Armed Inform Mothers) grubu tarafından bir karşı gösteri yapıldı. Çocukların kullanamaması için silahlarda yapılan tetik kilitleri gibi uzlaşmacı önlemlere bile karşı çıktı. Şiddete başvuran eski kocasına karşı kendini tabancayla savunan, Silahlı ve Bilgili Anneler'in bir sözcüsü medyaya şunları söyledi: "Tanrıya şükür, benim tabancamda tetik kilidi yoktu." ABD ile İngiltere arasındaki bu karşıtlıkta, kimi popüler kampanyalar ile meşru toplumsal kurumların nasıl bütünleştiğini görüyoruz. İngiltere'de silahlarla ilgili değişim yapılabilirdi, zira hükümet silah denetimi konusunda çok geniş bir desteğin varlığını hissetmişti. Bu desteğin olmadığı yerde, mevcut toplumsal kurumlara dayanan kampanyalar başarısız olma eğilimi gösterir.

Bu noktayı genelleştirmek gerekirse, kampanya hedefinin ortaya çıkmasına izin veren sistem, aynı zamanda Kardelen gibi kampanyaların başarısını ya da başarısızlığını da belirler. Hem değişim talebi ve hem de

değişimin aracı, aynı tutarlı toplumsal ve kurumsal çerçeve içinde var olur. Eğer bunu zaman açısından açık seçik ifade edecek olursak, Kardelen'in mevcut kurumlara dayandığını ve bunu yapmakla da mevcut kurumları pekiştirdiğini söyleyebiliriz. Benzer bir örnek de, işçi sendikalarının çoğunun, kapitalizmin alaşağı edilmesine yönelik radikal talepleri, daha yüksek ücret ve daha iyi koşullar için, bildik ve genellikle üzerinde anlaşılan yollarla yapılan mücadeleler lehine reddetmesidir. Sendikaların başvurduğu mekanizmalar fabrika ölçeğindeki komitelerden, ulusal, hatta uluslararası nitelikli ücret ve meslek oluşumlarına kadar uzanabilir, fakat bunların hepsi de devam edegelen bir toplumsal değişim sürecini gerçekleştirmeye yönelik, üzerinde uzlaşa sağlanmış mekanizmalardır. Ne kadar iyi sonuç verirlerse versinler, tanım gereği, bu süreçlerden gerçek anlamda yeni hiçbir şey doğamaz. Bu popüler hareketlerin arzuları, ilk etapta değişim arzusunu yaratan kültürel, ekonomik ya da siyasal sistemlerinkiyle aynı mantık içinde oluşur. Bunlar toplumsal sistemlerin yeniden yapılanmasını değil ince ayarını temsil ederler ve bu anlamda da daima bugünün temsilcisidirler.

DÜZEN KARŞITLIĞI VE ZAPATİSTLER

Kardelen gibi kampanyaların da bulunduğu eksenin öteki ucunda, mevcut yapılara karşı çıkan, yani toplumsal yapıları yeniden biçimlendiren toplumsal değişimleri hedefleyen akımlar yer alır. Bu kampanyalar mevcut kurumları reddeder ve kimi zaman yeni kurumlar tasarlarlarken, mevcutlarından tümüyle farklı süreçler de tasavvur eder. Ya da daha basitçe söylersek, böyle kampanyalar, mevcut yapılar içerisinde karşılanamayacak taleplerde bulunur. Sözgelimi, erkekler ataerkil alışkanlıklarından vazgeçinceye değin, kadın ve erkeklerin ayrı topluluklar halinde yaşaması gibi bazı radikal feminist taleplerin, mevcut toplumlardan çoğunun ataerkil yapıları içinde karşılanması olanaksızdır. Radikal çevreciler, küresel sosyo-ekonomik yapıların bütünüyle yenilenebilir enerji kaynaklarına geçmesini, 'kullan at' biçimindeki tüketim kültürünün 'geri kazanım' kültürüne dönüştürülmesini ve hem bütün dünyada eşitliği sağlamak, hem de çevreyi korumak üzere aşırı gelişmiş dünyadaki yaşam standartlarının düşürülmesini talep edebilirler; böyle bir talepler listesinin var olan toplumsal yapılar içinde

karşılanması neredeyse olanaksızdır. Radikal girişimlerin listesi uzayıp gidebilir. Geçmişe, Bolşevik Devrimi'ne dönüp, bu devrimde özel mülkiyet ve istihdam gibi temel toplumsal olguların neredeyse topyekûn bir dönüşümünü görebiliriz. Her iki durumda da, siyasal oyunun bilinen kuralları içinde kalmaya karşı bir ret söz konusudur. Bu tutum, ahlâki boyutlar kadar taktik boyutlarda da sürdürülebilir. Örneğin, gösteri yapmayı planlayan grupların polisle belirli bir güzergâh ve zamanlama konusunda anlaşması alışılmış bir uygulamadır. Böylece yürüyüşlerin, olay çıkmadan ve polisin tanımladığı kamu düzeni sınırları içinde gerçekleşmesi mümkün olur. Gelgelelim, bazı grupların, kamu düzeninin ne olduğu ya da olmadığını polisin belirlemesine izin vermeye hiç de niyetleri yoktur. Bu tür gruplar gösterileri ellerinden geldiğince polisten gizler ve onu gafil avlamaya çalışır. Tekil bir olay bile, eylemci gruplar arasındaki, mevcut toplumsal kurumları pekiştirme veya onları ihlal etme konusundaki ayrımı ortaya koyar.

Dolayısıyla düzen karşıtlığı, şu anki popüler siyasal eylemcilik bağlamında, mevcut toplumsal yapılara, kurumlara ve ahlâka karşı olmak demektir. Geleceğin ahlâkını kurmanın tek yolu düzen karşıtlığından, toplumsal çatışmaları uzlaştıran ve farklılıkları gideren mevcut yöntemleri aşmaktan geçmektedir. Siyasal eylemcilik ekseninde düzen karşıtlığının tam zıddına düşen uç, var olanı daima pekiştirir; düzeltir ama değiştirmez. Düzen karşıtlığı farklı bir geleceğe uzanır; reform ise geleceği bugüne göre şekillendirir.

Düzen karşıtlığının bu yorumuyla ilgili yaygın bir yanlış anlama vardır. Düzen karşıtı bir hareket ya da kampanyanın bütün toplumsal kurumları ve yapıları aynı anda hedef alması söz konusu değildir. Düzen karşıtlığı daha çok, sorunların en azından bir toplumsal kurum ya da yapıyla, bu kurum ya da yapı içinden çözülemeyecek kadar büyük ölçüde özdeşleştirilmesinden doğar. Akımların içinde ve arasında gezinen popüler siyasal eylemcilik öylesine oynaktır ki, değişmesi gereken toplumsal unsur olarak farklı toplumsal kurumları tanımlayabilir. Farklı akımlar ya da aynı akımın farklı parçaları, –hatta aynı akımın içindeyken bile– toplumu birbirlerinden tümüyle farklı şekillerde tahayyül eder, farklı kısımlarını belirler ve onlara saldırır. Sözgelimi, Meksika'nın Chiapas bölgesin-

deki Zapatista akımı, yerli halkın hakları ile ‘neo-liberalizm’e saldırmayı aynı temelde birleştirir. İlk kavram, yerli halkların kendi toprakları ve toplulukları üzerindeki denetim haklarını ve tam bir Meksika yurttaşı olarak tanınmalarını talep etmektedir. Zapatistalar ikinci kavramı yoksulların sömürülmesini kolaylaştırarak güçlü ekonomik çıkarlara hizmet eden bir küreselleşme biçiminin ardında yatan siyasal ideoloji ve program olarak anlamaktadırlar. Akımın siyasal analizi ve düşmanların belirlenmesi süreci, bu iki fikir etrafında döner.

Bu siyasal ahlaktan iki siyasal değişim kümesi doğar ve bunların her biri kendine farklı bir siyasal yol çizer. İşte Zapatistaları destekleyen Teksaslı ActLab grubunun Zapatista siyasetine ilişkin betimlemesi:

Onlar [Zapatistalar], kamuya ait üretim sistemlerinin (petrol, ulaşım vb) özelleştirilmesi, küçük çiftçilere tanınan sübvansiyonların ve vergi indirimlerinin kaldırılması ve yoksullaşmış halk için daha az sağlık ve eğitim yardımı anlamına gelen “devletin küçültülmesi” gibi unsurları içeren ‘neo-liberalizm’e karşılar. Onlar (Zapatistalar), yerli halkın emeklerinin karşılığında onurlu bir yaşam sağlayacak bir ücret almasını, (şu anda işledikleri kayalık, eğimli topraklar yerine) ekilebilir topraklara sahip olmasını, sağlık ve eğitim olanaklarına ulaşabilmesini istiyorlar.²

Bu iki talep kümesini gerçekleştirmek için gereken toplumsal değişimler, en azından biçimsel düzeyde çok farklıdır. İkinci talepler kümesi –insana yakışır ücret, ekilebilir topraklara sahip olma, sağlık ve eğitime erişim– kuramsal olarak, kapitalizmin pek çok biçimi içerisinde her hangi bir temsili hükümetle karşılanabilir. Aslına bakılırsa, yerli halkların kuşaklar boyunca baskı gördüğünü ve sömürüldüğünü ortaya koymuş olan bu talepler, Meksika’da göründüklerinden daha köktencidir. Yine de, biçimsel açıdan Meksika’nın mevcut temsili hükümet sistemlerine bile ters düşmezler.³ Gelgelelim, ActLab’ın sözünü ettiği ilk talep kümesinin, hem Meksikalı kapitalistlerin, hem aşırı gelişmiş ulusların talep ettiği küreselleşmenin ekonomik biçimlerini destekleyen neo-liberal siyasalara atfı yap-

maları nedeniyle, resmen karşılanmaları olanaksızdı. Bu alandaki Zapatista taleplerinin yerine getirilmesi, Meksika'nın kapitalizm ile ilişkilerinde devrim yapması ve ABD'den çok, Küba'ya yaklaşması anlamına geliyordu. Bu örnek, tek bir akım içinde bile, farklı taleplerin ve baskı anlayışlarının, neyin düzen karşıtı olup neyin olmadığına ilişkin farklı kavrayışlar doğurabileceğini gösteriyor.

Çağdaş dünyada var olan toplumsal akımların uzanımı içinde karşı durulacak tek bir yapı ya da sistem olduğu söylenemez. Daha çok, her bir akımın kendi ahlâkı ve eylemciliği temelinde kavranan birçok farklı sistem vardır. Bu, akımların fikir alışverişinde bulunamayacağı ve birbirine yaklaşamayacağı anlamına gelmez. Neo-liberalizme yönelik Zapatista saldırısı, bazı yeşil akımlarda geniş yankı yarattı ve bu akımlardan neo-liberal küreselleşme karşıtı protestolara katılımı teşvik etti. Bununla birlikte, bir akım açısından düzen karşıtlığı sayılabilecek şeyin, bir başkası açısından böyle sayılmayabileceği gerçeği geçerliliğini korumaktadır. Bir akım için yenilenmesi gereken toplumsal sistem ya da kurum, başkaları için bir değişim aracı olabilir. Sözelimi, yasal sistemlerin özel mülkiyeti veri kabul ettiği ve özel mülkiyetin de doğası gereği sömürücü olduğu gerekçesiyle yasal sistemlerin ihlal edilmesi gerektiğini ileri sürenler vardır. Bunun tersine, cinsel tercihe dayanan öyle dinsel gruplar veya akımlar vardır ki bunların haklarını tanıyan yasal değişiklikler bile düzen değişimi anlamına gelebilir.

Düzen karşıtlığı, ancak dünyanın en azından bir bölümünü tepe taklak etmeye yönelik bir girişim olduğunda kendini gösterir. Düzen karşıtı hareketler de iki yönde işleyebilir. Bir düzeyde, mevcut toplumsal kurumlardan değişim talep edebilir ve böylelikle, bir anlamda, bu kurumların meşruiyetini kabul ederken, ikinci bir düzeyde, toplumsal sistemin bütünsel bir yeniden yapılanmasını isteyebilirler. Bu karmaşık ve çok çatallı yolda eylemciliği **eylemcilikten** düzen karşıtlığı ayırır. Geleceği bugünün imgesinde kuran hareketleri, farklı bir gelecek vizyonu yaratan hareketlerden düzen karşıtlığı ayırır. **Eylemcilik** düzen karşıtı olmak zorundadır, oysa eylemcilik Kardelen gibi işleyebilir ve toplumu, bir yandan muhafaza ederken bir yandan da değiştirir.

Fakat eylemciliği **eylemcilikten** ayırmak için, tek başına düzen karşıtlığı yetersizdir. Zaman gibi hesaba katılması gereken sorunlar da vardır.

GEÇMİŞ, BUGÜN VE GELECEK

Tuhaf bir nedenle, Zapatistalar geleceğe hitap eder. Sözlerimizin bugüne uymadığını, fakat henüz tamamlanmamış bir bulmacayı tamamlamak üzere sarf edildiğini söylemek istiyorum.

SUBCOMANDANTE MARCOS⁴

Zaman ve eylemcilik arasındaki bir ilişkiyi ifade ettiğimize göre, şimdi –üzerinde geleceğimizin inşa edilebileceği– kuralları yaratabilecek hareketleri ayırt eden ikinci bir ilişkiye değinebiliriz. Bu süreç doğrudan doğruya zaman ve düzen karşıtlığı arasındaki ilişkiye dayandırılabilir. Gördüğümüz gibi, toplumsal sistemler içinde işleyen akımlar bugünde var olurlar. Bugünün bu biçimde kullanımından, bugünü eleştirmek için geçmişi ya da geleceği kullanan düzen karşıtı hareketleri ayırt edebiliriz. Bazılarına göre bugün, herkesi gereken ya da insana yakışır bir yaşamdan daha kötüsüne tıkıştıran bir hapishanedir. Bu tür eleştirilerin bir yerlerden gelmesi gerekir; bugünün adil olmadığına ilişkin bu iddiaların dayandığı bir temel bulunmalıdır. İşte bu temel bugün olmaz, çünkü bugünün değerlerinden yola koyulmak, kendi hapishane-nizden yola koyulmaktır.

Eylemcilik düzen karşıtı bir nitelik kazandığı, radikalleştirildiği zaman, ortaya popüler protestonun iki ayrı tipi çıkar. Bugünün artık yeterli olmadığına inanan eylemciler geçmişe bakabilir. Bir siyaset, yaşamın bugünkünden daha üstün olduğu bir geçmiş yaratır. Tarih, bize daha iyi bir toplumu gösteren vizyonların hizmetine koşulur. İkinci bir siyaset ise, geleceğe ve bilinmeyene bakar. **Eylemciliği** bulduğumuz yer tam da burasıdır.

Zamanı geri döndürerek geleceği yaratmayı amaçlayan hareketler tepkiciliğe düşerler. Dolayısıyla, bu tür hareketlerin çoğunun gerici olması ve otoriterlikle, en hafif ifadeyle, flört etmesi şaşırtıcı değildir. Tabii bu onların geri kalmış olduğu anlamına gelmez; örneğin teknoloji kullanımında ya da örgütlenme biçimlerinde, başka herhangi bir akım

kadar ileri düzeyde oldukları sıkça görülür. Böyle bir hareketin örneklerinden biri, ABD’de, değerlerini iki yüzyıldan daha eski bir geçmişten, Amerika’nın kuruluşundan alan Yurtsever (Patriot) hareketidir. Bu geçmiş, bugünün yanlışlarının tanımlanabilmesi ve halk seferberliğinin başlatılması gibi konularda silah taşıma veya milis kuvvetleri oluşturma gibi haklar için mümbit bir zemin sunar. *National Vanguard*’ın başyazarı William Peirce, Yurtsever hareketin kilit bir çözümlemesini özlü bir şekilde ifade etmiştir:

... örgüte kabul edilen için, Yeni Dünya Düzeni... ABD ekonomisinin (bütün diğer ulus ekonomileriyle birlikte) ‘küreselleştirileceği’ ütopyacı bir sistemdir; ABD ve Avrupalı işçilerin ücret düzeyleri Üçüncü Dünya işçilerinininkiyle aynı düzeye indirilecektir; ulusal sınırlar pratik nedenlerle ortadan kaldırılacaktır; Üçüncü Dünya’dan ABD ve Avrupa’ya doğru artan bir göçmen akışı, eskiden Dünya’nın Beyaz olan her alanında Beyaz olmayan bir çoğunluk yaratacaktır; uluslararası finansörlerden, kitle iletişim araçları sahiplerinden ve çokuluslu şirket yöneticilerinden oluşan bir seçkinler grubu bildiğini okuyacaktır; ve Birleşmiş Milletler ‘barış’ güçleri, bu sistemin dışına çıkmak isteyen herkesi sindirmekte kullanılacaktır.⁵

Peirce’in dergisi dayandığı bu sezgileri özellikle anti-Semitik ve ırkçı görüşlere dek vardır. Yurtsever hareketinin tamamı Peirce’in görüşleriyle özdeşleştirilemese de –bütün çağdaş toplumsal akımlar gibi, bu da çeşitlenmiş, birbiriyle bağlantılı örgütlerin, bireylerin ve düşüncelerin bir toplamıdır– onu güdüleyen temel çözümlemelerden birine parmak basar: dünyanın uluslararası güçler tarafından tedricen ele geçirilişi ve ABD’nin egemenlik altına alınışı. Sözgelimi, Mayıs 1996’da New Mexico’daki Holloman Hava Kuvvetleri Üssü’nde, Alman jetlerinin uçtuğu, Alman Savunma Bakanının misafır edildiği ve Alman bayrağının Amerikan bayrağından yüksekte dalgalandığı bir tören yapıldı. Tören, Alman pilotları için bir eğitim üssünün açılışı nedeniyle yapılmıştı. Birçokları bunu, Peirce’in Yeni Dünya Düzeni’ne giden yolda atılmış bir başka adım olarak değerlendirdiler. Bunun

bir Alman üssü olduğunun ya da Amerikan bağımsızlığının çiğnendiğinin resmi bir yalanlaması için bir Pentagon sözcüsü şu açıklamayı yapmak zorunda kaldı: ‘Bunu bir üs olarak tanımlayamam; onlar kiracı.’⁶ Yurtsever hareketinin her kesiminde belirli meselelere sürekli bir odaklanma sağlayarak bu gibi örneklere rastlanıyor. Özellikle, silahların denetimine yönelik her türlü girişim, Amerikan halkını denetleyebilmek için onu silahsızlandırmak yolunda bir başka adım olarak anlaşıyor. Hükümet belgelerine dayandığı iddiasıyla Yurtsever gruplar içinde yayımlanan silahsızlanmanın nedenlerine ilişkin bir çözümleme şunları ileri sürüyor:

Bu [hükümet] broşürlerin ikisi de, asker sayımızın nasıl 2,1 milyona düşürüldüğünü açıklıyor. Çin ve Sovyetlerin de bu düzeye indirilmesi gerekiyor. Bu noktada, silahlı kuvvetlerimizin yarısını (sürekli bir temelde) Rus ve Çin ordularıyla birleşmek üzere transfer edeceğimiz dönem olan I. Aşamadayız. II. Aşamada, silahlı kuvvetlerimizin diğer yarısı yine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine devredilecek. Birleşik orduların başındaki kişinin, anlaşma gereği, bir Rus olması gerekiyor. Dünyanın daha küçük ulusları, II. Aşamada ordularının yüzde 100’ünü Güvenlik Konseyi başkanlığına devrederler.⁷

Bu alıntı, Montana Milislerinin bülteni ‘Taking Aim’de yayımlandı, fakat aynı çözümleme, Yurtsever çevreler içinde de birkaç kez ortaya çıkmıştı. ‘Taking Aim’ bülteni, ‘BİR SEFERDE BİR KURŞUN: SİLAHLARIMIZI ALMAMIZIN YOLU BU’ sözleriyle başlar ve ‘Barış Subayları’ndan bir milis üyesince yazılmış, onlara ateş etmek zorunda bırakılmamasını isteyen içten bir mektup içerir. Amerika’nın kurulduğu sırada kazanılmış bir hak olarak meşrulaştırılan silah taşıma hakkı, bunu savunan Yurtsever hareketin geçmişle bağını oluşturur.

İnternet gibi çağdaş teknolojilerle barışık olmasına karşın, Yurtsever hareket, sahip olduğu değerler için kararlı bir şekilde Amerikan Devrimine ve ertesine sarılır. Yeni Dünya Düzeni vizyonu fütüristik gibi görünse de, bu düzene karşı çıkan Yurtsever hareketinin temellendiği değerler

geçmişe aittir. Yine Montana Milislerinin milisin ne olduğunu açıklayan belgesi, bu konudaki birçok örnekten biridir. Bu yazıya bakılırsa, Amerika'nın kuruluşuyla günümüz arasında sanki hiç boşluk yok gibidir ve günümüz milislerinin meşruiyeti 'bu büyük ülkenin kurucu ataları'nın otoritesine dayandırılır:

Bizim atalarımız, milisi olan ülkelerin ilerlediğini, milisi olmayanların ise sonunun genellikle hüsrana olduğunu bilirdi. Atalarımız, anayasamıza belirli güvenceler konmadığı takdirde, bu ulusun da hüsrana uğrayacağını farkındaydı... Milisin ne işe yaradığı, Thomas Jefferson'ın şu sözleriyle, aklımızda iyice yer ediyor: 'Hükümetin istibdadından korunmak için... son bir çare.' ... Jefferson daha haklı olamazdı! Yavaş yavaş bağımsızlığımızı yitiriyor ve tek bir saltanat altında toplanıyoruz ve bu tek saltanat eninde sonunda anayasayı ortadan kaldırarak demir bir yumrukle hükmetmeye başlayacak.⁸

Amerika'nın kuruluşuna dek gerilere gitmenin daha büyük bir işlevi daha var. Milis belgeleri anayasal silah taşıma hakkına sürekli atıf yapmakla kalmaz, genel ahlâk anlayışları da, onları insani özelliklerden yoksun, emperyal bir hükümetin boyunduruğundan kurtaran küçük kent topluluklarının efsaneler zamanına gönderme yapar. Bu, Yurtsever hareketinin kolektif imgeleminde, geçmişin sömürgeci İngiliz zorbasının yerini Amerikan hükümetinin almış olması bakımından kimilerine çarpıcı görünebilir, ama akımın kendisini ve düşmanını nasıl tahayyül ettiğinin gerçek bir tasviridir. Küçük cemaatlere dayanan bu özgürlük ideali, her zaman değilse bile sık sık, geleneksel ailenin altını oyduğu için feministleri, Yeni Dünya Düzenini denetledikleri ve geliştirdikleri için Yahudileri ve kendilerine sus payı olarak refah sağlayan hükümeti destekledikleri için beyaz olmayanları hedef alan hücumlara meşruiyet kazandırmak için de kullanılır. Yurtsever hareketin hiç kuşkusuz birçok aşırı sağ düşünce ve örgütle göbek bağı vardır ve bunlar tarafından oluşturulmuştur. Etkin ve yaygındır da. Oklahoma bombacısı Timothy McVeigh, 168 cana mal olan bombalama eylemini yapmadan bir süre önce bir gazeteye şunları yazmıştı: 'Amerika

ciddi bir gerileme içinde. Geçmişteki gibi dökecek çayımız da yok* ... Mevcut sistemi düzeltmek için kan mı dökmemiz gerekiyor?’⁹ McVeigh’in Amerika’nın 20. yüzyıl sonundaki gerilemesini Amerikan Devrimiyle ilişkilendirmesi, gerek Yurtsever akımın toplumsal vizyonu, gerek akımın eylemlerinin potansiyel ciddiyeti açısından simgesel önemdedir.

Amaçlarımız açısından kilit nokta, hareketin zamana karşı takındığı tutumdur. Burada, inandığı şeyin son derece fütüristik, hatta bilim kurgusal türden bir sorun olduğuna kilitlenen bir hareket görüyoruz: bir uluslararası yönetim tarafından, ABD yurttaşlarının silahsızlandırılmasıyla özgürlüğün dünya çapında bastırılması. Ne var ki, gözlerini ne kadar değişime dikmiş, kendini ne kadar ABD’nin on ya da daha fazla yıl sonra neye benzeyeceğine odaklamış olursa olsun, Yurtsever hareketin daha iyi bir gelecek konusundaki vizyonu geçmişten gelmektedir. Geçmiş, hem iyi toplum vizyonları için bir baz oluşturur, hem de bu vizyonları geçmişte iddialı bir biçimde ‘bulunan’ ile sınırlar.

Bir zamanlar ‘gerçekten var olduğuna’ inanmamız için akla yakın hiçbir temel sunamayan, fazlasıyla hayal ürünü bir geçmiş iddialı olmaz. Sözelimi, Tolkien’in Orta Dünyası’nın gerçek olduğuna inanan bir hareket, insanları, üzerine toplumsal değerlerin inşa edilebileceği tarihsel bir temel sunabildiğine inandırmakta güçlük çekecektir. İnsanlar, Tolkien veya benzerlerinin ahlâkından istediği kadar hoşlansın ya da ona riayet etsin, bu ahlâk kolektif toplumsal değişim imgesinin güvenilir temellerini yaratamaz.

‘Açıkça’ kurgusal dünyaların bu karşılaştırması, bize tepkici hareketlerin kendilerini oturttukları tarihsel ‘gerçekliği’ açıklığa kavuşturma olanağı veriyor. Bu gerçeklik, geçmişte ‘gerçekten neyin olup bittiği’ olmaz. Geçmişe dolaysız erişim yoktur; geçmiş, sonsuza dek geçmiştir artık. Bunun yerine, geçmişin tarihleri ya da çeşitli kanıtlara dayanarak yeniden

* Bombacı, Amerikan bağımsızlık hareketinin sembolü olan ve tarihe *Boston Tea Party* adıyla geçen olaya gönderme yapıyor. Boston, 1763’ten itibaren İngiltere sömürge yönetiminin zorbalığına karşı çıkan kentlerden biri olmuştur. 1770’te yeni vergiler konulmasına karşı girişilen gösteri İngiliz askerleri tarafından bastırıldı ve Boston Kiyımı olarak bilinen olayda 5 kişi öldü. 1773’te Bostonlular, Londra’nın koyduğu bir gümrük resmini protesto etmek için bir geminin çay yükünü denize döktüler –ç.n.

canlandırılması vardır: resmî belgeler, fotoğraflar, resimler, günlükler, hat-
ta canlandırma ve rol yapmalar. Tepkici hareketlerin hem dayandıkları
hem de onun tarafından kısıtlandıkları şey, belirli bir kanıtlar bütünü te-
melinde akla yakın bir geçmişin inşasıdır. Genellikle her yeniden inşa nes-
nel ve ahlâken tarafsız diye sunulsa da, kuşkusuz, bu kanıtlar, kısmen tari-
hi inşa edenin önyargılarına ya da inançlarına uygun olarak seçilecektir.
Tarih de, bilime ya da sosyolojiye göre değer yargılarından daha çok arın-
mış değildir. Gerçi tepkici bir hareketin, yitirdiği ve yeniden yaratmaya uğ-
raştığı toplumu yakalaması, inançlarının ne olduğunu bilmesi için bu tür
süreçlerden geçmesi gerekir. Tepkici hareketler, geçmişin geçerli kanıtlara
dayanan bir vizyonunu yaratmak zorunda oldukları ölçüde, geçmiş tarafın-
dan kısıtlanırlar. Yeni değerler yaratmaktan çok, yitirdiklerine inandıkları
bir şey uğruna geçmişi eşeleyip dururlar.

Geçmiş esin verir, ama aynı zamanda hapis de eder, çünkü geçmi-
şin sağlam bir siyasal temel olabilmesi için akla yakın olması gerekir. Tü-
müyle yeni bir ahlâk veya yeni değerler burada bulunamaz; tanım gereği,
bunlar geçmişten üretilemezler, zira eğer bunların geçmişte varolduğu
doğruysa, yeni olmaları mümkün değildir. Bu, geçmişin farklı kişiler ta-
rafından farklı biçimlerde kullanılabileceğini yadsımak anlamına gelmez.
Yurtsever harekete karşı birçok kişinin, kendi siyasasını meşrulaştırmak
için Amerikan Devrimine atıf yaptığına şüphe yoktur. Geçmişin, bugüne
hazır yanıtlar sunamayacağı, ancak ilgili fikirleri edinmek için araştırılma-
sı gerektiği, önemli bir nitelemedir, ama bu bile, geçmişi araştırmanın,
yeninin değil eskinin keşfiyle sonuçlanacağı olgusunu değiştirmez. Öte
yandan bu araştırma, kimi zaman öne sürüldüğü gibi, insanların at göz-
lüğü takarak ve seçmeci bir tavırla kendi siyasetlerini meşrulaştıracak ka-
nıtları bulup çıkardıkları olumsuz bir süreç olarak da düşünülmemelidir.
Bu eylemcilerin, daha iyi bir dünyanın esin kaynağını oluşturduğu için
geçmişin gerçekten var olduğuna inandıklarını düşünmek daha doğru-
dur. Tarihin belli bir tipi gerçekten kullanılır ve işte bu tür radikalizmin
gücü de, sınırlılığı da burada yatar. Yurtsever hareketin web siteleri ve ya-
yınları, yalnızca spekülasyon komploteorilerini değil, titiz bir araştırma ürü-
nü olan tarihsel makaleleri de içerir. Hiç kuşkusuz bunlar sorgulanabilir,

ama vizyonları geçmiş dünyalara dayandığından, gerek bu hareketin gerekse genelde gerici hareketlerin ciddiyeti inkâr edilemez.

GELECEĞİ GÖREN YERLİLER

Geleceği biçimlendirirken tepkiciler, bugünün karşısına geçmişini koyar; reformcular, bugün ile bugünü kapıştırır. Geleceği biçimlendirirken geleceği baz alan düzen karşıtı hareketlerin ise ahlâkî ya da toplumsal vizyonlarının kaynağı farklıdır. Gelecek bilinmez; geçmişin tersine, siyasete sokulacak hazır mitler, simgeler ve anıtlar sunmaz. Geleceği temel alan hareketler açısından o, ne yeniden fethedilen bir geçmiş ne de güncellenmiş bir gündür; sadece şu an için bilinemeyen yeni bir yaşam çeşididir. Böyle bir bakış açısı bilinmeyene adanmış bir siyaset önerir gibi görüldüğüne göre, hiç kuşkusuz sorunlar içerecektir. Bu hareketlerdeki **eylemciler**, radikal bir belirsizlik konusunda karar vermek zorundadır. Uygun bir ilk örnek, daha önce değindiğimiz Zapatistalar ya da Amerika Yerli hareketleri gibi, ancak onların cesetlerini çiğneyerek kurulmuş toplumlarda kendilerine bir yer edinmeye çalışan yerli halkların hukukunu savunan hareketlerdir.

Bu tür hareketlerin, görenek ve kültürlerinin ya da toprakları üzerindeki denetimlerinin hiç tartışma konusu olmadığı bir geçmişe tutunmaları beklenebilirdi. Birçok yerli halk hareketi, haklı olarak cemaatlerine verilmiş olan derin ve onarılmaz hasara odaklanmıştır. Örneğin, Avustralya Aborijin cemaatine baktığımızda, on binlerce yıldır var olan ulusların ve kültürlerin bazılarının, kimileri 1970'lere kadar süren açık soykırım siyasalarına maruz kaldığını görürüz. Avustralya'nın görece refahına karşın, Aborijinler arasında yapılan istatistikler, onların yoksulluk ve hastalık oranlarının, istikrarlı bir biçimde dünyanın başka yerlerindeki kadar yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Aborijin eylemciler, yaşadıkları dehşet verici sömürge dönemine ve korkunç sömürge sonrası bugünlerine, toprak mülkiyeti gibi temel talepler ile daha iyi sağlık ya da istihdam olanakları gibi reformlar içeren bir dizi taleple karşı çıktılar. Ve Avustralya'nın sömürgeleştirilmesinin iki yüzüncü yıl dönümünde, bütün Avustralyalılara, uzun sömürgeleşme öncesi tarihlerini ve Yeni Zelandalı Maori halkının tersine, kendilerinin ülkelerinin denetimini devreden ne herhangi bir

görüşme yapmış ne de bir antlaşmanın altına imza atmış oldukları gerçeğini hatırlattılar. Bu gerçekleri kara mizahla yorumlayan yaşlı bir Aborijin İngiltere'ye gitti ve Dover kayalıklarında dikilerek İngiltere'nin Aborijin halkına verilmesini istedi.

Böyle bir siyasetin, Aborijin eylemciliğini geçmişe çekiyor gibi görünse de, yakından incelendiğinde geleceğe dayandığı görülür. Aborijin eylemciliğinin asıl amacının eski çağlara dönmek olmadığı, yalnızca diğer Aborijin halkları ve kültürleri tanımak amacıyla yaptıkları Avustralya yolculuklarında da görülmektedir. Mutlu ya da mutsuz, geçmişin geçmiş olduğu bilinmektedir. Dünyanın dört bucağından gelmiş, Aborijin olmayan Avustralyalılar, anavatanlarını bilseler bile, bu vatanlara geri dönmeyecektir. Aborijin eylemciler, sömürgeleşme öncesi Avustralya'ya bir dönüşten çok, daha adil ve çok-kültürlü bir sömürge sonrası Avustralyasına kendi tarihlerini getirerek kültür ve uygarlıklarını ilerletmelerini sağlayacak, karmaşık ve bugüne değin var olmayan bir çözümün peşindedir.

Toprak üzerindeki haklar konusu, burada, yalnızca Avustralya'nın dayandığı yasal temeli topyekûn değiştirmeyi istediği için değil, Aborijinlerin toprak ve cemaat ilişkisini, hem onların taleplerini karşılayacak, hem de sömürgeleşmeyi hatırlatacak biçimde yeniden dile getirmeye çalıştığı için önem taşıyor. Aborijin cemaatler toprakta yasal mülkiyet hakkını, ancak bazı sınırlı koşullar altında iddia edebilirler. Bir toprak mülkiyeti hakkı talebinde süreç, Aborijinlerin talep ettikleri toprakla sürekli ve kesintisiz bir ilişkide bulunduklarını kanıtlamaları gereğiyle başlar (sadece belirli hazine arazileri için bu tür taleplerde bulunulabilir). Böyle bir kanıt bulabilmek için bazı yöntemler kuşkusuz vardır. Sözgelimi, hayattaki Aborijinlerin, çiftlikler ilk kurulduğu sırada buralarda yaşayan kişilerin soyundan gelen torunları olduğunu kanıtlayacak soyağaçlarını çıkarmak üzere çiftlik kayıtları incelenebilir. Aborijin kültürlerin öyküler, düşler, kutsal nesneler ya da yerler gibi unsurları, Aborijin kültürlerin ve toprak kavramlarının Avustralya mahkemeleri tarafından anlaşılıp karar bağlanabilmesi için, çevrilmek üzere bir araştırma komitesine gösterilebilir. Toprak sahipliği hakkının Batılı özel mülkiyet diline ait bir konu ('Aborijin cemaatler toprak sahibi olabilir mi?') olmasına karşın, Aborijin topluluk-

ların bu konuya genellikle, toprakların kendilerine ait olmayıp kendilerinin bu topraklara ait olduğu biçimindeki yaklaşımları, bu kültürel tercümenin karmaşıklığı hakkında fikir verebilir. Toprak mülkiyeti talepleri en iyi ihtimalle ancak kısmen karşılanırken ve 1990'lar boyunca merkez sağ bir hükümet mevcut sınırlı hakları da yok etmek için elinden geleni yapmışken, Aborijinlerce dile getirilen arzular bilinmeyen bir geleceği beklemektedir. Bu taleplerin kısmen bile olsa karşılanması, yalnız Aborijinlerin değil, aynı zamanda Avustralya'nın istilas ve sömürgeleştirilmesi sırasında bazı Avustralya yurttaşlarına tanınmış özgül haklar nedeniyle, Avustralya yurttaşlarının konumunu da değiştirmektedir. Bu değişimler sırasında, Avustralya'nın Avrupalılarca istilasını meşrulaştıran yasal öğreti –Avrupalılar geldiğinde toprağın hukuken boş olduğunu ilan eden terra nullius– yıkılmış, bu mücadele içinde Avustralyalı olmanın ve Avustralya'nın anlamı yeniden tanımlanmıştır.

Burada konumuzla ilgili bir başka kampanya daha var. 1990'larda Aborijin eylemciler, çocuklarını onlardan koparıp başka yerlerde büyüten istilacılarının, bu uzun ve gaddar siyasaları yüzünden kendilerinden özür dilemesini talep ettiler. 1970'lerde sona eren bu siyasa, Aborijin halkları daha geniş bir topluluk içinde dağıtarak yok oluşlarını hızlandırma amacını taşıyordu. Kampanyanın bir parçası olarak, bütün Avustralya'da herkesin kişisel özrünü yazabileceği 'özür defterleri' açıldı –milyonlarca kişi de bu özrü diledi. Dönemin Başbakanı bunu yapmayı reddettiye de, birçok hükümet görevlisinin yanı sıra önemli kültürel kişilikler kampanyaya katıldı. Kendisi sona ermiş, ama etkileri hâlâ süregelen bir hükümet siyasasına odaklanmış olduğuna göre, bu da geçmişten beslenen bir siyaset gibi görünebilir. Yine de bu kampanyanın, kendi yerli ve sömürgeci halkları arasında bölünen bir ulusun, ancak bu ikisinin geçmişteki ilişkilerini tanıdığı ve hatalarından vazgeçtiği zaman değiştirebileceği bir gelecek uğruna yapıldığını görebiliriz. Dolayısıyla, protestoyu doğuran, geçmişin geri gelmesi arzusu değil, doğru düüst bir gelecek talebiydi.

Aborijin eylemciler büyük bir coşku ve yaratıcılıkla, Avustralya'nın geleceğine odaklanmış durumdalar ve bu geleceğin yerli olan ve olmayan Avustralyalılar arasında, ahlâki ve âdil bir ilişki içermesini sağlamak için

çalışıyorlar. Benzer talepler, gerek kendilerinin ulustan dışlanmasını, gerek Meksika'nın yerli halklarının da Meksikalı sayılacağı bir çözüml yaratma arzusunu simgelemek için sık sık Meksika bayrağını kullanan Zapatistalardan da geliyor; kendi sözleriyle, 'Bizsiz bir Meksika asla olmayacak.' Geçmişe odaklanmış eylemciliğin en berrak örneklerinden biri gibi görünebilen şeyin, bugünü değiştirmek için gelecekten yararlanan, ileriye dönük bir **eylemcilik** olduğu ortaya çıkıyor.

Düzen karşıtı eylemciler arasında, bugünün karşısına geçmiş çıkaranlar ile bugünün karşısına geleceği çıkaranlar gibi bir ayrım yapmıştık. Her iki durumda da tehlikede olan gelecek; peşine düşölen toplumsal değişimdir. Ne var ki, yeni zeminde ancak tek harekete yer vardır. Geçmişin yeni yorumları kısmen de olsa mutlaka, geçmişin meşruiyetle destekleyebileceği bir tarihe tâbi olacaktır. Tepkici akımlar genellikle ne istediklerini tam olarak bilirler, çünkü kayıp hissiyle hareket ederler. İleriye dönük akımlar iyice kararsızdır, çünkü ahlâk anlayışlarının tam göbeğinde kökten bir belirsizlik durmaktadır, ama aynı zamanda kararlı bir şekilde geleceğe yönelmişlerdir. Bu tür akımlar bugünkü dünyayı, bir gelecek taslağı ile değil, farklı, radikal bir biçimde farklı bir dünyanın olabileceği ve kendilerinin de böylesi bir geleceğe yolculuk ettikleri inancıyla karşılaştırırlar.

SOL, SAĞ VE ORTA VEYA REFORMCU, TEPKİCİ VE İLERİYE DÖNÜK

Hiçbir toplumsal akım tek bir çekirdek vizyon çevresinde birleşmez; hepsi aralıksız bir biçimde farklı düşönceler çevresinde dönerirler. Bir toplumsal akımın bütün unsurlarını bir arada tutan, ortak bir örgötenme, üyelik ve fikirler yapısı yoktur. Sözelimi sendikaların hiyerarşik dünyası veya Marksist-Leninistlerin demokratik merkezizetçi dünyası gibi işçi sınıfı hareketlerinden doğan birleşik örgötsel yapı tipi, toplumsal akımların büyük çoğunluğına uygulanamaz. 21. yüzyılda iş başında olan düzen karşıtı hareketler örgötlü kurabilir, fakat asla tek bir örgöte bağlı kalamazlar. Dolayısıyla, geleceğe dayanan hareketleri incelerken, bunların birleşmiş ya da örgötsüz örgötlü doğası nedeniyle, sürekli olarak diğer hareketlere de temas edeceğiz.

Sanayi toplumunun başat siyasal eksenine –sol, orta ve sağ– yerleştirilebilecek hareketleri incelerken, şu anda böylesi bir eksenı kesen ve bu yaklaşımı karmakarışık eden farklı bir eksenı tanımlamış olduğumuzu bir kez daha belirtmekte fayda var. Yurtsever hareketin açıkça aşırı sağcı, Kardelen’in ise merkezci bir hareket olduğu söylenebilir; her ikisi de kısmen doğru tanımlardır. Gelgelelim, bu ikisi bile soldan sağa uzanan bir yelpazeye tam olarak uymaz. Kardelen’de, birçok kişinin kendini solda, sağda ya da ortada hissettiği söylenemez. Onlar daha çok böylesi ayrımlarla hiç ilgisi olmayan ve siyasal yelpazenin her yanından destek alan kişilerdi. Yurtsever hareket, özellikle ırkçı, anti-semitik, yabancı düşmanı, silah istifleyici anlarında, klasik anlamda neo-faşist gibi görünür. Yine de, zaman zaman sol komünal gelenekten gelmiş olabilecek küçük cemaat, özyönetim ilkelerini de içerir. Örneğin, küreselleşmecı güçlere karşı muhalefet, genellikle sol kanat küreselleşme karşıtı eylemciler ile aşırı sağ Yurtsever hareket arasında bir köprü oluşturmıştır. 1999’da Seattle’da yapılan Dünya Ticaret Örgütü karşıtı protestolar sırasında, Yeni Dünya Düzenine karşı çıkan neo-faşistler, anti-faşist küreselleşme karşıtı protestocular arasında bir azınlıktı. Küreselleşme karşıtı neo-faşistlerin, küreselleşme karşıtı Siyah protestoculara saldırdığına ilişkin raporlar, buradaki çelişkilere işaret etmektedir. Bu tür bağlantıları fark edip olabilirlikleri hakkında kafa yormak, küreselleşme karşıtı protestocuları nahif ya da potansiyel faşist –ki her ikisi de geçersizdir– olarak damgalama meselesi değildir. Bunun yerine, birçok gösterge arasından yalnızca biri olan sol-sağ siyasal ekseninin, **eylemciliği** anlamaya her zaman yaramadığını fark etmek önem taşıyor.

Bu bölüm, 21. yüzyıl popüler siyasal eylemciliğini üç geniş gruba bölen iki soruyu tanımladı. İlki, bir hareket düzen karşıtı mıdır? İkincisi, düzen karşıtı bir hareketin çekirdek inançları ve ahlâkının zamanla ilişkisi nedir? Artık **eylemciliğe** geçmenin ve onun siyasetini izlemenin zamanı geldi. Bunu yapmanın en iyi yolu ise, bir dizi kampanyayı ya da grubu değil, dört temayı incelemekten geçiyor: doğrudan eylem ve örgütsüz örgütlülük, keyif, kültürün tersyüz edilişi, kırıncı-eylemcilik.

Beyaz Tulumlular ve toplum polisi

EYLEM VE ÖRGÜTSÜZ ÖRGÜTLÜLÜK

ŞİDDET İÇERMİYEN DOĞRUDAN EYLEM VE ÖRGÜTSÜZ ÖRGÜTLÜLÜK

Düzen karşıtı hareketler hangi eylemlere başvurur? Nasıl gösteriler yapar, nasıl barikatlar kurar ve hangi bayrakları açar? Eylemciliğin siyasal eylemleri içinde hangi ahlâki vizyonlar yer alır? Ve her eylem sırasında hangi yollar kapatılır, hangi tarihler belirlenir, hangi eylemciler haberdar edilip harekete geçirilir, zaferi kazandıkları gün hangi bayraklar açılır? Eylemciler hangi tipik eşgüdüm biçimlerini geliştirir?

Eylemcilik, eylemler hazırlanırken en görünmez, eylemler gerçekleştirilirken ise en görünür halindedir. **Eylemcilik** daima bu görünmez ile görünenin, daima bu bulunması zor olan ile önlenemez olanın kombinasyonundan oluşur. Kitle protestoları, başkaldırıları, sivil itaatsizlik, tüneller ve ağaç evler **eylemciliğin** kamusal yüzü, eylemcilerin kendilerini ve ahlâklarını önlenemez kılmaya çalıştıkları anlardır. Kendilerini tek bir eylem özelinde –örneğin, bir hissedarlar toplantısına sızma yoluyla– önlenemez hale getirmeye de çalışabilirler medyanın yayınlayacağı bir eylem koyarak bütün toplumu nezdinde önlenemez kılmaya da. **Eylemciler** bizi genetik olarak değiştirilmiş besinler konusunda uyarır, kendimizi hayvan haklarından sorumlu hissetmemize neden olur, spor ayakkabılarımızı yapan işçilere ne kadar az ücret ödendiğini bilmemizi ve bütün bu şeylerin bazı insanların gerçekten ne kadar kızdırdığının farkına varmamızı sağlarlar. Böylesi bir görünürlük, sevgi ve bağlılık ağlarına dayanan, daha az görünür durumdaki örgütsüz örgütlülüğe bağlıdır. Biz bir yandan mecburen **eylemciliğin** keskin kenarına, onun en görünür eylem biçimlerine odaklanırken, bir yandan da akımların kendilerini nasıl koordine ettiğini ve sürdürdüğünü göreceğiz. Görünen ve görünmeyen birbirine bağlıdır, gözümüze asıl çarpan görünen olsa bile.

Düzen dışı hareketler tarafından girişilen eylemlerin çeşitliliğini anlatmak için, birbiriyle kesişen iki çekirdek ilkeyi kullanacağım: şiddet içermeme ve doğrudan eylem ya da şiddet içermeyen doğrudan eylem (Şİ-

DE). Bütün eylemler ŞİDE değildir, hatta ŞİDE'nin bir tanımı **eylemciliğin** öte yakasına düşer; şiddet içermeme ve doğrudan eylem, daha çok, eylemcilerin eylemi durmaksızın tartışıp yeniden biçimlendirdikleri iki ayrı düşünce kümesidir. Bu, hem şiddet içermeme ve doğrudan eylem ile ne kastettikleri anlamında, hem de kendilerini bu iki kavrama karşı olarak mı, yoksa taraftar olarak mı tanımladıkları anlamında geçerlidir. Ne şiddet içermeme ne de doğrudan eylem bağımsız eksenlerdir; birbirlerinden kolayca ayrılamazlar ve iç içe girme eğilimindedirler. Gelgelelim, bunları analitik olarak ayırmak, hatta birini radikal bir biçimde asgariye indirirken diğer eksenini öne çıkaran ideal eylemler tasarlamak mümkündür. Bu eksenleri çözümlerken, **eylemciliğin** nasıl sürekli olarak şiddetten medet umduğuna ve onu reddettiğine şahit olacağız. Mülkiyete ve insanlara karşı açıkça kaba kuvvete başvurma, bir ilke sorunu olmaktan, bir taktik soruna olmaya doğru nasıl dönüştüğünü göreceğiz. **Eylemcilik** çirkin yüzünü de gösterecek. Bunun ardından, örgütsüz örgütlülüğün gözle görünmez işleyişine döneceğiz.

ŞİDE: ŞİDDET İÇERMEME

Birçok eylemci, şiddet içirme veya içermeme hakkındaki, kimi zaman sonu hiç gelmeyen tartışmaların artık geçmişte kaldığına inanmakla birlikte, bunları incelemek, yalnız **eylemciliğin** en yeni biçimlerini değil, onun geniş ahlâki temelini de kavramak açısından önem taşıyor. Şiddet içermeyen protestonun bir dizi geleneği ve uzun bir geçmişi vardır. Boykotlar ve grevler gibi eylemlerde, şiddet içermeyen protestoların tarihte çok gerilere uzandığını görebiliriz. Bu uzun geleneği anlamak zor değildir. Şiddet dışı gösteriler hem toplumu kalbinden vurur, hem de hedefi olabileceği her türlü üstün gücün kenarda kalmasını sağlar. İşçi grevleri bu ilkelerle işler. Basit bir biçimde çalışmayı reddetmek, işverene hem zarar verir hem de onun muhtemelen daha büyük olan yasal ve fiziksel gücünü kenara iter. İşveren toparlanmak için, denetiminde tuttuğu gücü açığa çıkarmak ve bizzat kendisi şiddete başvurmak zorunda kalır. Sözgelimi, 1970-71'de bazı Polonyalı tersane işçileri greve gidip çalıştıkları tersaneyi işgal ettiklerinde, yetkililer marşlara mermiyle karşılık verdiler ve birçok işçiyi öldür-

düler. Sovyetler Birliği, yol açtığı siyasal sorunlar nedeniyle, işçi kalabalıklarına bir daha ateş açılmamasını emretti; bu, hem Polonya devletinin, hem de işçi görüşmelerinin liderliğinde değişime yol açtı. Her ne kadar bu görüşmeler işçilerin ana taleplerinin karşılanmasıyla sonuçlanmadıysa da, Dayanışma'nın 1980'lerdeki başarısına bir zemin oluşturdu. Kısacası, şiddet içermeyen eylem, daha büyük bir fiziksel güçle karşı karşıya kalanlar açısından, hem açık hem de gerekli bir protesto taktiğidir.

Şiddet içermeyen protestoların özgül zaman ve uzamlarda nasıl kavrandığını da anlamamız gerekiyor. Şiddete dayanmayan gösteri biçimlerinin uzun tarihine ve pratikteki kullanımına işaret etmekle yetinmek, onun özgül tanımlarını keşfetmemizi sağlamaz. Mülkiyete karşı mı, yoksa insanlara karşı mı şiddet kullanmamalıdır? Bir yandan şiddetin daha metafizik kimi kavrayışlarına kolayca kayıverme tehlikesine karşı, bu tür protestoların pratik doğasını hiç gözden kaçırmamamız gerekirken, bir yandan da şiddet içermemenin nasıl kavramlaştırılıp uygulandığını incelememiz gerekiyor. Aksi halde, şiddet içermeyen taktiklerin, **eylemciliğe** girmiş özgül tiplerini göremeyiz.

Tek bir kaynağı, Gandhi'nin fikirlerini ve bunların Hindistan'daki sömürgeciliğe karşı mücadelelerde nasıl kullanıldığını ele alarak, konumuzla ilgili kilit tartışmaların çoğunun ana hatlarını çizmemiz mümkün. Kuşkusuz, Gandhi de kendinden önceki örnekleri ve fikirleri kullanmıştı. Sözgelimi, çalışmasında Rusya'daki 1905 ayaklanmalarıyla bütünleşen grevlere ayırdığı özel yer, bunların izleyen mücadeleler için güçlü bir kaynak oluşturacağını kanıttır.' (Burada akla Amerikan sivil haklar hareketi geliyor.) Gandhi'nin şiddet içermeme vizyonunu ele almamız, **'Eylemcilik'**te şiddet içermeme ne anlama gelir?' sorusunun tam göbeğine nişan almamızı sağlıyor.

Bizi, şiddet içermemeye ilişkin fikirlere doğrudan götürecek olan satyagraha kavramıdır. 'Ruh gücü' veya 'sevgi gücü' olarak çeşitli biçimlerde tercüme edilen satyagraha kavramı, Gandhi tarafından önce Güney Afrika, ardından da Hindistan'da geliştirildi. Gandhi'nin düşüncesine göre, baskıya karşı şiddete ve misillemeye dayanmayan direniş, baskıcıya karşı manevi bir üstünlük sağlardı. Satyagraha uygulayanlar iki şey yapar. İlk

olarak, kendilerinin baskıcıya karşı manen üstün olduklarını gösterirler. Gandhi, bunun, baskıcının kendi manevi ve ruhsal düşkünlüğünü fark etmesine ve yenilgiyi kabul etmesine yol açacağına inanıyordu. İkinci olarak, uygulayıcılar kendi ruhsal konumlarını pekiştirirler, çünkü şiddet içermeme gerçeğe ulaştırır. Satyagraha yanlılarının iyiliği ve ahlâklılığı, satyagraha'yı uygulamaları yoluyla aralıksız olarak gelişir ve sergilenir. Bir yandan bu tür metafizik kaygılarla hareket edilirken, aynı anda da, satyagraha'nın yüce ideallerinin pratik silahını sağlayan şiddet dışı edimde –boykot, işbirliği yapmayı reddetme vb– bulunulur. Gandhi şiddet içermemeyi bu biçimde mücadeleye eklemleyerek hem onun yasalarını oluşturdu, hem de gücünü yerli yerine oturttu.

Bu inanç ve taktiklerin örnekleri, Hindistan'ın sömürge egemenliğinden kurtuluş mücadelesinden alınabilir. 1916'da Gandhi ve arkadaşları, geleneksel bir Hint protesto biçimi olan hartal'dan yararlanarak büyük bir kampanya başlattılar. Bu, bütün dükkân ve işyerlerinin kapandığı ve halkın onay vermediğini göstermek üzere genel yas ilân ettiği bir boykottu. Bu özgül örnekte Gandhi, bir hartal'ı, sömürge yönetimine karşı çıkan protestoları baskı altına alan yasalara (Rowlett Yasaları) direnen bir kampanyaya dönüştürmeye çalışıyordu. Bu özgül protestolar, şiddet içeren ayaklanmalara ve silahlı polis gücüyle çatışmalara yönelerek Gandhi'nin anladığı anlamdaki denetimin dışına çıkıyorlardı. 1920'lerin başı, Gandhi ve Kongre Partisi'nin, halkı İngilizler tarafından verilen unvanları ve nişanları geri vermeye, vergi ödememeye, çocuklarını devlet okullarından almaya, seçimleri boykot etmeye, mahkemeleri tanımamaya çağıran ve böylece sömürge hükümetini işlemez hale getirmeyi hedefleyen ikinci kampanya çağrısına tanık oldu. Bu şiddet içermeyen protestolar Hindistan'ın birçok yerinde uygulandı. Kiralar ödenmedi, mahkeme kararlarına uyulmadı, devlet memurları işlerinden ayrıldılar ve yönetimin verdiği kararların uygulayıcıları, örneğin polisler, aforoz edildi. Hayati önem taşıyan tuz vergisi boykotu yapıldı. Sömürge hükümetinin yaşamın bu temel maddesine koyduğu vergi, toplumun neredeyse bütün kesimleri tarafından adaletsiz olarak görülüyordu. Halkı gerek vergiye direnmeye, gerek kendi tuzunu kendi yapmaya teşvik eden protestolar geliştirildi. Tuzlu suya ulaşabilenler için, direnişin

önemli bir yöntemi, suyu buharlaştırıp kalan tuz tortusunu toplamaktı. Arından vergi ödemeksizin bu tuz satılıyor, kullanılıyor veya düpedüz paylaşılıyordu. Burada, şiddete başvurmamanın pratik yönünü, yani herkesin uygulayabileceği, yaygın biçimde adaletsizlik olarak algılanan bir olaya işaret eden ve hiçbir fiziksel şiddet içermeyen eylemlerin kullanıldığını görüyoruz. Hindistan'ı yönetilemez hale getirmeyi amaçlayan bu eylemler, baskıcı gücü maddi olarak da etkiledi. Daha genel olarak ifade edilecek olursa, acı çeken halk şiddet içermeyen direnişini sürdürerek, işgalcilerin nihai mağlubiyetine yol açacak olan ahlâki üstünlüğünü kanıtlamış oldu.

Satyagraha'nın, özellikle Gandhi'nin önerdiği en saf biçimlerine, pek çok eleştiri yöneltilir. Örneğin, sık sık, Gandhi'nin kavrayışı ile kampanyalarına katılan yandaş göstericilerin kimi zaman gösterdiği şiddet yüklü davranışlar arasındaki uçuruma değinilir. Yine de, günümüz **eylemcileri** için, satyagraha'dan çok önemli iki ilke çıkar. İlki, şiddet içermemeye, misilleme yapmamayı da dahil eden yorumdur. Şiddete dayanmayan eylemlerde, göstericiler kendilerine yöneltilen hiçbir saldırıya, ne olursa olsun karşılık vermezler. İnsanların, karşı çıktıkları işleyişi engelleyecek şekilde bir yere oturdukları oturma eylemlerinde, göstericilere, onları kaldırmaya gelen polisler asla direnmemeleri, ama kaskatı durarak kendilerini 'ölü gibi ağırlaştırmaları' tavsiye edilir. İkinci ve belki de daha temel olanı, şiddet dışı gösterilerin ahlâki üstünlük sergileyerek toplumsal değişime yol açabileceği inancının, cidden sonuç verici olmasıdır. Size iflah olmaz derecede idealist gelebilecek olan bu inanç, ahlâki üstünlük sergilemenin ve bunu kitlelere ulaştırmanın toplumu değiştirebileceğine ilişkin medya stratejilerinin müjdecisidir. Adaletsizlik ve baskıyı aleni ve kaçınılmaz hale getirmek, satyagraha'nın buyurduğu ahlâki üstünlüğün sergilenmesi anlayışının bir yoludur. Bu tür gösteriler diğerlerini, daha iyi olan kaçınılmaz biçimde önlerine serilirken, kendi içlerinde ürettikleri ahlâki kusurla birlikte yaşayıp yaşayamayacaklarına karar vermeye zorlar. Toplumsal bir uygulamanın ahlâklılığının, o toplumsal uygulamayı değiştirme umuduyla geniş anlamda topluma ulaşacak bir şekilde sorgulanması, bariz bir biçimde idealist olan satyagraha stratejilerine, düşünebildiğimizden daha yakındır. Gandhi de bazı yönlerden böyle bir modelle çalışıyor, Hindistan'da sö-

mürgeciliğin ahlâken imkânsızlığına ilişkin gösterilerinde İngiliz kamuoyunu da hedefliyordu. Bu, satyagraha'nın kilit noktasıdır. Şiddete dayanmayan eylemler, tasavvur edilen büyük ölçekli toplumsal değişimi yaratmak için, daha geniş toplumsal güçlerle bağlantı kurmayı gereksinir. Hindistan'daki tuz vergisi karşıtı eylemlere katılan herkes, hedefin yalnızca tuz vergisi değil sömürgecilik olduğunu gayet iyi biliyordu.

Bu tür şiddet karşıtı ilkelerin devletin gücü karşısında nahif kaldığı sık sık ileri sürülür. Gelgelelim, unutmamamız gerekiyor ki, Gandhi aynı zamanda ölümün, hem de sömürgeciliğin insanın yok oluşu peşinde koşan tarihsel iştahının pis kokusu olarak değil, protestoculara yönelik ölümün kol gezdiği bir ortamda çalışıyordu. Sözgelimi, şiddet içermeyen eylemlerin henüz yaygınlaştığı sıralarda, İngiliz birliklerinin Amritsar'daki barışçıl bir mitinge açtıkları ateşle 379 gösterici ölmüş, bin beş yüzü de yaralanmıştı. Bazıları için, buna benzer anlar şiddet içermeyen eylemin sonunu haber verir, fakat diğerlerine göre yenilenen bir bağlılığın işareti olurlar. Gandhi en uç durumların bile satyagraha'nın pekiştirilmesini sağlayabileceğini, çünkü böyle durumlarda, ölü protestocunun canlı baskıcı üzerindeki ahlâki üstünlüğünün, yine çok uç bir biçimde ortaya çıktığını ileri sürdü. Amritsar'da katliam emrini veren subaya İngiltere'nin bazı kesimlerinde bir kahraman gibi davranıldığına ilişkin haberler, birçok kişinin sömürgeciliğin sona ermesi gerektiğine ikna olmasını sağladı.

Bir tartışmanın taraflarından birinin ahlâki üstünlüğünü açıkça ortaya koyması, şiddet içermeyen bir kampanya taktiği olarak günümüze dek kullanılagelmıştır. Bu ahlâki konumu tesis eden, baskıcıların şiddeti ile göstericilerin şiddet karşıtlığı arasında –gerilimli de olsa– var olan ilişkidir. Bu gerilime değinmeden önce, **eylemcilikteki** ikinci şiddet karşıtlığı kaynaktan söz etmek yararlı olacak: Quakerların* tanıklık etme kavramı.

Gandhi'nin şiddet içermeme, işbirliği yapmama ve misillemeyi reddetme kavramları, **eylemciliğin** şiddet karşıtlığı kavramlaştırmasında kilit bir kaynak olmakla birlikte, bu şiddet karşıtlığının, siyasal ve ruhsal bir taktik olarak en eski ya da tek kavranış biçimi değildir. Quakerlar da inanç-

* Quaker: "Dostlar Derneği" denilen Protestan geleneğinden bir din topluluğunun üyesi.

larında ‘iktidar karşısında gerçeği söylemek’ ve ‘tanıklık etmek’ gerektiği konusunda benzer kavramlar geliştirmişlerdi. Onlara göre, dünyadaki günahların görülmesi ve gün ışığına çıkartılması gerekiyordu; amaç hem bu günahları işleyenleri itham etmek, hem de onları gözle görülür kılmaktı. ‘Tanıklık etmek’, şiddet karşıtlığı ile ahlâki üstünlük arasındaki bağlantı açısından satyagraha’ya yaklaşıp. Bu kavramlar, özellikle Suffragette akımı tarafından alınarak siyasal eyleme eklenmiştir. Burada, kadınlara baskı yapmanın, onları yasal, ahlâki, siyasal ve ekonomik anlamda ikinci derecede tutmanın adaletsizliği, sayısız taktikle ortaya kondu. Quaker geleneklerinde kavrandığı şekliyle şiddete başvurmama ilkesi, özellikle ilk mücadelelerde kilit halka oldu. Şiddete başvurmama, Suffragette akımını oluşturan çeşitli örgütlerin ve olayların kullandığı tek taktik değilken, farklı biçimlerde, özellikle 1960’ların başlarındaki barış kampanyalarına ve günümüz **eylemciliğine** bağlandı.

Suffragette’lerin devreye girmesi, şiddete başvurmamayı, satyagraha dışındaki etkilenebilirliklere de açar. Quaker geleneğinin 19. yüzyıl feminizmini ve 20. yüzyıl barış eylemciliğini etkilemesi gibi, bir dizi akımdan değişik fikirler süzülüp gelmiştir. Amerikan sivil haklar akımı, barış ve anti-nükleer akımlar, 1960’lar sonrası feminizm akımları, kadın ve erkek eşcinsel hakları, Siyah güç ve yeşil siyaset, bunların hepsi şiddet karşıtlığından yararlanmayı ve onu geliştirmeyi sürdürmüştür. 21. yüzyıl başlarına gelindiğinde, şiddet karşıtlığı karmaşık bir siyasal taktik geliştirmiş durumdadır; baskının çıplak yüzünü göstermenin, görenleri ona karşı koymaya götüreceğine olan inanç, bu taktiğin temel çekim noktası olmayı sürdürmektedir. Medya yayınlarına doymuş ve tabandan gelen örgütlerin medya üretme olanaklarının arttığı toplumlarda, şiddet içermeyen protestonun iktidarın peçesini düşürme becerisi de koşul olarak artmaktadır. Tanıklık etmek veya satyagraha ne denli ütopyacı kavramlar gibi görünürse görünsün, bunların aleniyet kazanarak toplumsal değişim yaratma stratejileri, küreselleşmiş, anında iletişim bağlamında her zamankinden daha anlamlıdır. Bu fikirler ahlâken üstün şiddete giden yolu açarak, şiddet başvurmama ile ahlâki üstünlük arasındaki eski eşitliği bozacak biçimde, modern **eylemcilik** bağlamında da geliştirilmiştir. Şiddet içermeyen protestonun kilit terimlerinin bu tedrici ayrılışını görmek için doğrudan eylemi incelememiz gerekiyor.

Şiddete başvurmama ancak kamusal eylemle birleştiği zaman bir etki yapar. Şiddete başvurmamanın potansiyeli, ancak şiddetin olası bir sonuç olduğu bir eylem yapıldığında anlaşılır. Eğer hiç şiddet olmasaydı, şiddete başvurmama seçeneğinin de hiçbir ahlâki temeli olmazdı –yani, şiddete başvurmama, bir toplumsal vizyonun ötekine üstünlüğünü kanıtlayamazdı.

Şiddet karşıtlığı gibi, doğrudan eylem de tekil bir taktik olarak değil, sivil itaatsizlik gibi edilgin kavramlardan, etkin, genellikle saldırgan müdahalelere kadar uzanan bir düşünceler ve eylemler birlikteliği olarak düşünülmelidir. Doğrudan eylemin kimi kökleri, sivil itaatsizlikte yatar; sivil itaatsizlik, şiddet dışılığı beslemiş ve bizzat doğrudan eylemle güçlü bir şekilde eklenmiş bir başka doğrudan eylem biçimidir. Sözgelimi, Henry David Thoreau'nun klasik denemesi 'Sivil İtaatsizlik'te yozlaşmış ve gayri meşru bir hükümetin yasalarına itaat etmemenin ahlâki bir zorunluluk olduğunu göstermenin bir yolu olarak vergi ödememe taktiği tartışılır. Thoreau, Gandhi'nin yaptığı gibi, şiddet içermeyen bir edimi gerçekleştiren kişinin ahlâki üstünlüğünü ileri sürmekten çok, edimin kendisinin ahlâki üstünlüğüne odaklanır –bireyin ne olduğu değil, bir şeyi nasıl yaptığı önemlidir. Şiddet dışı edimler aracılığıyla hasmınızın sizin ahlâki üstünlüğünüzle yüzleşmesini sağlamaktan kaynaklanan toplumsal değişim ile hasmınızı, onun gayri ahlâki taleplerine karşı mücadele ederek alaşağı etmeye çalışmaktan kaynaklanan toplumsal değişim arasında ince bir ayrım vardır. Bu ayrım, kişi ve ahlâktan, hasım ve eyleme doğru bir kayma biçiminde kendini gösterir. Sivil itaatsizliğin, daha en başından beri, şiddet içermeyen eylemlere, şiddet eylemlerinden daha özel bir düşkünlüğü olmadığını fark ettiğimizde, bu fark daha da genişler. Doğrudan eylem, ahlâki üstünlüğün bir şekilde değişime yol açacağına inanmaktan çok, yanlış olanı durdurmaya yönelik eylemlere doğru bir kayma anlamına gelir. Sivil itaatsizliğin ve doğrudan eylemin bu tür protestolara izin veren toplumlardaki yerine bakmak yoluyla, bu kaymanın ne anlama geldiğini keşfedebiliriz.

Gösterilere ve sivil itaatsizliğe, dikkatle denetlenen sınırlar içerisinde izin verilen liberal demokratik toplumlarda, iktidarın açığa vurduğu an-

lar yaratma yeteneği zorlaşır. Kardelen gibi reformcu hareketler açısından bu bir sorun oluşturmaz. Herhangi bir şey söylemek gerekirse, reformcu hareketler açısından, gösterileri devlet yetkilileriyle işbirliği yaparak planlamayı başarmak güven vericidir ve onların mevcut toplumsal kurumlar içinde kalma anlayışına katkıda bulunur. Fakat düzen karşıtı akımlar açısından, onaylanmış kanallarla kısıtlanmak kabul edilemez bir durumdur.

Protestonun devlet tarafından kabul protestoyu devletle bütünleştirir; bugünün taleplerini geleceğin taleplerinin önüne geçirir. Buna bir yanıt, 1990'larda, Brian Doherty'nin 'mamul kırılğanlık' adını verdiđi² şeyi geliştirerek, düzen karşıtlılığının liberal demokratik toplumlar da mmkn olduğunu kanıtlayan çevreci protestocuların geldi. Burada protestocular kendilerini fiziksel olarak incinebilecekleri durumlara sokarak gelişmeyi doğrudan etkilemeyi denerler. Bir ormanlık arazinin yok edilmesini engellemeye çalışan bir protestocu, kasıtlı olarak kimi parçaları yeterince güçlendirilmemiş bir tünel inşa edebilir ve ardından kendisini tünelin dibine yerleştirilmiş beton dolu bir varile kapatabilir. Bu da, ormanlık araziye yol, havaalanı ya da alişveriş merkezi yapacak olanların, protestocuyu bulmak ve oradan uzaklaştırmak konusunda son derece dikkatli olmak zorunda kalmaları anlamına gelir. Alternatif olarak, bir protestocu ağaçların tepesine ağaç evler ve aralarına da yürüyüş yolları inşa edebilir. Bir ağaç evde yaşamak demek, ormanlık arazinin bir çırpıda yok edilerek eylemcinin şaşkına dndrlememesi demek olduğu gibi, ağaç evlerin ve yürüyüş yollarının, içlerinde ve üstlerinde protestocular varken kaldırılması da g ve tehlikelidir. Bu tür karşı ıkışlar bizi, göstericilerin şiddete dayanmayan direniş aracılığıyla ahlâki üstünlüklerini sergilediği satyagraha'ya geri getirir. Gelgelelim, bu durumlardaki eylemciler böyle bir yorumu reddederler. Onlar dolaylı yoldan bir değişim sağlamak için himaye talep etmemekte, doğal çevrenin yok edilmesini önlemek için eylem yapmaktadır. Onlar doğrudan eylem yapmaktadır:

Londra RTS [Sokakları Geri Alın] doğrudan eylem yapar. Bu, birçok yorumcunun ileri sürdüğü gibi, medyada haber olmaya yönelik rekabetin son derece şiddetli olduğu bir zamanda medyada yer almak

için keşfedilmiş zekice bir teknik değildir. Doğrudan eylem, gerçeği kavramak ve onu kendi başına değiştirmek için somut eylem yapmakla ilgilidir. Sorunlarımızı sınıflandırmak, her şeyi hesaba katarak doğru olduğunu düşündüğümüz eylem tarzını, çeşitli ‘yetkililerin’ onaylamasına bakmaksızın gerçekleştirmek için birlikte çalışmakla ilgilidir. Olanakların sınırlarını genişletmekle, ilhamla, güç kazanmakla ilgilidir. İstemek ve yalvarmakla değil, düşünmek ve almakla ilgilidir.³

Doğrudan eylem, ismi kadar basit görünür. Eylemciler, toplumda var olan ve kendilerinin karşı olduğu bir şeyi ele alır ve engellemeye çalışır. Örneğin, 1990’larda İngiltere’de çevreci eylemciler, eski barış kampı geleneklerini, özellikle de nükleer füzelerin niteliklerinin yükseltilmesini protesto eden Greenham Çayırı’ndaki kadınlar kampını örnek aldılar ve yol yapım güzergâhları üzerinde bir dizi kamp oluşturdular. Buna, yeni otoyolun yapımını önlemek üzere yapılan Doğu Londra’daki ev işgalleri de dahildi. Bu sonuncu kampanya hem işi engellemek için yol inşa şantiyelerinin sürekli işgalini, hem de evlerin tahliyesini son derece güçleştirecek barikatların inşasını içeriyordu. Çok yükseğe devasa bir ağ asmaktan bir bodrum katına barikat kurmaya kadar, otoyolun önlenmesine yönelik çeşitli girişimler yapıldı. Güney Twyford veya Newbury gibi kırsal alanlarda, Doğu Londra protestosundan önce de sonra da, birçok benzer kamp kuruldu. Bu kamplarda protestocular, hem sık sık şantiye işgalleri ve yol yapım gereçlerinin imhası biçiminde yürütülen sürekli bir muhalefetin varlığını sağlayabilmek, hem de yol çalışmasının devamı için önce kaldırılması gereken bir engel oluşturmak üzere, planlanan yol güzergâhlarında kurdukları yuvarlak ya da sivri tepeli çadırlarda yaşamaya başladılar. Polis, güvenlik görevlileri ve yol işçileri hiç bitmeyen bir muhalefetle uğraşmak zorunda bırakıldı. Sözelimi, bir şantiyenin işgali sırasında, göstericilerden biri bir vincin tepesine tırmanıyor, böylelikle gösterici oradan uzaklaştırılana kadar aletin çalışmasını engellemiş oluyordu. Ayrıca, kampların tahliyesinde önceden tasarlanmış çatışmaların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Mamul kırılğanlık yaratmaktan yararlanan doğrudan eylemcilerin sık sık, ister inşaatın çarpıcı

görünümü, ister çatışmanın kurgusu yüzünden olsun, önde gelen medya kanallarına çok cazip gelen sembolik anlar oluşturduğu doğrudur, ne var ki, göstericilerin asıl hedefinin bu olduğu söylenemez. Bununla birlikte, doğrudan eylem bu şekilde şiddet içermemenin simgesel yönlerini kendinde toplarken, dünyayı eylemcilerin olması gerektiğine inandıkları hale getirme amacına katkıda bulunarak, bunları daha da geliştirir.

Mamul kırılğanlık, şiddet içermeme ile doğrudan eylem arasında bir köprü kurar. Bu tür eylemlerin, eylemcilerin hem modern yaşamın ah-lâk anlayışının örtüsünü nasıl kaldırdığını, hem de bu yaşamı dolaysız bir biçimde nasıl değiştirmeye çalıştığını gösteren medya görüntüleri yarattığını görebiliriz. Şiddet içermeme ile doğrudan eylemin bu birleşiminin yarattığı bir karışıklık da, doğrudan eylemin amacına ulaşıp ulaşmadığını görmenin kimi zaman zor olmasıdır. Örneğin, demin sözünü ettiğim yol protestolarının tümünde, yapımına karşı çıkılan yol sonunda yapılmıştır. Eylemciler ne kadar samimi ve kararlı olurlarsa olsunlar, her bir örnekte, polis ve özel güvenlik güçleri ile yasalardan oluşan bir güçbirliği tarafından yenilgiye uğratılmışlardır. Bu, eylemcilerin zamanlarını boşa harcadıkları ya da tümüyle başarısız oldukları anlamına gelmiyor. Eylemciler, her doğrudan eylemin, bir sonraki inşaatın maliyetini yükselttiğini ve sonuçta, tek bir ormanlık araziye kurtaramamış olsalar bile, mücadelelerinin gelecekte bir ormanı kurtarabileceğini bilmektedirler. Ve yalnızca bu göstericilerin çabalarına atfedilmesi kuşkululu bile olsa, İngiltere'nin 1990'lardaki yol yapım programı budanmıştır.

Başka eylemciler arasında da benzer bir ruha sahip teknikler geliştirilmiştir. Sözgelimi, Kuzey Amerika'daki bazı eko-eylemciler, 'çivileme' eyleminin öncülüğünü yaptılar; bu eylemde ağaçlara çiviler çakılarak, ağacı kesmek üzere kullanılan her tür testerenin metale çarpıp kırılması sağlanıyordu. Ağaç kesiciler çivileri belirlemek üzere taşınabilir metal detektörler ya da röntgen cihazları kullanmaya başlayınca, eylemciler de buna röntgen ışınlarının göremediği seramik çivilerle yanıt verdiler. Bu yöntem, seramik çiviler testerelere hasar verirken, onları kullanan işçilerin de yaralanmasına neden olduğu için, bir tartışma başlattı. Bazılarına göre böyle bir doğrudan eylem belirli ormanların savunmasında meşru iken, bazıları-

na göre hedef kesinlikle, günlük ücret karşılığında son derece çetin koşullarda çalışan ağaç kesim işçileri olamazdı ve onlar riske atılmamalıydı. Farklı bir kayıt, 20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyıl başının küreselleşme karşıtı protestolar dizisini de doğrudan eylem ilkelerine dayandırmıştır. Seattle, Prag, Quebec, Melbourne ve Cenova'da, hedef, Dünya Ticaret Örgütü ya da Dünya Bankası gibi kilit bir 'neo-liberal küreselleşme örgütü'nün toplantısıydı. Buralarda, doğrudan eylemlerle, çeşitli örgütlerin serbest piyasanın küreselleşmesi sürecini derinleştirmelerinin önüne geçilmeye çalışıldı. Başka bir örnek de, Meksika'nın artık ünlü Chiapas Dağlarında, çıplak ayaklı ve sopalı yerli kadınların işgalci Meksika askerlerini patakladığı protestodur. Böylece eylemlerin, öteki yerli halklar üzerinde, sık sık topraklara el koymak, topraklarını komünal olarak savunmak ve üzerine yapılmış binaları tahrip ederek arazileri işgal etmek gibi doğrudan eylemlerle, kendi topraklarını denetimlerine almaya, kendi dünyalarının gelişmesini sağlamaya ya da başkalarının denetlenmesini önlemeye yönelik etkileri oldu. Kuşkusuz Pentagon'u (sihirle) havalandırmaya yönelik 1967 girişimi başarısız kaldı; gerçi bu belki de farklı tür bir doğrudan eylemdi: MDE yani Mistik Doğrudan Eylem.

Bu örneklerde doğrudan eylemin odağı, ahlâki olarak üstün bir konum sergilemekten, daha iyi bir dünya yaratmak üzere başkalarıyla eyleme geçmeye kaymıştı. Şiddete başvurmamaya ya da doğrudan eyleme odaklanan **eylemciler** arasındaki birçok benzerliğe karşın, eylemciler ile eylemler arasında bir fark vardır. Ve dünyanın nasıl olması gerektiğini göstermeye yönelik kişisel sorumlulukların tersine, dünyayı yeniden yapmaya yönelik eylemlerin odağı, şiddete başvurmama ilkesine duyulan bağlılıkları koparır ve şiddeti yeni bir sınıflandırmaya tabi tutar. Sözüünü ettiğim küçük fark öylesine geniştir ki, şiddete dayanan doğrudan eylem **eylemcilik** sınırında işlemeye başlar.

ŞİDE: ŞİDDET

Doğrudan eylemin dünyayı yakalayıp sarsma girişimleri, açık seçik ahlâki ilkelere dayanır, ama bu eylemlerin yapısı bu ahlâki bizzat oluşturmaz. Bu, doğrudan eylemde araçlarla amaçların ille de birbiriyle özdeş olmadığı anlamına gelir. Doğrudan eylem, şiddete başvurmamayı ilke olarak desteklemediği için, **eylemci** şiddete giden bir yolun açıldığını görebiliriz.

Şiddete başvurmayan protestoların bir mirasçısı olmasına karşın, modern **eylemciliğin** bu gelenekten bir şeyler öğrenirken, aynı zamanda şiddete başvurmamayı kendi başına bir amaç olarak görmekten nasıl olup da sıyrıldığını anlayabiliriz. Şiddete başvurmama zorunlu bir şey olmak yerine, taktik bir şey haline gelebilir; bunun anlamı da, şiddetin –daima mevcut olan devlet şiddetine karşı bir tepki olmayıp, **eylemciler** tarafından benimsenmesi anlamında– **eylemcilik** içinde bir olasılık olduğudur.

Bunu, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu’nun bir toplantısına karşı koymak üzere binlerce eylemcinin toplandığı Prag’da, 2000 yılındaki protestoyu inceleyerek de görebiliriz.

Eylemcilerin, delegelerin Dünya Ticaret Örgütü’nün bir toplantısına gitmesini engellemeye çalıştıkları 1999’da Seattle’daki gösterinin tersine, göstericiler burada delegeleri toplantının yapılmakta olduğu konferans salonuna hapsedmeye çalıştılar. Prag ablukası, eylemcilerin girişleri doldurup, binlerce polisi onların konferans merkezine girmesini önlemek üzere binayı sarmak zorunda bırakmalarıyla gerçekleşti. Sonuçta, eylemciler merkezin çevresinde çifte bir halka oluşturmayı başardılar: polisler, tanklar ve su panzerlerinden oluşan ilk halka ve eylemcilerden oluşan ikinci halka. Bu, delegelerin gece geç saatlere kadar konferans merkezinde kapalı kalmasına yol açtı; dolayısıyla geceki opera programı iptal edilmek zorunda kaldı. Bundan başka, konferansın ikinci gününde erkenden sona ermesini de sağladı. Olaylar hakkında bilgi veren eylemcilerden birinin öne sürdüğü gibi:

Düşük katılıma karşın, Prag’daki gösteriler ve eylemler, konferansı durdurması bakımından neredeyse Seattle’daki eylemler kadar başarılı olmuşa benziyor. Konferans Merkezi’ni ablukaya alacak yeterli insan aslında yoktu, ama sayıca eksikliğimizi şiddet kullanarak telafi ettik.⁴

Bu doğrudan eylemde, geniş anlamda ahlâk –neo-liberal küreselleşme karşıtlığı– amacı (ya da sonucu) özgül bir ekonomik programın taraftarlarınca düzenlenen bir toplantıya son vermek olan bir dizi eylemi körük-

ledi. Bu eylemler içinde, araçlar amaçtan daha az önemliydi. Burada, sırasıyla sert ve yumuşak olarak nitelenen şiddet içeren ve içermeyen eylemler arasındaki tartışma ahlâki açıdan önemini yitirdi ve şiddete başvurmanın mı yoksa başvurmamanın mı daha etkili olduğu konusuna geldi. Bu tür münazaralar, satyagraha tartışmalarının genellikle sahip olduğu teolojik önemin yerini işlevsel bir yaklaşımın almasına yol açmıştır. İşte başka bir eylemciden Prag üzerine düşünceler:

26 Eylülde Prag'da ne yapmaya çalıştığımız hakkında hiçbir zaman toplu olarak tartışmadık ya da düşünmedik... Temelde, eğer bir grup olarak yol kesmek için yere oturmaktan daha fazla bir şey yapacak ve sözgelimi Konferans merkezine girmeye çalışacaksak, o zaman (hiç kimsede olmayan, olağanüstü zekice yapılmış bir plandan yoksun olduğumuza göre) bunu yapmak üzere bir tür şiddet kullanmamız gerekecekti. Ve bunun elden geldiğince etkili olabilmesi ve kendimizi de elden geldiğince az riske atmamız için, bu eylemin bir ölçüye kadar önceden hazırlanması ve koordine edilmesi gerekiyordu... Gelgelelim, eylemin planlanmasında bunu ayın 26'sından önce yapmaya çalışmak, çok sayıda kişi... şiddetle karşı çıkacağı için, aramızda inanılmaz ihtilâflar yaratabilirdi... Kendini savunurken kendiliğinden ortaya çıkan şiddeti savunmak ya da en azından lanetlememek veya mülkiyete verilecek zararı herkese kabul ettirmek bir şeydir, ama polise yapılacak şiddetli bir saldırıyı önceden oturup planlamak çok farklı bir şeydir.⁵

Prag üzerindeki bu düşüncelerde, şiddete başvurmamanın, eylemin başarı ya da başarısızlığıyla ilgili teknik bir sorun haline geldiğini ve kendi başına bir ilke olarak işlev taşımadığını görebiliyoruz. Bu, doğrudan eylemin 1980'ler ve 1990'lardaki gelişiminin, şiddete başvurmamanın ahlâki üzerindeki tartışmaları, onun etkinliği lehine yavaş yavaş en aza indirdiğini gösteren örneklerden yalnızca biridir. Özellikle mülkiyete yönelik şiddet, ister bir şantiye ofisine hücum etmek ve bilgisayarlarını imha etmek, isterse 2001'de olduğu gibi, bir Amerikan 'spor araba' bayiindeki dört

çekerli araçları, çevreye zararlı oldukları için ateşe vermek şeklinde olsun, doğrudan eylemlerin unsurlarından biri olarak kabul edilmeye başlamış durumdadır. İnsanlara karşı şiddet kullanmak, bir saldırıya tepki göstermek ile insanlara saldırmayı kasıtlı olarak planlamak anlamında henüz çekişmeli bir konu olarak kalmaya devam etmektedir. Bu noktada, **eylemcilik** yalnız şiddetin her türüne değil, terörizme de bir kapı açmaktadır. Şimdi vereceğimiz örnekteki simgesel eylemci örgüt, bazı 'terörist' eylemlerden sorumlu tutulan, ayrıca hayvanlara özgürlük mücadelelerini yürüten ve temelde ŞİDE'den yararlanan eylemciler, eylemler ve örgütlerin oluşturduğu çok daha geniş bir havuzun bir unsuru olarak kabul edilen Hayvan Özgürlük Cephesi'dir (ALF).

ALF'den doğan iki örgüt olan Adalet Departmanı ile Hayvan Hakları Milisleri, şiddetin alanını mülkiyet ve insanlara kadar genişleten duruşlar almaktadır. 1994'teki bir olayda gerek mülkü, gerek insan yaşamını tehlikeye atacak şekilde Avrupa'ya canlı hayvan ihraç eden şirketlere altı bombalı mektup gönderildi. Bombaları göndermekle suçlanan Gurj Aujla kendini şöyle savundu:

Bu simgesel bir protesto, akılsızca bir cezalandırma, hatta ekonomik bir sabotaj değil... stratejik bir eylemdi. Araştırmalarım sonucunda et ticaretinin çok büyük çaplı olduğunu ve kolay kolay alt edilemeyeceğini gördüm, ama canlı hayvan ihracatı, bu muazzam ticaretin mağlup edilebilecek zayıf bir yönüydü. Dahası, feribot şirketlerinin hayvanlara zarar vermekte çıkarı yoktur; bunlar canlı hayvan ihracatı olmasa da varlıklarını rahatça sürdürebilirler, bu yüzden onları vurursak geri çekileceklerdi –bunu yaptılar da.⁶

Yine, şiddetin, hatta insanlara karşı kullanılan şiddetin bile, doğrudan bir eylemde nasıl teknik bir unsur haline gelebildiğini görebiliyoruz. Şiddete başvurmama ilkelerinden olabildiğince uzaktaki bir noktaya, eylemcilerin mülkiyete karşı şiddeti, etkinliğine bağlı olarak uygun bir taktik olarak gördüğü bir noktaya ulaşmış durumdayız. Bu, satyagraha gibi şiddete başvurmamaya olan inancın artık var olmadığı anlamına gelmiyor; söz-

gelimi, medyanın dikkatini çeken seyirlik eylemler aracılığıyla yaygın destek yaratma stratejisi yaşayabilir.

Şiddetin **eylemciliğin** içindeki tartışmaların bir parçası olduğunu ve **eylemciliğin** şiddete başvurmama ilkelerine bağlılığını yitirmese de, şiddete yönelik baskılara da tabi olduğunu gördük. Bu önemli nokta akılda tutulsa da, ŞİDE'nin, **eylemcilerin** içinden istediklerini seçebilecekleri bir *smörgasbord*'da* eyleme geçme reçeteleri sunmadığı da açıktır. Şimdi bu düşünceleri akılda tutarak devam etmenin zamanı, çünkü daha önce de belirtildiği gibi, eylem hazırlıksız ve eşgüdüksüz var olamaz. Bazı insanlar hedefi seçmek, niye hedef aldıklarını düşünmek, eylem gereçlerini tespit etmek, tarihi vb belirlemek zorundalar. Bunların hepsi eşgüdümün, elden geldiği kadar gözlerden ırak biçimde gerçekleştiği zamanın birer parçasıdır. Siyasal sonuçlar eylem içinde yaratılsa bile, eylemin ortaya çıkmasını sağlayan da hazırlık sürecidir.

ÖRGÜTSÜZ ÖRGÜT: ANTI-HİYERARŞİLER VE SAKLI HİYERARŞİLER

RTS (Sokakları Geri Alın) 'önderleri'nin yargılanmalarıyla ilgili geçmişte yayınlanan ve gelecekte de yayımlanması beklenen haberlere ilişkin olarak, Sokakları Geri Alın Londra, kendisinin hiyerarşik olmayan, öndersiz, açıkça örgütlenmiş bir kamusal grup olduğunu altını çizmek ister. Grubun eylem ve olaylarını hiçbir birey 'planlamaz'. RTS etkinlikleri, eşitlik içinde bir arada çalışma girişiminde bulunan, kendi kendini yöneten sayısız kişinin gönüllü, karşılığın-
da para alınmayan, kolektif çabalarının ürünüdür.⁷

Eylemcilik genellikle örgütsüz örgüt olarak adlandırılan belirli işbirliği biçimleri kullanır. Bu biçimler, RTS'nin bildirisinde de belirtildiği gibi, toplumda çok sık rastlanan hiyerarşik ve bürokratik türden örgütlenme kurallarına karşıdır. Bu kurallara karşı çıkan **eylemcilik** örgütsüz örgütü geliştirmiştir.

Örgütsüz örgütün çekirdek unsuru, yatay hiyerarşileri kullanan açık örgütlenmeye bağlılıktır. İşbirliğine yönelik yatay ağlar, katılmak iste-

* İskandinav mezeleri ve yemeklerinden oluşan açık büfe –ç.n.

yen herkesin bunu yapmasına izin vermek demektir. Yatay hiyerarşiler ah-lâki bir ifadedir. Bunlar, bir örgütsüz örgüte katılan herkesin yapabileceği bir şey (ille de aynı şey olmak zorunda değildir bu) olması ve işbirliği biçimlerinin herkesin azami katkısını sağlamaya çalışmasıdır. Uygulamada bu, bütün eşgüdüm toplantılarına açık katılım ve kendiliğinden ortaya çıkan eylemlerin yeniden ele alınması olgusuna açıklık anlamına gelir. Eğer bir eşgüdüm ağı gerçekten yatay ise hiçbir imtiyazlı karar alma noktası yoktur; bunun yerine her an her karar, isteyenler tarafından yeniden gözden geçirilebilir. Bu, dışardan bakıldığında, örgütsüz örgütte bütün eşgüdüm kavramını yok etmiş gibi görünürken, alınan kararların doğaçlamayı boğmamasını sağlar. Yatay hiyerarşiler, ideal olarak bütün katılımcıların birbiriyle doğrudan iletişimine dayanır ve bunu bütün ilgili tarafların katılabileceği açık toplantılar aracılığıyla gerçekleştirir. Bu unsurların farklı yorumları ve uygulamaları, örgütsüz örgütün farklı biçimlenişlerini doğurur. Örgütsüz örgüt içinde, belirli eşgüdüm biçimlerine güçlü bir bağlılık ile alternatif bir toplumsal örgütlenme biçimi birlikte kökleşmiştir.

Bunlar örgütsüz örgütlerin gerçekleştirmeye çalıştığı bazı idealler, ilkelerdir. Eylemciler arasında yıllardır bilindiği üzere, bu ilkeler uygulamada kusursuzluktan uzaktır ve yatay hiyerarşiler genellikle engellere toslar. Feminizm içinde bu durum 'yapısızlığın zorbalığı' olarak tartışılmıştı. Zorbalıklar farklı becerilere imtiyaz tanıyan farklı arenalardan kaynaklanabilir. Örneğin, açık toplantılar toplulukta konuşacak özgüveni gerektirir ve tabii iyi konuşmacıları ödüllendirir. Kahvelerde ve barlarda ya da iş çıkışlarında örgütleniveren gayri resmi oluşumlar hem belli bir çekiciliği, hem de o anda orada bulunabilme olanağına sahip olmayı gerektirir; iş çıkışı bir tek atmak için dışarı çıkmak herkesin, özellikle aile sorumluluğu taşıyanların yapabileceği bir şey değildir. Bu farklı eşgüdüm anları için gereken farklı beceriler, bir grup içindeki tarih, karizma ya da kişinin bir gruba ayırabileceği zaman miktarı gibi elle tutulmaz başka etkenler, üstü kapalı hiyerarşilerin doğuşunu kolaylaştırabilir. Bunlar da düz ovalar yerine dağlar oluşturabilir. Zorlukları görmenin bir başka yolu da, ister özgül beceriler gerektiren farklı toplantılarda, isterse gayri resmi oluşumlarda olsun, bazılarının kuvvetli taraflarının öteki yüzünün, diğerlerinin zayıflıkları olabile-

ceğini bilmektir. Yatay hiyerarşilerde kuvvetli tarafların dağları yaratması gibi, zayıf taraflar da hendekler yaratabilir.

Örneğin RTS (Sokakları Geri Alın) grubu, zaman zaman grubun, kamusal alanda fazla ön plana çıktığını düşündüğü üyelerine medyada görünmemeye yaptırımı uyguladı. Bu üyelerin kendileri mutlaka iktidar peşinde olmasalar da, grubun önderi zannedildiğine inanılıyordu. Bir yandan bakıldığında, böyle bir hamle, ilkeli bir eşitliği sürdürmek uğruna deneyimli gönüllüleri uzaklaştırması açısından son derece ilkeli görünebilir. Öte yandan bu yaklaşımı, gruba son derece bağlı kişilere iktidar taciri muamelesiyle hakaret ettiği ve bu tür görevlerdeki becerilerini kanıtlamış kişileri uzaklaştırdığı için, mantıksız bir şekilde zarar verici bulmak da olasıdır. Örgütsüz örgütün gerçeği bu türlü karışık, ilkelere dayanan ve tahripkâr anlarda görülebilir.

Örgütsüz örgüt ilkeleri içinde eşgüdümün yaygın bir başka örneği de yakınlık gruplarıdır. Bunlar anarşist örgütün tarihinde ve daha yeni dönemlerde, 1980'lerde Avustralya'da barajlara karşı yapılan protestolarda ortaya çıkmışlardır. Radikal doğrudan eylem AIDS örgütü ActUp'ın (EylemeGeç!) New York şubesi diyor ki:

Yakınlık grupları yaklaşık 5 ilâ 15 kişiden oluşan, kendine yeterli destek sistemleridir. Bir dizi yakınlık grubu ortak bir amaç uğruna daha büyük bir eylemde birlikte hareket edebileceği gibi, bir yakınlık grubu bir eylemi kendi başına tasarlayıp yürütebilir. Yakınlık grupları, kimi zaman siyasal destek ve/veya çalışma grupları olarak uzun zaman var olur, ancak eylemlere ara sıra katılırlar.⁸

Yakınlık grupları büyük örgütsüz örgütlerin yapı taşları da olabilir, kendi başlarına da çalışabilir. Protestoya, eğitime ya da desteğe odaklanabilir. Bunların özünde, birbirlerini tanıyan ve düzenli olarak toplanan küçük bir grup insanın birbirine gösterebileceği kişisel özen, yakınlık yatar. Bu, özellikle çatışma gerektiren doğrudan eylemi tasarlarken yararlıdır. Yakınlık grubu üyeleri, bir eylem sırasında birbirlerini destekler ve olayın sonunda, sık sık polis karakollarını ya da daha kötü olaylarda hastaneleri dolaşa-

rak, herkesin nerede olduğunu kontrol etmek gibi hayati önemdeki bir işlevi yerine getirir. Birilerinin bu türlü şeyleri yapacağını bilmenin verdiği güven, daha çok insanı doğrudan eyleme katabilir. Fakat ActUp'ın belirttiği gibi, yakınlık grupları çatışmalı doğrudan eylemler dışında işlevsel olabilir. Bunlar her yakınlık grubunun kendi konumunu öne çıkardığı daha büyük örgütsüz örgütleri besleyebilirler. Okuma grupları gibi sadece kolektif eğitim projeleri olarak da kalabilirler.

Bütün bunlar, büyük ya da küçük eşgüdümleri örgütsüz örgütün ilkelere uygun olarak eşitlikçi biçimde yürütmenin bir yolu gibi görünüyor. Ne var ki, ilkeler hep iki yönlüdür. Küçük grupların daha büyük grupları beslemesi için ne gibi mekanizmalar vardır? Eğer on binlerce kişilik gösteriler oluyorsa, binlerce yakınlık grubu var demektir. Her bir grup kendi içinde iyi işlediği halde, bunlar bir aradayken bağlayıcı kararlar almak, ha bire yakınlık gruplarına danışma gerektiren sonu gelmez tartışmalar arasında kaynayıp gidebilir ya da karar bile alınamayıp, eylem o anın akışına bırakılabilir. Örgütsüz örgüte bağlılığın derecesi hayranlık uyandırabilir, ama etkinliği için aynı şey için söylenemeyebilir.

Yakınlık grupları örgütsüz örgütlü eşgüdümün somut bir örneğini sunar. Örgütsüz örgütlenmenin, göz attığımız yararlarının yanı sıra maliyetleri de vardır. Bir kere, bunlar sürekli uzun ve derin tartışmalara sahne olmakla kalmayıp, bu tartışmaların yeniden başlamasına da açık olmak zorundadırlar. Örgütsüz örgütlenmenin gerektirdiği zaman ve çaba, özellikle de grup iyice büyümüş ise, onu hantallaştırabilir. Mitingin kendini tüketmesi eylemciler açısından sıra dışı bir şey değildir ve örgütsüz örgüt eylemcileri buna diğerlerinden daha açıktır. Karar almanın belirsizliği ve oydaşmaya ulaşmak için gereken zamanın uzunluğu, potansiyel olarak belirgin zaaflardır. Son soruna, örgütsüz örgüt içinde görünmez ya da saklı örgütün doğuşu konusunda değinmiştik.

ÖRGÜTSÜZ ÖRGÜT: GELECEK VE ÜTOPYA

Eşgüdümün bu zorluğu karşısında, biraz daha resmî, hatta örgütsel araçların daha uygun olup olmayacağını merak edebiliriz. Özgül eylemler için bu pekâlâ doğru olabilir. Fakat örgütsüz örgütle ilgili öyle bir nokta var-

dır ki, belki de bu, onun bütün başarısızlıklarına karşın eylemcilik açısından neden bu kadar önemli olduğunu açıklar. Örgütsüz örgütle ilgili anahtar, onun yalnız eşitlik ve adalet ilkelerini hayata geçirme yolu değil, bunu yaparken geleceğin küçük de olsa bir parçasını bugüne taşımasıdır. Örgütsüz örgüt gelecekte ortaya çıkacak –geleceği temsil eden (prefigüratif)– bir siyasetin temsilcisidir, çünkü toplumsal değişimin ne getireceğini önceden görme-ye çalışır. Örgütsüz örgütlü olmakla, eylemciler sanki yaşamayı istedikleri dünya gerçekleşmiş gibi davranmaya başlarlar. Geleceği temsil eden siyaset, şu anda gelecekte davranmak istediğiniz gibi davranmanız anlamına gelir.

Burada yakınlık grupları ile geleceği temsil eden siyasetin, bir gösterinin tam göbeğinde nasıl bir araya geldiğine bir örnek vereceğiz. Prag’daki IMF ve Dünya Bankası karşıtı gösterilerde, üç ayrı yürüyüş yapıldı. Biri pembe ve gümüş yürüyüşüydü, çünkü kalabalıklara –siyahın yanı sıra– bu iki renk egemendi. Örgütsüz örgütlü iki bin kişilik bir yürüyüş için bir karar alma düzeni geliştirildi. Yürüyüşün ortasında telsizli ve cep telefonlu bir grup insan vardı. Bunlar biri hareketli, biri sabit kumanda merkeziyle iletişim halindeydi; kumanda merkezleri de, belli yönleri kola-çan eden bir grup bisikletli ile iletişim halindeydi. Yürüyüşün başında büyük bir direk vardı ve buna yön gösteren bayraklar asılmıştı. Bu eşgüdümü sağlıyordu, ama hâlâ alınması gereken kararlar vardı. Yürüyüş yakınlık grupları halinde örgütlenmişti ve her grubun bir delegesi vardı. Bir karar almak gerektiğinde delegeler buluşmak, kendi yakınlık gruplarına dönmek ve ardından karar vermek üzere yeniden buluşmak zorundaydı. Bir katılımcının söylediği gibi,

Bu hantal süreci kullanarak, (kimi zaman bir köşeye geldiğimizde biraz karışıklık olsa da) aynı yönde yol boyunca yürümeyi ancak bashedik, ama o gün bu kumanda yapısına boyun eğmek zorunda kalmak, siyasal yaşamımın, kendimi en güçsüz ve engellenmiş hissettiğim deneyimlerinden biriydi.⁹

Ve bu battal düzenin polisle daha ilk karşılaşmayı zar zor geçebildiğini görmek hiç de şaşırtıcı olmadı. Burada örgütsüz örgütün ilkelerine

gösterilen güçlü bağlılık, prefigüratif siyasetin hedeflediği, işin içine katma ve güç kazandırma ilkelerine değil, en azından bu katılımcı açısından, tam tersine yol açtı. Bu örnek, bu tür başarısızlıkları göz önüne alındığında bile kimi örgütsüz örgütlerin gelişmesine yol açtı. Geleceğin denenmesine, eksiklerin fark edilmesine ve alternatiflerin geliştirilmesine olanak tanıdı.

Örgütsüz örgüt, sadece kapsamlı, demokratik, ağır çalışan ve çabuk kırılan bir eşgüdümci siyasal ve eğitsel eylemler aracı olarak değil, ahlâki bir zaman makinesi olarak da düşünülebilir. Hatta örgütsüz örgüt, bütün o hantal işbirliği biçimlerine ve gizli başarısızlıklarına karşın, geleceği başlattığı için önemlidir. Pek çok yönden, eylemcilerin bugünle bir saplantılarının olduğu –bir sonraki gösteri, bir sonraki miting, bir sonraki e-posta, bir sonraki kitap– söylenebilir. Gerçekten demokratik, tabandan gelen, açık ve eşitlikçi bir gelecek ahlâkı edinen ve eylemlerini uygun yöntemlerle gerçekleştirebilen bir **eylemcilik**, gelecek üzerinde yaptığı vurgunun, bir saat ya da bir gün sonra yapılacak işlerin sıkışık takvimi arasında kaybolup gitmemesini sağlar. Örgütsüz örgüt bugünün içinde gizlenmiş bir gelecektir.

EYLEMCİLİK: TUTE BIANCHE

Şiddet içermeyen doğrudan eylem ve örgütsüz örgütlenme tartışmalarına son vermeden önce, özgül bir örnek alıp, bunda hem ŞİDE'nin yeniden eklemelenmelerindeki yenilikçi yönleri, hem de eylem ve örgütsüz örgüt arasındaki iç ilişkileri göreceğiz. Prag gösterisindeki bir başka yürüyüşe bakarak, ŞİDE'yi yeniden çalıştırmaya yönelik, yine kusurlu, ama yeni başvuru taktikleri görebiliriz.

Başlangıç olarak, şiddet dışılığın altını çizmemiz ve önemini yeniden vurgulamamız gerekiyor. **Eylemcilerin** büyük çoğunluğu, yukarıda tartışılan ilkelerin tümünden yararlanır ve şiddet içermeyen doğrudan eylemi kullanır. Eylemciler bu tartışmalarda katılımcıları farklı yönlerle doğru çekerek alternatif görüşleri açarlar: ahlâklılığın sergilendiği medya olaylarına doğru; dünyanın bir bölümünü doğrudan değiştirmeye doğru; şiddete başvurmaya veya başvurmamaya doğru. ŞİDE, iki eksen arasında aralıksız gidip gelen bir dizi tartışma satırından oluşur. Eksenlerden biri, ahlâki bir ilke, bir eylem aracı ve amacı olan şiddete başvurmama ilkesinden başlar, bir

taktik, amaca varmak için bir araç olan şiddete kadar uzanır. Diğer eksen ise değişimin gerekliliğine işaret eden gösterişli eylemler aracılığıyla dünyayı dolaylı olarak değiştirmekten başlar, toplumsal değişimi hemen oracıkta başlatarak dünyanın bir unsurunu doğrudan değiştirmeye dek uzanır. Bunlar soyut konumlardır; **eylemcilik** gerçekliğinde bir araya gelir ve birbirine karışırlar. Böyle bir karışımı, İtalyan Tute Bianche (beyaz tulumlar) ve Ya Basta grupları tarafından geliştirilen ve İngiliz grup Wombles ile Avustralyalı grup Wombats tarafından taklit edilen bir taktiğin doğuşunda görüyoruz.

Bu taktik kitle gösterilerinde kullanılır ve bir eylemcinin bedeninin alabildiğine korunmasını gerektirir: Köpük kauçuk, iç lastikler, miğferler, yastıklarla güçlendirilmiş eldivenler. Bütün bu yastıkların üzerine, eylemciler, marjinalleşmiş insanların gözle görülmezliğini simgeleyen beyaz tulumlar giyerler. ‘Yastıklanan’ grup, artık polis ile protestocular arasında tampon işlevi görmeye ya da el ele tutuşarak polis saflarına karşı direnmeye hazırdır. Eylemciler yastıkları sayesinde polislerin darbelerinden büyük ölçüde korunur ve çok sayıda insanın itmesiyle polis safları azar azar yarılrken, göstericileri polis hücumundan koruma amacına da ulaşılmış olur. Tute Bianche’in geliştirdiği ve Prag gösterilerine katılarak bütün dünyaya tanıttığı bu taktikler, Londra’daki kapitalizm karşıtı 1 Mayıs gösterisinde olduğu gibi başkalarınca da uygulandı. Burada, Wombles (White Overalls Movement Building Libertarian Effective Struggles: Özgürlükçü Mücadeleler Gerçekleştiren Beyaz Tulumlar Hareketi) da ‘yastıklanarak’ polis hatlarını zorladı. Bir eylemci şunları anlattı:

İlk karşılaşmamız Cavendish meydanında oldu... Polis ayaklanma tertibatı içinde bir saf oluşturdu. Biz biraz dağınıktık, ama yine de büyük mavi bezin ardında, kol kola girmiş olarak onlara doğru yürüdük. Her zamanki coplu hamlelerini yaptılar, ama sahip olduğumuz korumayla buna karşı durmayı ve ardından onları püskürtmeyi ve... vay canına, saflarını yarmayı başardık! Harika bir duyguydu. Bundan sonra ne zaman daha çok polisle karşılaştıysak ‘Wombles cepheye’ imdadımıza yetişti... Yumruklar yüzünden gözlüklerim

yere düştü, birkaç kez de ben aynı akıbete uğrayacak gibi oldum, ama sonuna kadar dayandım. Birkaç cop darbesi aldım, ama bunlar korunmalı koluma rast geldi ve hiçbir zarar vermedi. Öteki Wombles üyeleri diz kapaklarına, kollarına, hatta kafalarına darbe aldılar, ama birkaç küçük sıyrık dışında hepimiz gayet iyidik.¹⁰

Yastıklamanın etkisi kesinlikle abartılmamalıdır. Prag'da Tute Bianche polis saflarını yarmayı başaramadı. Londra'da, Wombles birkaç polis hattını yardı, fakat yine de binlerce gösterici binlerce polis tarafından sarıldı ve sekiz saatten fazla kuşatılmış olarak kaldı. 2001 yazında Cenova'da G8'lere karşı protestolarda, Tute Bianchi, yürüyüş kolunun başında kocaman bir kalkanın taşınacağı, toplantıyı engellemeyi amaçlayan büyük bir beyaz-tulumlar gösterisi planladı. Ne var ki, güçlü ve erken polis hücumları taktik hatayı ortaya çıkardı ve sonuçta yaygın sokak çatışmaları patlak verdi. Yastıklama, yalnızca doğrudan eylemi kolaylaştırarak Prag konferansının sona ermesini hızlandırdığı için değil, şiddete başvurmama ilkelerine sadık kalarak kimin baskıcı olduğunu gösterdiği için de meşrudur. Tute Bianchi'nin bir üyesinin açıkladığı gibi:

Öz-savunma pratiklerimiz yıllardır medya tarafından kullanıldı. Polis ne zaman meşru ve barışçıl bir yürüyüşe ya da gösteriye saldıracak olsa, bu daima [bizim] hatamızdı... Gazeteler 'şiddet sokaklara dönüyor' gibi başlıklar atıyordu... Bir şeyin söylenmesinin yapılmasından daha etkili olduğunu anladık. Niyetlerimiz hakkında hiçbir şüpheyi yer bırakmayacak kadar güçlü imgeler ve işaretler göndermeyi kararlaştırdık. Böylece, tarihi araştırarak, kaplumbağa tarzında kullanılan pleksiglas kalkanlar, köpük kauçuk 'zırh' ve polis coplarını savuşturacak şişirilmiş oto iç lastiği gibi koruyucu donanım sistemleri icat ettik. Her şey ortada ve apaçık bir şekilde sadece savunma amaçlıydı. İnsanlara mantığın ne yanda bulunduğunu ve şiddeti kimin başlattığını göstermek istiyorduk. Neo-liberalizmin patronları tarafından dayatılan kurallara itaat etmemeye karar verdik. Bizim anda, bunu bedenlerimizi savunma hattına koyarak yaparız,

nokta. İnsanlar TV haberlerinde çarpıtılması imkansız görüntülerle karşılaşüyor: Olabildiğince az zarar görmeyi hedefleyerek, savaş ve sefalet üreten bir düzenin vahşi savunucularına karşı ilerleyen bir bedenler ordusu. Ve sonuçlar gözle görülüyor, insanlar bunu anlıyor; gazeteciler bu görüntülerle çelişen yalanlar üretemezler; en son, fakat bunlar kadar önemli bir nokta da copların yastıkların üstünde zıplayıp durması."

Yastıklama, polisi şiddete başvurmakla itham etmeyi sağlamanın ve göstericilerin disiplininin ve şiddete başvurmama kararlılığının yadsınmaz olduğunu göstermenin bir yoludur. Doğrudan eylemden dolayıya ve şiddetten şiddet içermemeye uzanan eksen boyunca, Tute Bianche bunların hepsini aynı anda gerçekleştiren bir taktik yaratmıştır. Birbirine bağlanmış, yastıklanmış eylemciler şiddetin üzerine yürümektedir. Bu durumda polisin olanca gücüyle saflarını korumaya çalışması ve yastıklanmış Michelin* Adamına benzeyen eylemcileri elinden geldiğince hırpalaması beklebilir. Şiddete başvurmadan yürütülen bu taktik, hasmın şiddet kullanımını da garanti eder. Polis ve güvenlik kuvvetlerinin içkin şiddeti açığa çıkar ve gözle görülür hale gelir. Prag'da görüldüğü gibi, bu taktikler olağanüstü bir seyirlik yaratmaya ve dünyayı doğrudan etkilemeye yarar.

Şimdi artık Prag'daki Tute Bianche'nin örgütsüz örgütünü görebiliriz. Peki ama ilk başta kendilerini ve yastıklarını oraya nasıl götürmüşlerdi?

Prag'daki S26, küreselleşmiş sermayenin planlarına karşı Avrupa'da gerçek bir direniş işareti göstermek için ilk önemli fırsat oldu. Ya Basta ve Tute Bianche, geçen yaz Prag'da yapılan mitinglerden beri gösteriler ve doğrudan eylemler örgütlemekle meşguldü (bu arada, kimi İtalyanlar bu gösterilere katılmış olduğundan Çek sınırından geri çevrildi)... Katılanların sayısının çokluğunu göze alarak Prag'a trenle gitmeye karar verdik. Daha önce Amsterdam ve Paris'teki Avrupa gösterilerinde de bunu yapmış, bir trende bin ki-

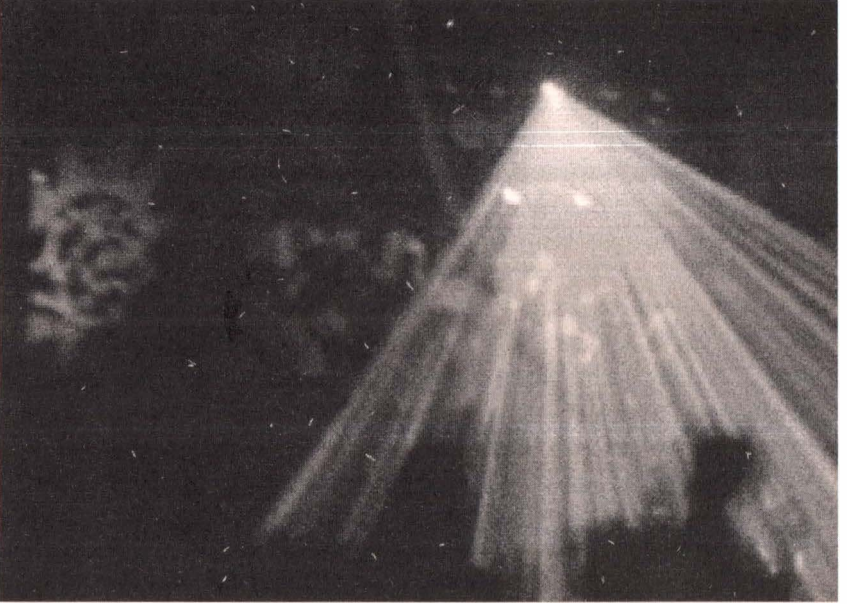
* Michelin lastik markasının üst üste konulmuş lastiklerden oluşan adam figürü kastediliyor –ed.n.

şilik yer 'işgal edip', Avrupa'nın her yerinde özgürce gösteri yapma hakkımızı kabul ettirmiştik. Bu kez enerjimizin çoğunu, gitme hakkımızı savunmakla harcamak istemiyorduk, bu yüzden demiryollarıyla bir anlaşma yaparak Prag'a gidecek bir tren için cüzi bir 'siyasal ücret' ödedik.¹²

Burada, iç içe geçmiş eşgüdüm ve direniş kültürlerini görebiliyoruz. Trene yeter sayıda kararlı eylemciyle binmek, bilet ücretleri konusunda alışık olduğumuzdan farklı bir tutum yaratıyor. Bu küçük örneklerle, –bekleyebileceğimiz gibi– özgül eylemlerin ardında örgütsüz örgütsel yapılar bulunduğunu görebiliyoruz. **Eylemcilikte** eşgüdüm, örgütlenmenin 'normal' araçları olarak kabul edilenlere muhalefet etmeyi gerektirir. Örgütsüz örgütlenme, **eylemciliğin** gizli zamanlarında kullandığı bir araç değildir; o, aynı zamanda, yönetimin geniş kabul gören toplumsal kurallarını nasıl ihlal ettiğini de gösterir.

Bu eylemlerin ve örgütsüz örgütlenmelerin durağan oldukları sanılmamalıdır. Prag'daki Pembe ve Gümüş yürüyüşünde bazı örgütsüz örgüt ilkelerinin tökezlemesinin, daha sonra, bir direniş yürüyüşünde uygun eşgüdüm biçimlerinin ne olması gerektiği konusunda nasıl yankılar yarattığını gördük. Benzer şekilde, gördüğümüz gibi, Tute Bianchi de 2001'de Ceno'va'daki G8 toplantısına karşı protestoların bir parçası olarak büyük bir yürüyüş planladı. Fakat onların yürüyüşü, polisle doğrudan ve şiddetli çatışmalarla karşılaştı; kent ve devlet yetkililerinin geniş hazırlıkları Tute Bianchi'nin ince taktiklerinin çöküşüne yol açtı. Bir göstericinin hayatını kaybettiği Ceno'va'nın şiddet dolu sokaklarında, Tute Bianchi'nin yürüyüşü dağıtılıp da, yanıt sokak çatışmaları olarak geldiğinde, artık örgütü şiddet karşıtı olarak görmek olanaksızdı. Buna karşılık, devlet, Tute Bianchi'nin kendi ilkelerine göre gösteri yapmasını önlemeyi başarmıştı. Bu durum, 'yastıklama'nın ilkede güzel bir fikir olsa bile, pratikte işe yaramaz olduğunun kabulüne kadar varan ve muhtemelen Ya Basta ve Tute Bianchi'nin İtalya'da düşüşe geçmesine yol açan düşüncelere ve tartışmalara neden oldu. Eylem ve örgütsüz örgüt, önceden tahmin edilemeyen olaylara ve düşüncelere gebe olduğundan, genellikle birbiriyile çelişir ve bir arada olmaları zordur.

Yine de, Tute Bianchi, **eylemcilikte**, ŞİDE'nin ve örgütsüz örgütlenmenin birbiriyle çelişen ve birbirini tamamlayan bütün farklı unsurlarını aynı taktik içinde hareket geçiren güçlü bir örnek olarak kalır. Daha geniş anlamda ortaya konacak olursa, **eylemcilik**, önemli ölçüde farklılaşmış taktikler –ağaçları çivileme, arabaları ateşe verme, anti-hiyerarşiler, oturma eylemi yapma, yastıklama, yakınlık grupları– aracılığıyla, kendi geleceğini yaratmaya çalışır, fakat bütün eylemler, şiddete başvurma ve başvurmama ile dolaylı ve doğrudan eylemin iki eksenine yerleşir ve bütün eşgüdümle örgütsüz örgüt ilkeleri çerçevesinde yapılır. Satyagraha, yani sivil itaatsizlik ile düzen karşıtı eylemcilerin kullandığı örgütsüz örgütlenme ve direnişin bütün taktikleri, muhtemel eylemlerden oluşan bu ağ içinde yeniden üretilir. Bu tarihin tamamı, yeniden yazılmak üzere ya süpürülüp atılacak ya da yeniden sahnelenecektir.

Bir "Antidünya rave"inde havaya kalkmış eller ve lazer siluetler

Fotoğraf: Mike Shea /Psychosis: <http://www.psychosis.cc/>; <http://www.gulfin.net/>

BİR DEVLET SUÇU OLARAK KEYİF

Neşeyi bir kez daha devlete karşı işlenmiş bir suç haline getirmeliyiz.

BARNEY HOSKYNs¹

KEYİF, ANLAR, SİYASET

Kolektif kültür anları hızla geçer. Belirli giysiler, uyuşturucular ve tutumlarla bütünleşmiş belirli bir ortamda sevilen belirli bir tür müzik, kolektif bir çaba olarak algılanmaya başladığı anda değişir. Bu tür keyif anlarının ürettiği siyaset daha da kısa ömürlüdür. Punk akımı bir zamanlar siyasal iken, şimdi bir moda olarak mevcuttur. Bu tür kültürler bastırılmış bir toplulukla bütünleştiği ve rap müzik ve bazı Afrika-Amerikalılar örneğinde olduğu gibi, topluluğu temsil eder duruma geldiği zaman, bu ikisi –siyaset ve keyif– birleşebilir. Burada, kolektif keyifler, kendi başlarına siyaset haline gelerek değil, bir siyasetle ilişkilendirilerek siyasal hale gelir. Rap kimi zaman Afrika-Amerikalıların mücadelesinin bir parçası olarak düşünülür, modlar veya rock'çular işçi sınıfı gençliğinin tezahürleri olarak görülürken, siyasi açıdan bakıldığında, hiçbiri kendi başına siyasal olarak kabul edilmez. Siyaset olarak keyif, en çok bu şekilde, yani sound'lar, danslar ve kültürlere uygulanandan farklı ölçütlerle tanımlanan hareketlere bir katkı olarak anlaşılır. Hiç kuşkusuz, toplumsal değişim araçları olarak düşünülemez kadar aptalca pek çok keyif anı da vardır; Yeni Romantikler, Marilyn Manson müritlerini, Gothlar veya Spice'in gücünü bir düşünün. Genellikle bu tür kültürel anların hayati unsuru olan bedensel hazların –kokusal, görsel, duyumsal– kendi başına çok küçük bir siyasal öneme sahip olduğu düşünülür ve bunlar ancak yoksulluk ya da baskı gibi siyasal bir yanlışlığı ifade ettikleri, yani başka bir yere yerleştirildikleri zaman toplumsal değişim anları olarak kaydedilirler. Bununla birlikte, eylemcilik siyaset ve keyif arasındaki bu ayrımı alaşağı etmiştir. Artık gelecek kendini iyi hissedebilir.

Keyfin nasıl olup da başlı başına bir toplumsal değişim biçimi olarak **eylemciliğe** eklemleendiğini ve keyfin neden bu yeni ahlâkın önemli bir unsuru olduğunu anlayabilmek için, keyif ve siyasetin iki farklı anlayışını birbirinden ayırmamız gerekiyor. İlk olarak, siyasetin bir aracı olarak aşına olduğumuz keyif kavramı vardır. Burada müzik, dans, parti ve imgenin tümünün, eylemciliği desteklemek için kullanıldığını görürüz. Bazı durumlarda, özgül kültürel biçim siyasetin bütünleyicisi olarak görülebilir, ama bu büyük çoğunlukla rastlantısaldır. Ama her iki durumda da, yakından baktığımızda, keyfin bizatihi kendisinin politika olmayıp, politikanın ancak bir aracı olduğunu görürüz. Bu, en açık biçimde, müzisyenlerin siyasal bir davaya bağlı beklentisiyle ‘keyif verdikleri’ yardım konserlerinde görülebilir. Bazı durumlarda, siyaset ile keyif arasında zorunlu bir bağlantı kesinlikle yoktur; hatta karşıtlık bile olabilir. Sözgelimi, Live Aid konserleri, aklıktan ölen insanlara yiyecek sağlamak üzere para toplamak amacıyla düzenlenmişti. Konserlerde sahneye, Batı toplumların en keyif düşkünü ve ölçsüz üyelerinden bazıları olan rock ve pop müzisyenler çıkıyordu. Wembley Stadyumu’nda sahneye çıkan ve ardından Concorde’a binip Amerikan Live Aid konserinde şarkı söylemek üzere Atlas Okyanusunu aşan davulcu Phil Collins örneğinde ifadesini bulan israf ile açlık çeken insanların acil ihtiyaçları arasında derin bir ilişki vardır. Birçok Live Aid yardım konseri, keyfin içeriği ile siyasetin anlamı arasındaki derin çelişkinin somut barındırıcısı olmuştur.

Keyfin **eylemcilikle** bütünleşmesinin ikinci yolu, siyaset olarak keyiftir. Bunun anlaşılması genellikle daha zordur, çünkü keyfi siyasetten ayırma alışkanlığına geri dönmek –yani, keyfin hizmet ettiği dışsal bir ‘dava’ bulmak- son derece kolaydır. Bununla birlikte, ses, ışıklar, uyuşturucular, zaman, bedenler ve uzam arasında başlı başına bir siyaset oluşturan ilişki kümeleri de doğmuştur. İşte bu ikinci, kimi zaman uçup kaçıcı ve genellikle saklı biçim, siyaset olarak keyif ya da keyif-siyasetidir. Bu iki görüşü –keyif ve siyaset ile bunun karşısındaki keyif-siyasetini– birbirinden ayırt etmek için önce incelememiz gerekiyor. Bunu, genellikle *rave** diye

* Kelime anlamı çılgınca, kendinden geçercesine eğlenme, âlem yapma, cümbüş yapmadır. Türkçede özellikle gençler arasında ve müzik dünyasında sıkça kullanılmaya başlanmış olduğu için, burada bu haliyle kullanmakta bir sakınca görmedik –ed.n.

adlandırılan, dünya gençlik ve müzik hareketinin tarihindeki iki anı kısaca yeniden yaşayarak yapabiliriz. Bu iki an, benzer keyiflerle ilgili, tümüyle farklı siyaset biçimlerini bize tanıttacak ve bunu yapmakla da keyfin nasıl olup da bir protesto olabileceğini açıklığa kavuşturmamıza yardım edecek.

CÜMBÜŞE DEVAM

1992'deki bir rave partisine giden yol, *RaveScene* dergisinde, bir telefon numarasının verilmesiyle açıldı. Telefon numarası adandığında, belli bir saatte korsan bir radyo istasyonunu dinlemelerini öneren bir telesekreter çıkıyordu. Radyo istasyonu, gece yarısı, kırsal alanda bir demiryolu istasyonunu buluşma yeri olarak verdi. İstasyona gelindiğinde, rave'ciler yaklaşık yirmi araba hazır olana kadar bekletildiler, ardından konvoy yola koyuldu. Geceye katılanlardan birinin anlatımı şöyle:

Bir süre sonra, bir sanayi tesisinden geçtik ve gölgeler arasından çıkagelen iki kaba saba adam bizi bir depoya yönelttiler. Çok etkileyciydi, demek istiyorum ki, otuz saniye içinde, kepenk şeklindeki kapılar yukarıya kalktı, arabalar içeri girdi ve sanayi tesisi sabahın birindeki sessizliğine geri döndü.²

İçeri girdikten sonra, arabalar bir süre çatıyı tutan sütunlardan sakınmaya çalışarak ortada döndü ve park etti. Polisi kuşkulandırmamak için, farklı yollardan daha birçok konvoy geldi. On bin wattlık müzik açıldı ve kapanmış bir sanayi tesisinin boş büroları, merdivenleri ve deposunda kolektif bir rave'in çılgnlığı yaşandı.

1995'in başında, Londra'daki Camden'de karayolu karşıtı bir gösteri yapıldı. Gösterinin bir bölümü, bir önceki gün, gösteri üzerinde çalışan bazı kişiler tarafından düzenlenen bir rave'de başladı. Rave şafak sökene dek sürdü ve oradan toplu ulaşım araçlarıyla Camden kasabasına taşındı. Rave'ciler nereye gittiklerini bilmiyorlardı, sadece metroya bindirildiler ve sonra da inmeleri söylendi. Camden'daki metro istasyonunun hemen önünde, bir alışveriş merkezine ve ünlü bir pazara yakın, beş yolun birleştiği bir kavşak vardır. Gençlerin uğrak yeri olan bu dükkânlar her zaman son derece kalabalıktır; bu

bakımdan, rave'ciler dans ederek, ıslık çalıp davul çalarak metrodan çıktıklarında, kendilerini tanıdık bir mekânda bulmuşlardı. Hemen ardından birkaç arabanın kavşağa girmesi ve gösterici-sürücüler tarafından kasıtlı olarak çarpılması üzerine, trafik beş yolun tamamında felç oldu. Aynı anda yol dans eden kalabalık tarafından işgal edildi; jonglörler, çeşitli numaralar yapanlar, yiyecek içecek tezgâhları sokağa yayıldı. Az sonra, bir bisiklete bağlı bir jeneratör geldi, müzik ve rave yeniden başladı. Gelip geçenler çarpışmış olan arabaları imha etmeye davet edildi ve trafik sıkışıklığına takılıp kalmış sürücülere yiyecek içecek ve broşürler sunuldu. Pazar alışverişçileriyle hızla büyüyen kalabalıkla birlikte, bu dağıtılması çok zor bir gösteriye dönüştü ve polise ancak trafiği başka bir yöne çevirmek düştü. Bu kısa, iyi planlanmış ve başarılı gösteride, rave keyifleri gösteriyi örgütleyip yürüterek siyasete hizmet etti.

Burada, hem keyif-siyasetini hem de keyif ve siyaseti iş başında görüyoruz. Depoda, rave keyfi gizlice inşa edilmiştir –keyif için keyif. Camden'da, rave keyfi bir gösterinin örgütlenmesini sağlamıştır –siyasetle keyif. Peki bu iki örnekte aynı ve farklı olan nedir? Her ikisinin aşısı da keyiftir. Uyuşturucuların, terin, kafayı bulmuş olmanın keyfi, uyuşturucu ve müzikle kendinden geçmiş, sallanan bedenlerin keyfi; peki ama bunlara rengini veren hangi siyaset, hangi **eylemciliktir?**

Buna 'rave nedir?' sorusunu sorarak bir yanıt vermeye başlayabiliriz. 1980'lerin sonlarına doğru müzik, disko ve partide bir dizi genel eğilim bir araya geldi. İlk olarak, 1970'ler ve 1980'lerde, eşcinsel gece yaşamında, aşırı süslü bir dekoru, yüksek enerjili müziği ve (Ecstasy'nin ilk defa ortaya çıkışıyla) belli uyuşturucuları 'out' –yani açıkça eşcinsel– ve güvenli bir ortamda birleştiren bir tür esrik diskonun doğduğu görüldü. İkinci olarak, Afrika-Amerikan dans ve gece yaşamı kültürleri içinde, Avrupalı 'techno' müzik denemeleri ile DJ'lerin diskolardaki havayı oluşturma ve denetleme yöntemleri, yine başta Ecstasy olmak üzere çeşitli uyuşturucular ve mevcut 'sabaha kadar parti' kültürüyle buluştu. Son olarak, sayılan bu iki eğilim birleşerek Balear Adalarında, özellikle de Ibiza'daki parti kültürleriyle melezlendi. İngiltere'den gelen parti müdavimi tatilciler, beraberlerinde İngiliz kökenli, Jamaika esinli sound sistemlerini ve punktan kaynaklanan 'kendi başına yap' ahlâk anlayışını da getirdiler. Bu üç tema-

nın birbirine karışması ve başka birçok daha önemsiz etki, –İngiltere’de ve dünyada– esrik bir kolektif kitlenin oluşmasına dayanan bir parti/disko türüyle sonuçlandı.³

Raving böylece müzik, uyuşturucular, gençlik, dans, yasalardan kaçma, moda ve paranın at başı gittiği bir kümelenme halini aldı. Bir rave olayında, insanlar –kimi zaman on binlerce, kimi zaman onlarca kişi– çoğunlukla ışık gösterisi, Ecstasy gibi uyuşturucular ve genellikle ‘techno’ müziğin bir varyasyonu eşliğinde ve bütün bunlara uygun bir mekânda sabaha kadar dans eder. Dans, ışıklar, uyuşturucular, giysiler, müzik ve zamanın olası kombinasyonları, insanların sözcüğün gerçek anlamıyla ‘rave yaptığı’ kolektif bir çılgınlık hali yaratır. Raving’in birleştirici ya da tanımlayıcı unsuru olarak anlaşılan şey, delice sevinç denebilecek bu öznesizleştirilmiş duruma sürüp giden bir özendirme. Bu öznesizleştirme, iki kilit deneyime yol açarak, insanın kendini ya dans eden kalabalıkla tamamen özdeşleşmiş ya da her şeyden kopmuş bir balon içinde dans ederken tümüyle yalnız hissetmesiyle sonuçlanır. Hillegonda Rietveld’in denediği gibi, ‘Egolar, terleyen bedenler kitlesinin bunaltıcı, çılgın sıcağında erimektedir.’⁴ Rave’ciler artık ışıkları, öteki rave’cileri veya müziği ayrı ayrı unsurlar olarak hissetmeyip, onları yoğun tek bir olay olarak yaşamaya başlayabilirler.

Ne var ki, raving yalnızca tek bir olay ile denenebilecek keyiflerden ibaret değildir (yoksa değildi mi?). O, aynı zamanda bir sürü insanın, bir dizi farklı rave olayında ve organizasyonunda bulunduğu bir aidiyet duygusuydu. Kolektif keyif farklı tekil olaylarda tekrar tekrar inşa ediliyordu, ancak, bu tür kesintili anlar aynı zamanda çok daha büyük, kapsayıcı bir hareketin parçası olarak da görülüyordu. Bir rave’cinin iddiasına göre:

Cuma gecesi Londra’da bir gece kulübüne gittim ve ertesi gün, cumartesi günü de, Bristol’de bir caz kulübüne, fakat şaşırtıcı olan, bunların aynı yerler olmasıydı: Yalnızca aynı yer olduklarını değil, aynı zamanda bulunduklarını da gördüm. ‘Akla uygun’ gözlerle baktığımızda, iki dans mekânının aynı zamanda ve aynı yerde olması imkansızdı, ama mesele, bu yerlerin getirdiği transın aynı olması idi. Her iki seferde de trans-dans olayına kapıldım gittim.⁵

Bu olaylar 1980'lerin sonlarından itibaren bütün dünyada çoğaldı ve yayıldı. Bunlar kimi zaman binlerce kişinin katıldığı, ücretli, devasa eğlenceler, kimi zaman da küçük ve bedava partiler oluyor, ama çoğunlukla ikisinin arasında bir yerde bulunuyordu.

Şimdi gelin, bu iki andan ilkinе dönelim; gece vakti gizli bir rave partisine koşturma. Bu kısım, 'gizliliğe dönüş' olarak adlandırılabilir. 1988'den başlayarak, İngiltere'deki rave'ciler, bastırılmış bir öfke ve başına buyruk bir biçimde çoğalıyormuş gibi görünen rave olaylarını bastırmaya çalışan bir polis eylemi kombinasyonuyla karşı karşıya kaldılar. Doğrudan çatışmaya girmek yerine, rave partilerini sürdürmeyi seçtiler; ama partiler artık gizlenmeye ve ancak bir arkadaş ya da anonim bir telefon numarası gibi gayri resmî ağlardan elde edilebilecek gözden uzak yerlerde yapılmaya başladı. Yani bir rave olayı kamuoyunun gözlerinden tümüyle uzakta, gizli olarak ortaya çıkabiliyordu. Gelgelelim, eğer polis gizli bir olayı öğrenir ve engellemeye kalkarsa, rave'cilerin bütün gecesi polislerin yollarda kurduğu barikatları aşmaya çalışmakla geçebiliyordu. Keyiflerini meşrulaştırabilmek için küçük küçük 'normal' siyasal eylemlere başvurmaya başladılar. Rave'ciler artık düpedüz polisten kaçmak ve kamuoyunun gözünden saklanmak için giderek daha yaratıcı yollar bulmakla uğraşıyorlardı. Hemment, rave'lerin on iki bin kişiyi çekmeyi ve aynı zamanda bir sır olarak kalmayı başardığı 1989 ile 1990 arasında, Blackburn'de rave yapmak için sürüp giden savaşa değinior:

Parti müdavimleri ile polis arasında, taraflardan her birinin diğerini zekâsıyla yenmeye çalıştığı kesintisiz bir mücadele verilmekteydi. Her hafta farklı bir yer kullanılırdı. Ve her hafta donanımın yeniden kurulması veya bir hafta önce yetkililerce el konulmuşsa yeniden alınması gerekirdi... 'Mantarkent' bir Amazon çiçeği gibi, ancak haftada bir açar, zamanının geri kalanını, hiçbir başı olmayan fakat koca bir şebeke oluşturan yeraltı köklerinden dokunmuş bir ağ olarak geçirirdi... Göremediğiniz şeyi tutuklayamazsınız.⁶

Kolektif olarak yeniden yaratılan hezeyan ya da büyük coşku, gizliliğe bu kaçıışı yaratan ve sürdüren adem-i merkezîyetçi ağları bir harekette

birleştirdi. Bu, beden ve duyuların siyasetiydi. Raving'in merkezinde, ke-sintisiz olarak yeniden yapılan kolektif bir beden, rave'cilerin esirmiş be-denleri vardı; bu kolektif bedenin çevresinde ise birçok örgüt, fikir, olay ve birey döneniyordu.

Bu tür keyifler, kamusal bir protestoda, siyasetin tam orta yerinde, ani bir techno müzik patlamasıyla işareti verilen protest sokak partileriyle de bütünleşmişti. Bu tür durumlarda, keyfin siyasete hizmet ettiği söylene-bilir. Sözelimi, bir gösteriden önceki gece bir parti yapmak, geceki dene-yimleriyle bütünleşmiş çok sayıda kişiden oluşan bir grup insanın, gösteri-nin daha başında hazır bulunmasını sağlamanın emin bir yoludur.

Protestoda keyfin yeri konusunda iki anlayış vardır. İlki keyfin ken-disi, bir ihlal, bir devlet suçu olarak keyiftir. İkincisi ise keyfin, bunları ateş-lemek ve desteklemek üzere, daha açık protesto biçimleriyle bütünleşmesi-dir; keyif ve protesto her ne kadar ilişkilendirilebilirse de, aynı şey olmadık-ları açıkça ortadadır. Bu sonuncusu keyif ve siyaset arasında kurulan en yaygın bağlantıdır (yardım konserleri, Live Aid'den yerel anarşist gruplara varıncaya kadar her türlü siyaset tarafından kullanılmıştır). Keyif ve siyaset, daha önce ele aldığımız eylem ve örgütsüz örgüt tartışmalarımıza kolaylık-la eklenilebilir; keyif bu gözle görülür ve görülemez **eylemcilik** anların-da başka bir unsur haline gelir. Daha çizgi dışı olan 'siyaset olarak keyfin' siyasal bir görüngü olarak kavranması daha güçtür.

DEVLET SUÇU OLARAK KEYİF

Şimdi rave'i ana örnek olarak turalım ve dans pistinden türeyen ke-yiflerin nasıl yalnız siyasete hizmet etmekle kalmayıp, bizzat siyaset oldu-ğunu görmeye çalışalım. Rave, Reaganizm ya da Thatcherizm olarak yer yer değişik şekillerde adlandırılan tutucu siyasetin egemen olduğu siyasal bir bağlamda doğdu. Uyuşturucu denen modern şeytanın olumlu gücüne inanan hazzcı bir hareket olarak gelişen raving, modern tutuculuğun radi-kal bir kültürel yadsınışı olarak görülebilir. 1980'ler ve 1990'ların sağcı hü-kümetleri sadece yasama projeleri başlatmakla yetinmediler, aynı zaman-da 'hegemonik' siyasal projeler de başlattılar. Refah devletini delik deşik ederek zenginle yoksul arasındaki uçurumu daha da derinleştirmekle kal-

madılar, aynı zamanda kültürel değerleri de yeniden yapılandırmaya çalıştılar. Bu hükümetlerin belki de en etkili olduğu alan, İngiliz ya da Amerikalı olmanın anlamını yeniden tanımlayarak, sık sık yeni ulusal kimlik anlayışları yaratmaya girişmeleri idi. Bu tutucu yeniden yapılandırma girişiminin diline doladığı şeylerden biri de, 1960'ları, fazlasıyla liberal bir rejimin egemen olduğu ve 'her şey'in baş aşağı gitmeye başladığı bir dönem olarak damgalaması oldu. Raving bu bağlamda, egemen siyasal oluşumun değerlerine kapalı (kimi zaman da apaçık) bir saldırı olarak anlaşılabilir.

Raving, uyuşturucuların reddi, aşırı çalışma bağımlılığı ve bireyin topluluğa tercihi gibi egemen normları çiğnedi. 1988'de ve sonrasında raving'den çıkarabileceğimiz siyaset en iyi, protestolar ya da dilekçeler aracılığıyla değil, simgeler ve keyifler aracılığıyla düzen dışılığın tercih edildiği kültürel siyaset biçiminde betimlenebilir. Rave'cilerin o yılı (1968'den sonra) 'aşkın ikinci yazı' olarak adlandırmaları, raving keyfinin, bir kültürel ihlal siyaseti olduğunu simgeler. Bu, muhafazakârlığın girişimci kültüründen etkilenen, ücretli raving partileri için bile geçerlidir. Kâr amacıyla devasa organizasyonlara girişenler, karşılarında yasaları ve polisi bulduklarında, rave girişimcileri olarak tek suçlarının, muhafazakâr çağrıya uyup 'para kazanmanın yeni yollarını' aramak olduğundan yakınıyorlardı. Ama rave'in barındırdığı bu tutucu ekonomik tavırlar bile, keyif kültürlerini ezme gayretindeki muhafazakârlarca görmezden geldi.

Melucci bunu kodlara meydan okuma süreci olarak adlandırıyor. Toplumlarımız gittikçe artan biçimde, çeşitlenen araçlardan –daha çok TV ve radyo kanalları, uydu, internet, çağrı cihazı, cep ve araç telefonları, internet bağlantılı cep telefonları, internet bağlantılı televizyonlar– akan enformasyonun egemenliği altına girip onun tarafından belirlendikçe dünyamızı yaratan enformasyon kodları da giderek daha önemli roller oynamaya başlıyor. Bu kodlara meydan okuma, enformasyon konusunda değil, ama 'düzene ayak uydurmuş' benlikler yaratma konusunda, tam da keyfin rave'de yapmayı başardığı şeydir. İngiliz ya da Amerikalı olmanın anlamını, bu kimlikleri çok çalışma, özveri, belli meşru ırksal özelliklere sahip olma vb niteliklerle süsleyerek yeniden tanımlamaya çalışan tutucu girişim, rave'de ve bağlantılı olaylarda gerçekleştirilen çoğulculuk, hazcılık ve melez-

ciliğin saldırısı altındaydı. Görebildiğimiz, keyfin kendisinin ve özgül olarak da, bedeninin ve simgelerle oynamanın ikiz keyfinin bir raving siyaseti oluşturduğudur.

Kuşkusuz, rave bu tür akımların ne ilkidir, ne de sonuncusu olacaktır. En azından hippilerin, uyuşturucuyu ve cinselliği baş kaldırmanın esas anları olarak benimsediği dönemden (ve kuşkusuz daha öncesinden de), post-rave kuşakların keyiflerine değin, **eylemcilik** değişmez bir biçimde keyifle bağlantılı hale gelmiştir. Kadın ve erkek eşcinsellerin eylemciliğini cinsel keyiflere indirgemek yanıltıcı olsa da, onların mücadelelerinin önemli bir unsuru da arzuları baskıdan kurtarıp özgürleştirmek isteğidir. İkinci dalga feminizmin kilit bir unsuru, dişil keyfin, ataerkil baskıların dışında yeniden ilanı ya da bazılarının söylediği gibi yeniden icadıdır. Bazı eko-eylemciler de, ister kırsal ister yaban, ama kentsel olmayan bir ortamda bulunmanın keyifleri ile özellikle pagan ve neo-pagan inanışların ruhsal keyiflerini keşfettiler. Böylece **eylemcilikteki** bedensel ve simgesel keyifler bollaştı.

KEYİF-SİYASETİ

Eylemciliğin öteki yönlerine gelince, ender bulunan bir türü çerçeveleyen bir kelebek koleksiyoncusu gibi, **eylemci** keyfin ne olduğunu tastamam tespit eden tek bir kategori ya da tanım üretme sorunu değildir bu. Mesele daha çok, kesişim noktaları keyif-siyaseti eylemini oluşturan bir di-zi eksenini tanımlama sorunudur. Bu eksenler üç tanedir: Kimlik olarak keyif, keyfin kendisinin tanımı ve bastırma yoluyla dillendirme. **Eylemciliğin** bu tür bütün analitik amaçlı ayrıştırmalarında olduğu gibi, bu üç eksenin, keyfin yaşandığı bir dünyada ayrı ayrı işleyen eksenler olarak düşünülmemesi gerekir; bunlar daha çok **eylemciliğin** keyiflerini analitik olarak resmederler. Cansız soyutlamalar arasındaki yaşanmış gerçekliği görmek için, bir örnek olarak dans pistinin keyiflerini kullanmaya devam edeceğim, zira siyasetin hiç yokmuş gibi görülebileceği, buna karşın **eylemciliğin** bol bol bulunabileceği yerdir orası.

Bir anlamda, keyif-siyasetinde gördüğümüz şey, dillendirilmemiş bir siyasettir. Bir konuşmada ya da metinde geçtiğinde saçmalaşan doku-nuş, ses ve duyumsama aracılığıyla yaşanan bir siyasettir bu. Keyif-siyaseti

duyulara, kimi zaman imgeler ya da sesler aracılığıyla seslenir, fakat, temel duygusal aktarımlar o zaman bile kaybolabilir. Kuşkusuz, bu tür duygusal unsurlar toplumsal akımlarda her zaman mevcuttur. Bunlar genellikle bir akımın kolektif kimliğine bağlıdır; duygusallık, eylemcilerin kolektif olarak yaşanan siyasal kimliğinin oluşumunun bir parçasıdır. Melucci bunu şöyle ifade eder:

Tutkular ve duygular, sevgi ve nefret, inanç ve korku, bunların hepsi de toplumsal yaşamın, özellikle toplumsal akımlar gibi daha az kurumsallaşmış alanlarında kolektif olarak hareket eden bir bedenin parçalarıdır. Kolektif eylemin bu bölümüne, 'akılcı' ('iyi'nin daha hoş bir ifadesi olarak) kısımlarının tersine, 'akıl dışı' olarak bakmak, düpedüz saçmalaktır. Duyumsamasız hiçbir bilişsellik ve duygusuz hiçbir anlam olamaz.⁷

Melucci bütün toplumsal akımlarda nasıl bir duygusal boyut bulunduğuna işaret etmiştir. Kullandığı terminoloji, keyif-siyasetindeki özgün kolektif kimliği hakkıyla ifade etmemize olanak verir, çünkü bu tür siyasette anlam duygusuz var olmaz –anlam duygudur. Keyif-siyasetinde, bilişlilik duyumsamayı içermez, çünkü duyumsamanın ta kendisidir. Bir keyif-siyasetinin kolektif kimliğinin temel bileşeni, kısmen değil tamamen, her şeyi tüketen bir duygululuk biçimine dayanır. Sözgelimi, 1990'ların başında, San Francisco'da, özellikle kumsallarda yapılan bazı dolunay partilerinde, ortaya bir rave manzarası çıkıyordu. Bir destekçi olan Jason Walker o anları şöyle anımsıyor:

Dolunay günü enerji yönünden çok ağır bir gündür. Sanki rahip gibi, pagan büyü günü gibi, tamam mı? Ana'yı kutsarsın. Ayın yol açtığı gelgit dalgaları gelir. Santa Cruz kumsalında, Gri Balina Koyundaki bir Dolunay'ı hatırlıyorum. Herkes kendi Ecstasy'si içinde vecde gelmeye başladıkça, DJ'in çevresinde devasa bir halka oluştu. El ele tutuşan binlerce kişi halka halinde dönüyor, dönüyordu. Benim için bu, cadılığa, pagan büyü ritüellerine geri dönmek gibiydi. Çok

güzel kozmik bir şeylerle bağlantı kuruyor gibiydik. 'Evet, haydi herkes el ele' gibi bir şey değildi bu. Kahretsin, bunu size müzik yaptırıyordu. Şey, bir de uyuşturucular tabii.⁸

Walker, siyaseti, keyif-siyaseti kolektif kimliğinin siyasal alanını ifade etmekte kısmen yetersiz kalır; çünkü temelde bizzat yaşanması gereken bir andır bu. Raving'e katılan birçok insan gibi mistisizme kayar, çünkü ortaya koymaya çalıştığı şey, anlatılamayan, ancak yaşanabilen bir gizemdir. Kuşkusuz, bu tür bir kolektif kimliğin karışık, anlatılamaz özü, onu açıklamaya çabalarıyla kuşatılabilir, sıkıştırılabilir, hatta bastırılabilir. Böyle bir siyasete kendini adanmış bazı kişiler açısından, insanların 'gerçekten' neler olup bittiğini anlamalarının sağlanması, karşı konulmaz bir dürtü halini alabilir. Bir DJ'in, 1990 başları Florida'sında hızla gelişen bir rave ortamında bir başka DJ'ye söylediği gibi:

Kimball gelip beni görürdü. Sürekli 'Kente gelip Beecham'da yaptığım bu kulübü görmek zorundasın' derdi. Sonunda, bir gece gittim ve 'Vay canına, bu müthiş bir fikir!' diye düşündüm. Biraz kirli, kocaman bir salon ve Kimball'un çaldığı bütün o müzik ve Ecstasy... Büyünün ta kendisiydi. Kimball bana 'Sana söylemiştim' der gibi bakıyordu.⁹

'Sana söylemiştim', keyif-siyasetinin sloganı olabilir; çünkü bu, 'başkaları da sizin gibi hissettiği zaman, onlar da, dünyanın farklı olduğunu, olabileceğini ve olması gerektiğini anlayacaklar' demektir. Uyuşturucuların, gösterinin ve her şeyden öte sürekli yeniden yaratılan kolektif bedenin yaptığı kombinasyonlarıyla rave üzerinde yoğunlaşmış olmama karşın, keyfin değişken doğası, yeni, deneysel ya da önceden bastırılmış cinselliklere dayanan akımlar gibi başka akımlarda da karşımıza çıkar.

Duygudaşlığın ve keyfin saf bir biçimine dayanan, yaşanmadan anlatılması olanaksız değilse de son derece güç olan kolektif bir kimlik, keyif-siyasetinin birinci eksenidir. 'Sana söylemiştim' yoluyla ise **eylemciliğin** keyif siyasetinin ikinci eksenini, zorunlu, kolektif benmerkezciliği içinde

kavrarız. Kolektif benmerkezcilikten, bireylerin tümünün, kendi kolektif kimliğinin neye dayandığını ifade etme yetersizliklerini kastediyorum. Bu, asla söylenemeyen ‘Sana söylemiştim’dir.

Keyif-siyaseti belli bir biçimde paylaşılan deneyime dayanır ve ancak bu deneyim içinde gerçek hale gelir. Böylece kolektif kimliğin aşırı bir biçimini, gerçeği asla dile getirilemeyen, ancak yaşanabilen bir kimliği yaratır. Denemek her şey, anlatmak hiçbir şeydir. Mary Anna Wright, rave kültürüyle ilişkisi olan bir dizi Ecstasy kullanıcısıyla mülakat yapmış ve bir çoğunun E. alarak, ‘yeryüzündeki en büyük sırra ermiş olduğu’ duygusuna kapıldığını belirtmiştir.¹⁰ Aşağıda, bir kişinin rave deneyimlerini betimlemeye yönelik bir girişimi yer alıyor:

Temel olarak tüm zaman kavramımı yitirmiştim ve bütün gece sadece dans ettim... Herkesin birbiriyle gülünç bir biçimde kucaklaştığı bir zamandı, öyle ki herkesin sizin eşiniz olduğunuzu zannediyordunuz... Çevredeki herkesin aynı şeylerle dans ettiğini, ama sizin kendi küçük dünyanızda olduğunuzu biliyordunuz. Bir keresinde biri omzuma vurdu ve dönüp baktığımda, ışıldaklı ayaklıkları olan, on ayaklı bir uzaylının bana el salladığını gördüm ve ‘Tamam mı, yoldaş’ dedim; o ise yaşınsın der gibi ellerini yukarı kaldırarak çılgınca bir dansa başladı. Alabildiğine gerçeküstüydü, ama bana hiç de acayip gelmedi: Sadece ‘Hoş biri’ diye düşündüm.

Gerçekten de hoş. O ‘hoş’ olan, uzaylının ve gencin bildiği, fakat gencin, ancak benzer deneyimlerden geçmiş olanların anlayabileceği ayrıntılara başvurarak anlatabileceği bir şeyin bir ifadesidir. Zorunlu, kolektif benmerkezcilik, dışarıdan anlaşılamayacak kolektif bir kimliktir. Bu kolektif kimliği anlamaya yetecek tek bilgi, kimliğin kendisinin bilgisidir. Sonuç olarak, keyif-siyaseti radikal bir biçimde kendiyile tanımlı bir siyasettir.

Akılda tutulması gereken şey, söz konusu kimliğin bir bireye ait olmayıp, metinler, olaylar, coşkular, düşünceler ve deneyimler arasında geçen birçok alışverişin yarattığı kolektif bir kimlik olduğudur. Böyle bir kavrayış, bu **eylemcilik** kuramını, Freud, Foucault ve psikanalistlerin de

ortaya koyduğu bir iç görüyle bütünleştirmemize olanak verir; buna göre bizler mutlaka bütünlüklü, donanımlı öznel olmayıp, benliğimize çeki düzen veren bilinçdışı, bilinçli ve kurumsal müdahaleler gibi güçler tarafından tekrar tekrar biçimlenen parçalanmış benliklerimizdir. Bu ise, bu kolektif benmerkezciliğin yapılanmasının, insanların bireysel kimliklerinin parçalanmasına olanak verdiği anlamına gelir. Keyif-siyaseti **eylemcileri**, hafta sonunda bir keyif-siyaseti olayıyla havalarda uçup pazartesi günü iş-başı yaparlar; evet, belki biraz yorgundurlar, gözlerinin altında halkalar vardır, ama yine de devlete ve şirkete yararlı, düzenli bir benliği üstlerine geçirerek işlerinin başına dönerler. Keyif-siyasetine yönelik eleştirilerin çoğu, parçalanmış benliğin ön cephesinden gelir; çünkü o, insanların kendi yaşamış kimliklerini biri keyif öznesi ve biri de 'normal' ya da şirket/devlet öznesi olarak ikiye bölmelerine neden olur. Bazı bireyler, böylesi bir parçalanmaya gereksinim duyabilir, çünkü keyif-siyasetinin üretebileceği güçlü ve anlatılması mümkün olmayan coşkuları böylece anlama olanağı bulurlar. Öte yandan kimlikler arasındaki çelişkiler çok büyüdüğünde, bunları uzlaştıracak süreçler de vardır. Bunun bir örneği, rave'in erken döneminde Ramplinger tarafından işletilen Shoom kulübünden geliyor.

Bir kulüp üyesi bir gece bütün iş bağlantılarını içeren dosyasını bir takside unuttuğunda, kendisini bunun Halkla İlişkiler alanındaki işini bırakıp bütünüyle duyguya yönelmesi için bir işaret olup olmadığını düşünürken buldu. O kadar çok kişi aynı şeyi hissediyordu ki, Ramplinger üyelerine yolladıkları el yazısıyla yazılmış broşürlerine işlerini bırakmamalarını rica eden bir not eklemek zorunda kaldılar."

Çalıştığınız işi bırakmak ya da bırakmamak, keyif-siyaseti içinde sık sık ortaya konan bir sorudur. Bu bizi, keyif siyasetinin kolektif benmerkezciliğini en hararetli anında tartışmaktan, onun nihai bileşenini tartışmaya götürür: Benmerkezcilikten direnişe doğru dönüşüm. Her ne kadar sol, keyif temelli hareketlere burun kıvrırsa da, sağ, böyle yapmamıştır. Bir keyif-siyasetinin siyasal (düzlemde) ifadesi, genellikle

baskının ürünüdür ve baskı da genellikle, kültürel siyaseti ciddiye alan sağ ve merkez-sağın ahlâki haçlı seferlerinin ürünüdür. Şu ünlü, [uyuş-turuculara] ‘sadece hayır de’ kampanyası ve Thatcher hükümetinin belirlirli müzik türlerini (yasal düzenlemede ‘tekrarlanan vuruşlarla belirlenen’ müzikler diye geçer) yasaklamaya yönelik kötü şöhretli girişimi, sağ kanat siyasetin, kültürel olarak dönüştürücü bir şeyin meydana gelmesinden ve onun uyruklarını yeniden uyruklaştırmasından kuşkulandığı anda, yapacaklarının birer örneğidir. Bu tür yeniden uyruklaştırma, keyif-siyasetçilerinin sarıldığı çekirdek kimliği zorunlu olarak iptal ederek, hem kişinin yaşamını sürdürebilmek için kullandığı kişiliğini bölme, hem de tümüyle devrimci kalma taktiğini geçersiz ve olanaksız kılar. Eğer çekirdek kimlik yok edilebilirse, o zaman keyif-siyaseti de topyekûn ortadan kalkar.

Böyle bir saldırı altında, bir keyif-siyaseti bir dizi şey yapabilir. İlk olarak, sona erip bir anı haline gelebilir. Hiçbir benlik artık onu icra etmediği zaman, kolektif kimlik gözden kaybolur. Baskının amacı da genellikle budur, ama bu çoğu kez başarısız olur, çünkü kimlik ateşini yakan deneyim, insanların onun öylece yok olmasına izin vermesine olanak vermeyecek kadar güçlüdür. Öte yandan böylesi bir yok oluş yeniden uyruklaştırılanlara dahi alışılmamış ölçüde adaletsiz görünebilir; çünkü ne de olsa onların da, kendilerine büyük toplumsal sonuçlara yol açmıyormuş gibi gelen keyifleri vardır. Dahası, devlet safındaki belli başlı ahlâk savunucuları ne yapmaya çalışırsa çalışsınlar, yeni bir keyfin vaat ettiği kârların çılgınlığına kapılmış şirketlerdeki benzerleri ile ters düşebilirler.

İkinci olarak, keyifler devletin görüş alanı dışına çıkabilir; yeraltında, görünmeden, saklı olarak sürebilir. İfadesini düzenleyici ahlâk anlayışının dışında arayan bir keyifle kedi-fare oyununa girmek mümkündür. Sado-mazoşistlerin uzun zamandır kullandıklarına ya da rave’cilerin, yerel polis kuvvetleri onlara fazlaca dikkat etmeye başladığı andan itibaren bütün dünyada oluşturdıklarına benzer mahrem mekânlar yaratılabilir. Böyle bir taktiğin başarılı olup olmayacağı, baskıcı güçlere bağlıdır. Baskı peşinde olanlar, bir keyif-siyasetinin sürmesine artık göz önünde olmadığı için izin veriyorlarsa veya gizlilik gerçekten başarı-

lı olur da keyiflerin ortadan kalktığı düşünülürse, işte o zaman bu taktik işe yarayabilir. Bununla birlikte, eğer baskı çok azgın veya gizlilik yetersizse, o zaman baskı sürer ve geriye yalnız iki seçenek kalır: tükenmek veya siyasal hale gelmek.

Üçüncü olarak, keyif, kendini bilinçli bir siyaset olarak ifade edebilir. Kamusal, siyasal bir hareket, yola çıkarken, kendi kolektif kimliğine sahip olma hakkını talep etmeyi amaçlar. Burada bu konu üzerinde durmamız gerekmiyor, ama keyif-siyasetinin kimi zaman nasıl **eylemcilikler** haline de gelebileceğini yalnızca bir düşünmeniz yeterli: gay, lezbiyen, biseksüel ve cinsler-ötesi akımlardaki bedensel keyifler; rave'deki parti ve ruh keyfinin eko-eylemcilikle bağlantıları; kadının öznelliğini yeniden biçimlendiren kadın hareketlerindeki benlik keyifleri vb.

Keyif-siyaseti şu üç eksenden meydana gelir: duygu olarak anlam, kolektif benmerkezcilik ve baskıya karşı tepki. Gerek siyasal sonuçları açısından gerek öteki unsurlarla olan bağlantılarında **eylemciliğe** katkı yapan bir keyif-siyaseti, bu üç kutbun kurduğu bir alanı boydan boya kat eden bir unsurdur.

KEYFİN RADİKALLİKTEN UZAKLAŞTIRILIŞI

Eylemcilik temalarının hepsinin içinde, keyif-siyaseti bıçak sırtında durur. Bir yanda, keyif-siyasetinin **eylemciliğin** parçası olması ve yeni simgeler, keyifler ve bedenler üretmesi anlamına gelen kültürel normların ihlali vardır. Öte yanda, kendi kendini yıkan bir benlik tanımı yolunda, benmerkezciliğe ve mistisizme kolayca bir kayış da söz konusudur. Keyif-siyasetinden öteye geçmeden önce, bu yanlışlıklara değinmemiz ve keyif düzen dışı olduğu takdirde, bunların her zaman bir olasılık olduğunu kabul etmemiz gerekiyor.

Benmerkezcilik keyif-siyasetinde temeldir; onu böylesine güçlü ve dönüştürücü bir deneyim haline getiren, olup bitenin ne olduğunu ifade etmedeki yetersizliğin ta kendisidir. Gelgelelim, bu da çeşitli yönlerde gelişebilir. Keyif-siyasetinin kültürel olarak ilgili biçimlerine ilaveten, benmerkezcilik her türlü toplumsal ya da kültürel temelden kopup, kendine dönmeye yol açabilir. Bir keyif-siyaseti, kültürel normları ihlal etmek yeri-

ne, deneyimlerini –çoğunlukla da her şeyden güçlü deneyimlerini– açıklamının bir yolu olarak, asosyal araçlara hamletmeye başlayabilir. Böylece biyolojik, mistik ve kimyasal araçlar bir keyif-siyasetini siyasetten etkili bir biçimde koparıp, toplumsal değişim kaynağı olarak kutsanmaya başlayabilir. Bu durum, bu bölümün kilit örneği olarak kullandığımız dans kültürlerinde görülebilir:

Ecstasy, insanları birbiriyle işbirliği yapma konusunda daha kararlı hale getiriyormuş gibi görünmekte. Bunun bir nedeni, beyindeki kimyasal etkiye gösterilen fiziksel bir tepkidir. Ecstasy'nin yol açtığı küçük davranış değişimleri bir devrim doğurmuştur... MDMA'nın* beyindeki etkisi, serotonin ve dopamin salgılanmasına yol açar. Bu kimyasallar beyin hücrelerinden geçen mesajları değiştiren ve ruh halini etkileyen sinir iletkenleridir. Sonuç, Ecstasy'nin âşık olmaya benzer bir duygu üretmesi ve empati duygularını kıs-kırtmasıdır.¹²

Özgül bir hareketin, neredeyse sihirli güçler atfettiği bir uyuşturucu tercihinin bulunması sıra dışı bir durum değildir; burada, kimyasallara daha büyük toplumsal dayanışma duyguları atfedilmektedir. Uyuşturucuların toplumu değiştirdiği düşünülen öteki örneklerini görmek için, 1960'ların sonunda LSD'nin yarattığı varsayılan etkileri ya da 1970'lerin ortalarında punk hareketi açısından amfetaminlerin önemini hatırlamamız yeter. Bu tür anlayışlar toplumsal içeriği ortadan kaldırır; keyif-siyasetinin üretebileceği çok güçlü duygusal deneyimi açıklayan insan dışı müdahaleleri ortaya çıkaracak siyasal, kültürel ve ekonomik etkenleri görmezden gelirler. Sık sık rastlanan asosyal araçların ikinci bir örneği mistik inançlardır. Pagan inanın, pek çok modern eko-eylemci ve hayvanlara özgürlükçü düşüncede önemli bir etkisi vardır. Bununla birlikte, zaman zaman bu da, toplumla bağlantılı bir inanıştan keyif-siyasetinin insani dünyanın ötesindeki tanrılara ve ruhlara hamledildiği toplumla bağlantısız bir

* MDMA (farmakoloji) : methylenedioxymethamphetamine = Ecstasy, hallüsinojenik uyuşturucu.

inanışa kayar. Bu süreç, en tehlikeli durumunda, Batılı olmayan kültürleri yücelten bir ters ırkçılığa yol açabilir:

Rave'in... birçoklarınınca dile getirilen hipnotik, kabilesel, hatta en kadim olan biçiminde benzetmeleri vardır. Bunlar, Batının, sazdan eteklerini giymiş, tamtam çalan yabanılara verilen karikatürize edilmiş değerden üstün olduğuna ilişkin tehlikeli varsayımlar barındırır ve çağdaş kabile topluluklarına şiddetli bir saldırıdır.¹³

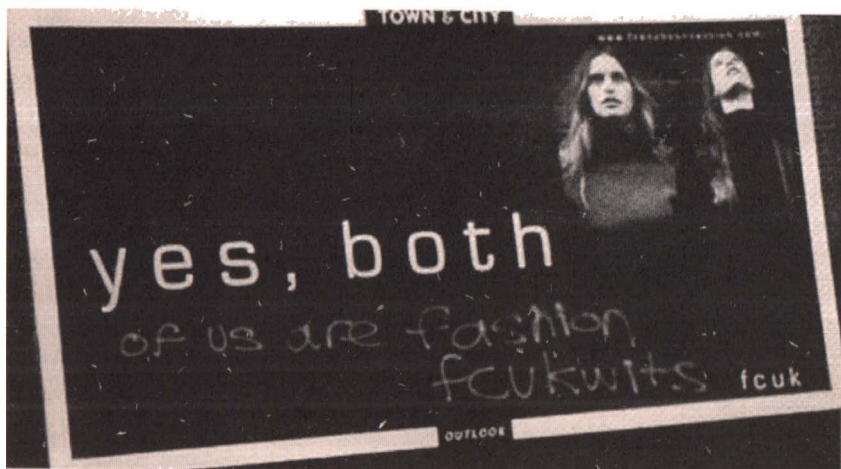
İfade edilemeyen, kendiyle tanımlı bir siyaset, kendinden emin bir benmerkezci siyasete dönüşme potansiyeline sahiptir. Bu, yalnızca birbirleriyle konuşan ve yalnızca ihtida edenlerin gerçekten bildiği şeyi, sadece onların anlayacağına inanan eylemcilerin bir siyaseti olabilir. Keyif-siyasetinin tehlikesi, keyfin kişiyi kültürlerin ihlaline götürmeyip, onlardan uzaklaştırmasıdır.

'KİMİ ZAMAN BALTA GİRMEMİŞ BİR ORMAN GİBİ, MERAKIMI ÇEKİYOR...'

Eylemci keyif-siyaseti kodlara ve davranış kültürlerine karşı çıkar-ken benliklerin, kişiliklerin ve öznelerin yaratılma ve sürdürülme yollarına da karşı çıkar. Bunu, uç bir kolektif kimlik yaratma yoluyla yapar; bu kolektif kimlikteki ortak deneyim betimlenebilir olmak şöyle dursun, zar zor isimlendirilebilir niteliktedir. Duyumsamaların, ruhsal iniş çıkışların, duyguların ve anlamın kendisi olduğu hareketlerdir bunlar. Bu, ancak karşı çıkmayı ve deneyimi tatmayı seçen kişinin hareketin bir parçası haline gelebildiği ve keyif temelli kolektif kimlikle bağlantı kurabildiği, kolektif bir benmerkezcilik yaratır. Tanımı gereği, bu kişiler kendi karşı çıkışlarını nasıl anladıklarını, sadece aynı deneyimlerden geçmiş diğerleriyle birlikte bir onaylama işaretiyle ifade edebileceklerdir. Keyif-siyaseti hareketleri, benlikleri düzenleyen mevcut, normal toplumsal araçları ihlal ederek siyasallaşmış olsalar bile, genelde keyifler bastırıldığında bilinçli olarak siyasallaşmış hale gelirler. Bütün benliklerin düzenlenmesine yönelik tehdidin kimi zaman o kadar büyük olduğu sanılır ki, baskıcı güçler özel keyiflerle bile uğraşmaya başlarlar: müziğin suçla ilişkilendirilmesi, partilerin yasadışı ilan

edilmesi, rızaya dayalı cinsel edimlerin soruşturulması ve belki de hepsinden öte, bazı uyuşturucuların şeytanlaştırılması.

Keyif, en çok protestoya bir ek, bir grubun kendi siyasetini ifade edip geliştirebileceği bir araç olarak düşünülür. Keyif ve siyasetin bu bağlantısını burada çok ayrıntılı ele almadım, çünkü keyfin bu kullanımları, bu kitabın başka bir yerinde tartışılıyor. Bununla birlikte, pek çok deneyimin de gösterdiği gibi, bir keyfin, örgütlü olmayan benlikleri, düzen karşıtlığı için bir araya toplayan bir kolektif kimliğin çekirdeği haline gelmesi mümkündür. Bu tür karşıtlıklar, teşhis edilmelerine ve saldırıya uğramalarına yetecek kadar ciddi olabilir. Keyif siyaset olduğu zaman, devlete karşı işlenmiş bir suç haline gelebilir.

Tersyüz edilmiş reklam örnekleri

KÜLTÜRÜN TERSYÜZ EDİLMESİ! VE SEMİYOTİK TERÖRİZM

Gerçeklik artık eski gerçeklik değil.

MARK DERY¹

SİMGESEL KODLAR

Bir gün, benim siyasal görüşlerimi paylaşan bir tanıdığım, arabası için Avustralya İşçi Partisi'nin bir çıkartmasını satın aldı. Seçim zamanıydı ve çıkartmada, 'EMPLOY LABOUR NOW' [İşçiyi Şimdi İktidara Getirin] yazılıydı. Şoke oldum. O zamanlar, İşçi Partisi'nin aşağılık bir reformcu örgüt olduğunu düşünüyorduk. Tanıdığım, münasebet-sizlik ettiğini biliyormuş gibi mahcup duruyordu. Ofisine geri döndük; birkaç makas darbesiyle, elindeki çıkartma, İşçiyi iktidara getirmemizi isteyen bütün diğer kırmızı beyaz çıkartmalardan ayırt edilemeyecek yeni bir çıkartmaya dönüştü. Aradaki fark şuydu: 'NO LABOUR PLOY' [İşçi Kurnazlığına Son Verin]. İşte size bir kültür tersyüzü.

Bütün diğerleri gibi sıkıcı bir biçimde başlayan bir televizyon reklamı. İlkın, huşu veren bir üst sesle bir araba gösterilir: 'Geliyor... Otomotiv tarihinde en önemli olay.' Buraya kadar her şey normaldir. Araba görüş alanında ilerlerken, onun bir tür yaratığın kolunun bir parçası olduğu ortaya çıkar. Yaratık ilerleyerek çerçevenin içine girer, çevresindeki yeryüzünü ezip yok eden arabalardan oluşan kocaman bir canavar olduğu anlaşılır. Üst ses devam eder. 'Geliyor... Otomobil çağının sonu geliyor. Hayal edin: Daha az arabalı bir dünya.' Yavaş yavaş bu reklamın, araba kullanımının gezegeni tahrip ettiğini ileri sürerek, araba kullanımına hücum ettiğini anlarsınız. Sonuna gelindiğinde, yarı seyrederek halinizden sıyrılır, mesajın gerçekten sizin anladığınız gibi olduğundan emin olmak ve reklam verenin kim olduğunu görmek üzere dikkat kesilmiş bulursunuz kendinizi. Bir araba satın almanız konusunda sizi uyaran milyonlarca reklam görmüşsünüzdür, ama arabalardan vazgeçmenizi söyleyen hiç reklam görme-

mişsinizdir. Bildik reklam teknikleri ile hiç alışkın olmadığımız mesaj arasındaki bu uçurum kültürün tersyüz edilmesinin eseridir.²

Kültürün tersyüz edilmesinin bu örneklerinden her biri, başat amacı bizi bir şey satın almaya ya da biri olmaya ikna etmek olan kültürel kodların anlamını tersine çevirmeye ve ihlal etmeye yönelik girişimlerdir. İlki, bir siyasal partiyi satma tekniklerine bir müdahaledir, ikincisi ise bize arabaya dayalı bir yaşam tarzını satma tekniklerine bir müdahaledir. Her ikisi de sadece reklam karşıtı eylemler olmanın ötesindedir, zira yarıştıkları kültürel kodlar, bizi belirli bir ürünü satın almaya zorlamaktan, kolektif arzu ve ihtiyaçları formüle etmeye kadar uzanır. Satın almanın bu kültürel kodları, onlara olağanüstü yüksek düzeylerde para yatıran şirketler ve devletler tarafından sahiplenilir ve denetlenir. Bu kodların amacı, finansörlerine hizmet edecek yaşam tarzları, kimlik biçimleri ve insan ihtiyaçları üretmektir. İhtiyaçlarımızı kendimiz tanımlamayı başarsak bile, bizim ihtiyaçlarımızı değil, nihai amaçları kârlı bir bilanço olan şirketlerin ve nihai amaçları yurttaşlarını idare etmek olan devletlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yaşamlarımızı biçimlendirmeye çalışan bu tür girişimlere karşı direnmemiz yine de mümkündür. Kodlar pekala tersyüz edilebilir. Üzerimize tebelleş edilen, topluluklardan, bireylerden ya da ailelerden değil, kâr peşindeki şirketlerden ve bunların ücretli semiyotikçilerinden gelen kültürler tersyüz edilip bunların içyüzleri ortaya çıkarılabilir. Reklamcılık ve halkla ilişkilerin ücretli sembol yapıcıları varsa, kültürü tersyüz eden kablolu semiyotik teröristler de vardır.

Çok önemli, kaçınılması hemen hemen imkansız kültürel kodlar toplumun bazı kesimleri tarafından sömürgeleştirildiği ve finansmanını şirketlerin ve devletlerin karşıladığı muazzam yaratıcı kaynaklar aracılığıyla kendi ihtiyaçlarına hasredildiği zaman, **eylemcilik** kendisini simgeler aracılığıyla direnirken bulur. Bu şirket ve devlet kültürel kodları, açıkça ve son derece başarılı bir şekilde tutkularımızı kendi ihtiyaçlarına göre yeniden yaratarak ve biçimlendirerek, arzu ülkemizin çoğuna egemen olur, hatta onu oluşturur. Şirket arzusunun dili, çoğumuzun akıcı bir biçimde ve düşünmeden konuştuğu bir dildir. Kültürü tersyüz edenler, bu kültürel felaket görüntüsünden başlayarak, dilleri tersine çevirirler. Onlar, bu karşılaşmanın sonunda hem ihtiyaçlarımızın kârın ihtiyaçlarına feda edilmesine son verme-

yi, hem de arzuların ve ihtiyaçların bireyler ve topluluklar tarafından tanımlanabileceği yeni dillerin önünü açmayı umut ederler. Kültürü tersyüz etmenin başlangıç noktası, arzu ve kişisel ihtiyaç dillerimize sızmış olan halihazır ve başat kültürel kodlardır; son noktasında ise, şirket ve devlet kodlarının dumana tüten bir yıkıntıya dönüşeceği ve arzu üretmenin bugüne dek hayal edilmemiş yöntemlerinin bulunacağı umut edilmektedir.

Kültürü tersyüz etmenin barındırdığı çifte anlamlılıkları, güçlü ve zayıf yanları anlamak için, onun birbiriyle bağlantılı üç yönünü gözden geçirmemiz gerekiyor. İlkin, semiyotik terörizmin temel tekniklerinin bir taslağını çıkarmalıyız. Öyle ya tartışmalı simgeleri görmemiz gerekiyor. İkinci olarak, bu taslağı, özellikle markalaştırmaya bakmak yoluyla, kültürel kodların daha karmaşık bir alanına yaymamız gerekiyor. Son olarak da, kültürü tersyüz etmenin sağladığı kesintisiz sağaltımdaki büyük tehlikeyi keşfetmemiz gerekiyor. Bu sorun bütün **eylemciliğin** karşısına dikilmiş durumdadır; toplumsal değişime eklenilerek ve böylelikle radikalleşmeden uzaklaşarak **eylemciliğin** dışları çekilmektedir, fakat sağaltım sadece kültürü tersyüz etmenin temel, olmazsa olmaz bir bileşenidir. Semiyotik terörizm, kodlar ve sağaltım, kültürü tersyüz etmenin üç kilit ekseni veya boyutudur.

SEMIYOTİK TERÖRİZM

Semiyotik terörizm, kültürü tersyüz etmenin tekil edimlerine gönderme yapar. Semiyotik derken, mücadelenin bütünüyle simgesel alandan söz ediyorum. Kültürü tersyüz etmenin edimleri, simgeler sistemi içinde var olur. Semiyotik alan, bütün o işaretlerin işlev görme ve bir anlam ifade etme tarzının ayrıntılı kuramsal ve ampirik çözümlemelerinin yapıldığı, karmaşık bir alandır. Bu tür karmaşık düşüncüler, kültürü tersyüz etmenin de yabancı olduğu bir şey değildir, fakat burada siyasal etkinliğin acil talepleriyle evcilleştirilir. Burada ansızın 'semiyotik'in ne demek olduğunun karmaşık bir tanımına dalecek değil; sadece onun **eylemcilik** içindeki anlamının, gerek bir reklam panosundaki resim gibi tekil simgeler, gerekse reklam üretme ve seyretme alışkanlıkları gibi tekil simgelerin birer parçası olduğu anlamlandırma kodları demek olduğuna işaret etmek yeterli. Kültürün tersyüz edilmesinin amacı, kendi arzularımızı şir-

ket ve devlet kurallarından daha az önemli saydıran semiyotiği oluşturan simge ve kodları terörize etmektir. Terörize edilen şey semiyotikçiler değil simgeler olduğuna göre, bu, kansız terördür (silah olarak kullanılan kremalı pasta hariç tutulursa). Semiyotik terörizm, dünyamızın anlamını sorgular. Semiyotik terörizmin etkili olduğu anın gücü, eleştirdiği şeyle aynı dili kullanmasına dayanır. ‘EMPLOY LABOUR NOW’ sloganını ‘NO LABOUR PLOY’a dönüştürmenin gücü, iki çıkartmanın da aynı ‘görünüm ve duyguya’ sahip olmasından ileri geliyordu. ‘Tersyüz’ edilen çıkartma İşçi Partisi’nin çıkartmasıyla aynı renk ve harf karakterlerini kullanıyordu; böylece, bir siyasal slogana aşına olan insanların, alışkın oldukları bir biçimin içinde, alışkın olmadıkları bir anlamla karşılaşarak şaşırtılmaları hedefleniyordu. İyi bir semiyotik terörizm edimi, bu iki düzeyde işler. İlkin, doğru- dan doğruya seçili hedefi aşındırır. İkincisi, mesajların bize, kamuya satıl- masında kullanılan diller, kendi normal, benimsenen konumlarının dışına çekilip açık edilir. Mesaj ile aracı arasında bir çelişki kendini gösterdiği anda, aracının kendisi tartışma konusu haline gelir.

Bunun uygulamada nasıl işlediğine bakalım. 1978 Ekiminde San Francisco’da, sigara reklamının yapıldığı bir reklam panosu afişinde yarı çıplak, bıyıklı (Türk diye gönderme yapılan) bir adam ile onun omzuna yaslanmış, ona hayranlıkla bakan güzel bir kadın görülüyordu. Adam elbette bir sigara tütürmekteydi. ‘Tersyüzçüler’ onu şöyle betimler: ‘Türk, tam 70’lerin adamıydı: Maço, çıplak göğüslü, çelik bakışlı; tam bir disko şeytani.’ ‘Tersyüzçüler’, yani bu örnekte *Billboard*’lara Özgürlük Cephesi (BLF), maço adama çok hoş pembe bir sutyen çizdi.⁴ ‘Tersyüz’ edilmiş versiyonunda, resme eşlik eden ‘Kendi türünde biri’ cümlesi, bu durumda son derece uygunsuz bir hale gelmiş oluyordu. Bu tür etkinlikler, düşünmeyi, planlamayı ve bazı yasaları ihlal etmeyi göze almayı gerektirir. İşte BLF’nin bu ‘tersyüz’ edilmiş versiyonu:

Bu düzeltme, bizim halkla ilişkiler elemanımız Simon Wagstaff’ın fikriydi. Dairesinin tam karşısında bir Camel afişi vardı ve her gün sabah kahvesinden sonra o Türk’e bakmak zorunda kalıyordu. Günün birinde sigara içen birçok kişinin o kadar da maço olmadığı

gerçeğine işaret etmek ihtiyacını hissetti. Sigara içtiğimiz zaman öksürebilirdik... BLF harekete geçti... Bizim titizlikle tasarlanmış ve cerrahi bir özenle gerçekleştirilmiş operasyonlarımızın tümünde olduğu gibi, açık havadaki bütün reklam panolarını bizim 'yeni', 'düzeltilmiş' reklam imgesiyle değiştirme kararına vardık. Üç farklı yerde... üç sutyeni yerleştirmeyi başardık. Üçüncü panoda, Simon'ın ayağı yanlışlıkla kovaya çarptı. Hem de PLASTİK ÇİMENTO kovaasına. Bu sırada biz de az önce sutyen takılmış Türk'ün hemen altındaki kalasa attık kendimizi. Park alanına yanaşıp neredeyse tam altımızda park etmiş olan SFPD [San Francisco Polis Departmanı] devriyesinden saklanıyorduk. Hafif bir esinti, damlayan plastik çimentonun kekremsi kokusunu arabasının açık camından öteye savururken, polis memuru 6 metre aşağıımızda, bir şeyler yazmakla meşgul oturuyordu. Hiç kıpırdamadan tam bir saat o halde kaldık. Sonra plastik çimentomuzla birlikte yakındaki bir bara gittik.⁵

Bu eylemde yapılan, maço erkeğin cinselliğini parçalamak yoluyla reklamın dilinin açığa çıkarılmasıydı. Belirli ürünleri satın alarak arzulanan cinsel partnerleri elde etme kandırmacası, reklam erkeği ticaretinin bir hilesi olarak ortaya konuyor, *billboard*'un hem içeriği hem dili sorgulanıyordu.

Sigara şirketleri, BLF ve Buga-Up (Sağlıksız Ürünlere Karşı Grafitiyle Savaşma Grubu) gibi reklam panosu tersyüzcülerinin çok sevdikleri bir hedef olmasına karşın, bu grupların tersyüz etmesi, özgül ürünlerden çok, reklam olgusuna odaklanır. 2001 Nisanındaki başka bir BLF eyleminde de görebiliriz bunu. *Fortune* dergisi, 'Körler diyarında, tek gözlü adam hükümdardır' sloganıyla, Jeff Bezos'un yüzünün yer aldığı bir reklam panosu hazırlatmıştı. Bezos, 1990'ların sonlarında pıtrak gibi çoğalan büyük e-ticaret sitelerinden biri olan Amazon.com'un genel müdürüydü. Bu *billboard* afişi, o dönemde ileri teknoloji hisselerinde yaşanan büyük düşüşe bir meydan okumaydı, çünkü Bezos'un, şirketinin (bir türlü yükseltemediği) kârından önce, profilini yükseltmeye kararlı olduğunu,

tek gözlü adamın bilgeliği biçiminde ilan ediyordu. Bu da, sizin piyasada kâr etmenize yardımcı olacak tek yer olarak, tek gözlü adamın bilgeliğini bulacağınız dergiyi öne çıkarıyordu. BLF, Bezos'un gözlerine, ölümünü simgeleyecek şekilde, iki büyük peni yerleştirdi. Sloganı da, 'Ölümler diyarında, tek gözlü adam hükümdardır' şeklinde değiştirdi. Burada, yine, reklamın hem içeriği hem de dili sorgulanıyordu. *Fortune* gibi dergilerin verdiği, ileri teknoloji hisselerine yatırım yapmaya yönelik tavsiyeler, 2001'e gelindiğinde birçok Amerikalı yatırımcıyı borca sokmuştu, çünkü bu hisselerin birçoğu değer kaybetmiş veya borsa terimleriyle söylenirse, ölmüşlerdi. *Fortune*'un amaçladığı mesaj bu değildi, ama BLF'nin ürettiği bu oldu. Aslında slogan ile Bezos'un resmi arasında bir yerlerde bir anlam yaratmaya çalışan *billboard*'un dili, radikal bir revizyonla açığa çıkarılmıştı. BLF daha önce de, internet şirketlerinin reklamını yapan çok sayıda *billboard* afişine, üzerinde 'Ölümcül Hata: Geçersiz Borsa Değeri' yazılı, bilgisayar hata iletilisine benzeyen bir çıkartma yapıştırarak benzer bir 'tersyüz etme' eylemi uygulamıştı.⁶

Bir kültürü tersyüz etme ağı ve dergi olan *Adbusters*'ta da bir dizi örnek bulunabilir. Dergi, kültürü ve şirketleri tersyüz etme olaylarını izleyerek şirket kurallarını ihlal etme mücadelesini analiz eder. Sözgelimi, bir dizi reklamla dalga geçen 'tersyüz etmeleri' kaydeder. [McDonalds'ın reklamlarında kullanılan palyaço karakteri] Ronald McDonald'ın bir resminde kımızı rujlu dudaklarına Grease [yağ] yazılmıştır. Yazıdaki e harfleri [McDonalds'ın] Golden Arches [denilen m harfi biçimindeki] simgesinin yan yatırılmasıyla yazılmıştır. Absolut votka, Absolut (Mutlak) sözcüğü ile içki içmenin çekiciliğine işaret eden başka bir sözcüğü (Eğlence gibi) içeren bir dizi reklam yaptırmıştı. *Adbusters* ise tastamam aynı diziden çıkmışa benzeyen, pörsük, bükülmüş bir şişe resmini içeren 'Absolut Impotence' (Mutlak İktidarsızlık) veya bir olay yerindeki ceset gibi yere yatmış bir şişeyi gösteren 'Absolut End' (Mutlak Son) gibi sloganlarla çeşitli reklamlar yayımladı. Başka bir alkollü içki şirketi olan Smirnoff'un, seçilen imgenin, şişenin arkasına rastlayan bölümde, farklılaştırılmış biçimiyle tekrarlandığı reklamları vardır. Sözgelimi, konukların sıkıntıdan patladığı belli olan bir parti görüntüsü, şişenin arkasına rastlayan bölümde herkesin çılğınca eğ-

lendiği bir parti görüntüsüne dönüşür. Adbusters, şişenin ardından görünen dayak yemiş çocuk hariç, tümü kahkahalarla gülen çocukları gösteren bir reklamda, şirketin adını Smirkoff'a* dönüştürmüştür. Calvin Klein'ın 'Obsession' adlı parfümüyle dalga geçen reklamlara daha önce değinmiştik. İkinci bir versiyonda, reklam dünyasınca tanımlanan bedenini korumak için midesini tutarak bir klozete eğilen ve kusan, çıplak ve güzel bir kadının sırtına 'Obsession for Women' sloganı konmuştur.⁷

Her bir Adbusters çarpıtmasında, reklamın orijinali gibi görünmesi için alabildiğine özen gösterilir. Böylelikle bu reklam dizileri, reklamın anlamını zayıflatarak, başlangıçtaki amacı tersine çevirir; bir kokunun, erkeğin narsisizmi ve kadının kendine zarar vermesi biçiminde maskesi düşürülür; bir şişe votkanın, yaşamı tehdit eden bir unsur gibi sunulur ve ipiliği pazara çıkarılır. Her örnekte, reklamın özgün dili, dilin kendisinin bir tartışma konusu olduğunu göstermek üzere, aslına sadık bir biçimde yeniden üretilir. Reklamcılar, kusursuz bir bedenin bir parfümle ya da eğlence ve erkekliğin alkollü bir içkiyle bütünleştirilmesini sağlama girişimi, reklam dili tam zıt çağrışımlar yaratacak şekilde kullanılarak boşa çıkarılır. Adbusters, bütün kültür tersyüzcüleri gibi, arzularımızı bireylere ya da topluluklara değil şirketlere hizmet edecek şekilde belirleyen her reklamı ve kültürel kodu aynı anda hedef alır.

Semiyotik terörizmin daha böyle pek çok anı vardır.⁸ Benzin yiyici, çevreyi tehdit edici arabalara 'Ben iklimi değiştiriyorum, nasıl diye sorsana' diyen tampon çıkartmaları; bir mektubun, tam da bir lastik mühürlü reklamın olması gereken yere basılmış 'Kusura bakmayın, mektubunuza lastik bir mühür eklenmiştir' diyen bir lastik mühür; bir sloganı 'Kazanmak; birinin P.I.N** numarasını tahmin etmekten yalnızca 14 kat daha zordur' biçiminde değiştirilmiş bir Kanada lotaryası reklamı; bir MacDonald's reklam panosundaki 'Kendinizi ansızın aç mı hissettiniz' şeklindeki sloganın, 'Kendinizi ansızın ağır mı hissettiniz' şeklini alması; ve kalabalık bir sokakta, bir otoparka çim kesekleri döşeyerek sandalyeler ve soğuk içeceklerle

* Budalaca gülümseyen anlamına gelen *smirk* sözcüğüne gönderme yaparak -ç.n.

** kimlik numarası -ç.n.

donatan biri. Sorun, kuşkusuz, bu edimlerin tekil hiciv ve öfke anları olmanın ötesinde, sistemin genel meşruiyetinin doğrulanmasına ne gibi katkılarda bulunduğu. Kültürü tersyüz etme sistemli bir şey midir, yoksa anlık bir şey mi?

MARKA! APTALLARIN KAPİTALİZMİ YA DA ENFORMASYON KAPİTALİZMİ

Markalaştırma, en geniş siyasal anlamında kültür tersyüzcülüğünün anahtarıdır. Bu, markalaştırmanın sadece kültür tersyüzcülüğünün saldırdığı tek düşman olması yüzünden değil, markalaştırmanın incelenmesinin kültür tersyüzcülerinin yandaşı ve karşıtı olduğu şeyi tanımlamanın en dolaysız yolu olmasından ileri gelir. Markalaştırma, semiyotik terörizmi, kültürü tersyüz etmenin nihai hedefleri olan şirket ve devletin genel kültürel kodlarıyla ilişkilendirir.

Markalaştırma, bir üründen çok, bir imgeyi, yaklaşımı ya da yaşam tarzını satmaya çalışan bir reklam stratejisi tarzına gönderme yapar. En ünlü markalaşma örneklerinden biri, özgül simgesi ‘swoosh’* olan ve Avustralya’nın en ünlü faal kriketçisinin kulağından, milyonların giydiği beyzbol şapkalarına dek neredeyse her yerde görülebilen Nike’tır. Nike, ayakkabıları, giysileri, şapkaları veya markasını üzerine koyduğu ürün her neyse, bunların kalitesini değil, markanın kendisini satar. Sözgelimi, şirket ünlü kişileri, özellikle spor adamlarını anlaşılmayla kendine bağlar ve ardından üründen hemen hemen hiç söz etmeyip, bunun yerine tüketiciyi Michael Jordan ya da Tiger Woods gibi olma hayaliyle baştan çıkaran kampanyalar tasarlar. Bir Nike kampanyasının özendirdiği gibi, ‘Mike gibi olun.’ Hemen hemen bilinçsiz denebilecek, ikinci bir düzeyde, Nike, üzerinde swoosh olduğunda yaşamın ne kadar da harika olacağına ilişkin imgelerle, bizim en derin, en düşünülmemiş arzularımızı ele geçirmeye çalışır: vahşi doğada bisiklet turlu yapan insanlar, çılgınca basketbol oynayan insanlar, ‘sınır’larına koşan kusursuz bedenler. Bütün bunlar ve daha fazlası, Nike dünyasının içindeki imgelerdir. Bir araya geldiğinde, Nike ve bütün diğer marka yapımcılarının

* ‘Swoosh’ İngilizce’de hızla ilerlerken çıkan ses ya da böyle bir ses çıkararak hareket etmek anlamına geliyor. Asfaltta hızla giden arabanın ya da suyun üstünde kayan sörfün çıkardığı sese benzer bu ses, Türkçede ‘koşş’ derken çıkan sesi de anımsatıyor –ed.n.

peşinde koştuğu şey, tüketici onayıyla bütünleşmiş tüketici güvenidir. Nike'ın kadınlar için olan web sitesi, NikeGoddess* adını taşır; Nike satın aldığınızda, sadece bir çift ayakkabınız değil, bir adet tanrıçanız olur.

Reklamcılığa bu yaklaşım, bir ürünün üstünlüklerini doğrudan vaatmeye yavaşmaz, bunun yerine, üzerine bir simge yerleştirilebilecek herhangi bir şey satmayı başarmanın uzun vadeli yararlarının peşinden koşar; çünkü bu simge, derinlerde hissedilen arzuları karşılayacaktır. İşte, kültürü tersyüz edenlerin en şiddetle karşı çıktığı nokta, bizim bilinçdışı arzu ve ihtiyaçlarımızı yapılandırmaya çalışan bu simgesel kodların şirketçe üretimidir. Kültürü tersyüz etmenin, görme, hissetme ve işitmenin belirli yollarına nerede ve neden karşı koyduğunu en açık biçimde göstermesi nedeniyle, markalaştırma anahtar niteliktedir.

Kültürü tersyüz etme reklam saplantılı olsa da, kurumsal markalaştırmayla yetinmez. Dery, İşaretler İmparatorluğu adı verilebilecek bir şeyin ortaya çıktığını ileri sürmektedir.

Amerika'da fabrika kapitalizmi yerini bilişim ekonomisine bırakmıştır; bilişim ekonomisinde işgücünün yerine bilgisayarlarla yapılan ve üretim sürecini denetleyen bir simgeler manipülasyonu geçmiş durumdadır. Sınai üretim makineleri, elle tutulmayan ürünler üreten hayal ürünü bir kapitalizme boyun eğerek yavaşlamıştır –Hollywood bombaları, televizyon durum komedileri, moda sözler, çarpıcı reklam müzikleri, kimsenin ne olduğunu pek anlamadığı cıfcaflı sözler, imgeler, bir dakikalık megatrendler, fiberoptik yığınlar üzerinden göz açıp kapayana kadar geçen mali işlemler. Artık savaşlarımız, öldüren bir televizyonda, sinema ile silahları evlendiren kamera donanımlı akıllı bombalarla yapılan Nintendo savaşlarıdır.⁹

Dery markalaştırmanın şirketlerin kültürel kodlarını, yani tüketim karşılığında baştan çıkarma sunan kodları, dünyalarımızı inşa eden daha

* Nike Tanrıça –ç.n.

geniş kültürel kodlarla ilişkilendirir. 1990-91 Körfez Savaşı sık sık Nintendo savaşı olarak adlandırılır; zira bu savaş genellikle dehşete kapılmış, kimi zaman da sevinçten uçan dünya izleyicisinin önünde, savaş alanında üretilen imgelerle oynandı. Bunlar sanki dosdoğru en yeni video oyunundan fırlamışa benzeyen imgelerdi. O zamandan beri, buna benzer bir sürü imge gördük, ama dünyanın, bir bombayı hedefine düşerken ya da bir uçak veya helikopterin bombasını bırakırkenki görüntülerini izlediği bu ilk örneklerin etkisini küçümseyemeyiz. Bu imgelerin video oyununa benzer doğası izleyiciyi hem sanki savaş kendi savaşıymış ve çekilen tetiğe o da dahilmiş gibi hissettirerek, hem de can kaybını önemsizleştirerek kendine bağladı. Kültür analisti Baudrillard, ünlü deyişinde 'Körfez Savaşı'nın gerçekte hiç olmadığını', olanın daha çok bir medya olayı olduğunu ileri sürecek kadar ileri gitti. Baudrillard'ın iddiasından çıkarılabilecek olumlu anlam, 3 yüzün altındaki Müttefik kayıplarına karşı, Iraklıların kayıpları 100 bini aşarken, savaşta kan dökülmediği değil, ama gördüğümüz savaş ile yapılan savaşın farklı şeyler olduğudur. İzleyenler için, yapılan şey savaş değil, bunun yerine, ordunun ve egemen ulus-devletlerin ihtiyaçlarına göre kesilip biçilmiş bir savaş simülasyonuydu. Ordu, Körfez Savaşını markalaştırdı.

Körfez Savaşı sırasında ABD ve müttefik ordusunun basın üzerindeki denetimlerine değinirsek, bu süreci somutlaştırabiliriz. Amerikan ve müttefik ordularını haber yapan bütün basın mensupları, yaptıkları görüşmeleri askerî görevliler eşliğinde yapmak zorundaydı. Bütün haberler kolektif olarak yapıldı; bu da, küçük muhabir gruplarının herkesin paylaştığı haberler üretmesi anlamına geliyordu. Bu süreç hem içerik, hem de haber hızı üzerinde denetim kurulmasına yol açtı. Gazetecilerin hızla hareket eden 'kara savaşı' hakkında yaptığı her on haberden birinin kendi haber kuruluşlarına ulaşması üç günden fazla zaman aldı; bu durum, haberleşmenin, Amerikan İç Savaşı'ndan daha uzun sürdüğü anlamına geliyordu. O dönemde ABD genel kurmay başkanı olan Colin Powell, 'Bütün kuvvetlerinize hareket emri verdikten ve her şey gözetildikten sonra... dikkatinizi televizyona verin. Çünkü çarpışmayı kazanabilirsiniz [fakat] hikâyeyi doğru anlatmazsanız savaş kaybedersiniz' dedi.¹⁰ Hikâyeyi doğru anlatmak, cep-

heden giden öykülerin 'doğru' gündemi yansıtması demektir. Generaller kendi savaşlarını markalaştırmaları için öteki generalleri isteklendirir.

Bu şekilde, sözümona savaş kaosunun ortasında bile, taraflar anlamı denetlemek peşinde koşar. En kanlı askerî eylemlerin bile genel kültürel kodlar olarak evlere girmesini sağlamanın yolları yaratılır ve kullanılır. Dery'nin İşaretler İmparatorluğu, reklamlardan başka yollardan da yaşamlarımıza sızar. İşaretler İmparatorluğu'nun askerî değerlerine değindiğimize göre, kültür profesyonellerini satın alabilecek güçte olanların, kendi dar çıkarlarına hizmet edecek arzu ve ihtiyaçları belirleyen kültürel kodları üretmeye çalışacakları başka yolları da tasavvur edebiliriz. Siyasetin kültürel kodlarını açmak için, sadece siyasal partilerin anketler, reklamlar, odak gruplar, rakiplere çamur atma ve benzerleri için harcadığı muazzam meblağlardan söz etmem yeterli.

Kültürü tersyüz etme bütün bu kodları hedef alır ve 'tersyüzcüler' bu alanda keyifle at koşturur. Sözgelimi, 'tersyüzcülerin' 1993'ten bu yana gerçekleştirdiği kimi zaman tescilli projeler, Dünya Ticaret Örgütü'ne ve neo-liberalizme (Yesmen), ahlâki paniklere (Y2K paniği), cinsiyet rollerine (Barbie), video oyunları ve cinselliklere (Simcopter), işe (Phone in Sick Day), on-line haklara (Etoy kampanyası) karşı kampanyalar ile siyasal kampanyaları (Presidential Exploratory Committee) içerir." Kültürü tersyüz edenler, simgelerin ve işaretlerin küçük bir grup yararına kültürel bir kodda sistemleştirildiği her yerde ihlal etme gereğini duyacaklardır. Semiyotik terörizm edimleri nerede yapılırsa yapılsın, 'tersyüzcüler' mesajın, dilin ve içinde yatan kodun dikişlerini sökmeyi başaracaktır.

İŞARETLERİN SONSUZ OYUNU

Evrensel yasalar ve mühendislikle oluşturulan toplumsal düzen karşısında, çeşitlenmeyi, yinelenmeyi ve zamanda benzersizliği oynama stratejisi, koşullar değişmiş olduğu için, artık yeterli değildir. Buyurgan devletin tersine, küreselleşmiş kapitalizm arzuyu kontrol etmenin değil, arzu aracılığıyla denetim kurmanın, deneyimi ve ötekiliği tüketim ve (gittikçe simgeselleşen) üretim döngülerine akıtmanın peşindedir. Bir çeşit açık, yaratıcı, üretken itaatin peşin-

den koşar... Bu yeni rejim altında, yarattığınız her özgürlük alanı sömürgeleştirilmeye, manipüle edilmeye potansiyel olarak açıktır. Bozguncu jestler yasaklanmaz ama incelenir, öykünülür.¹²

Avustralya’da 2000 yılında Nike tarafından yapılmış yeni bir futbol ayakkabısının tanıtım kampanyası sırasında bir dizi *billboard* reklamı belirdi. Bu, Nike’ın, markasını verdiği maddi ürünleri üretmek uğruna alabildiğine sömürdüğü ucuz işgücünü kötü (hatta köle ve hapishane denebilecek) koşullarda çalıştırmasına karşı yıllardır süren örgütlü protesto bağlamında ortaya çıktı. Bu reklamlardaki slogan, ‘Yaptığımız en saldırgan botlar’ idi. Kuşkusuz, saldırgan (offensive) sözcüğü sporla yakından bağlantılıdır ve ‘ofansif’ olmak bu alanda, Nike’ın işgücü alanındaki uygulamalarından başka çağrışımlar yapabilir. Yine de, burada hasımlarına karşı tuhaf, yarım ağızlı bir onaylama sezmek mümkündür. Bu kampanyanın bir sonraki aşaması, Nike’ın kendi reklam panolarını ‘tersyüz etmesi’ oldu. Tıpkı ‘tersyüzcülerin’ ve *billboard*’lara özgürlükçülerin saldırgan reklamlara yapıştırdıkları gibi, Nike da kendi sloganlarının üzerine yeni mesajlar yapıştırmıştı: ‘Sırada ne var –roket çantaları mı?’ ve ‘Adil Ayakkabı Severler, Bay Teknoloji Adaletsiz diyor.’ Adil Ayakkabı Severler (FMFF), kendi web sitelerinde, bu ayakkabıları giyemeyenler için oyunu bozan üstün Nike pabuçlarını protesto ettiklerini açıklamışlardı. Kuşkusuz FMFF, futbolu daha adil hale getirmeye yönelik bir taban hareketi olmayıp kesinlikle Nike reklamlarının bir ürünüydü. Kültürü tersyüz etme, yeni bir taktik olarak reklamcılığa eklenmişti. Şirket kodu, muhalifini yutmuştu.

Kültür tersyüzcüleri hiç etkilenmediler; onlar hazmedilmez olmayı tercih ederlerdi. Çok geçmeden, saldırgan nitelikteki orijinalinin –üzerine değil– altına bir başka slogan daha eklendi. Artık panodaki slogan şöyleydi: ‘Yaptığımız en saldırgan ayakkabı. Yüzde 100 köle emeği.’ Nike kampanyasına gösterilen tepki, şirketin kamuoyunda herhangi bir ‘normal’ reklam kampanyasından elde edemediği ilgiyi, bu kampanyayla elde etmesine ve kampanyayı tamamen bir yana bırakmaya karar vermesine yol açtı. Ama kampanyanın daha ileri aşamaları da vardı. Son derece eleştirel bir web sitesinde öykü bir kez daha hikâye ediliyor ve sonlara doğru şu ifade

yer alıyordu: ‘... bu metnin, bir Melbourne Nike *billboard*’una yapıştırılmış bir fotokopi afište bulunması ve bize e-postayla iletilmesi gerekirdi.’ Web sitesinin görüldüğü gibi bir şey olmayabileceğinin ilk ipucunu veren bu nottan hemen önce, söz konusu metnin son paragrafları şöyleydi:

FAKAT BÜTÜN BU GERÇEKLER İÇİNDE EN ÜRKÜTÜCÜ OLAN ŞUDUR: Beni bu makaleyi yazmak ve dağıtmakla görevlendiren Nike oldu. Bana önceden gayet cömert bir meblağ ödedi ve bu makalenin medyada yer alacağı her sefer için prim sözü verdi. Bu söz, metnin e-posta ağlarından her geçişini de kapsıyor; Nike e-posta iletilemini çok önemli bir bilgi dağıtım biçimi olarak görüyor... Bu yaptığımı sizi düş kırıklığına uğratabilir. Benimki gibi onca zeki ve ahlâklı görünen bir sesin, nasıl olup da şeytanla tokalaştığını merak edebilirsiniz. Ben bu işi, size üzerinde düşünecek bir resim, derinlemesine kafa yoracak kültürel bir sesli mesaj olarak yaptım. Nike yalnız gelişmiş ülkelerdeki masum insanların yaşamını mahvetmekle kalmıyor, aynı zamanda varsıl ülkelerdeki bizlerin duygularını da derinden zedeliyor. Batı kültürünü ele geçiren şeytanı nasıl olur da asla adlandırmazsınız? Denizaşırı işçilere reva görülen kötü muameleye karşı protestomuz büyük ölçüde duygusaldır. Aslında odaklanmamız gereken şey, onların laf cambazlığı bombardımana tutulduğumuz her sefer bize uyguladıkları kültürel şiddettir. Kültürel gerçekliğin gerileyen ufkunu sizin bizzat fark etmeniz gerekiyor; bunu size göstermesi için benim gibilere güvenemezsiniz. Nike’ın kendi kültürel eleştirisini yapmasının sonuçları ne olur? **BUNUN ÜZERİNDE GERÇEKTEN DÜŞÜNÜN.** Ne yazık ki, ben bu savaşta yokum, çünkü ben gerçek değilim. Ben şirket parasıyla yaratılan bir ürünüme.¹³

Karmaşa artık iyice cesaret kırıcı bir hal almıştı. Bu site Nike tarafından mı, Nike’ın para ödediği biri tarafından mı, yoksa bir afiş üzerinde yer alan bir metni alıntılanarak Nike’a karşı çıkan biri tarafından mı kurulmuştu? Nike, en güçlü eleştirmenlerinden bazılarının linklerinin bulunduğu bir web sitesini gerçekten de finanse edebilir miydi? Yoksa bir ‘tersyüz-

cü', öteki 'tersyüzcülere' ders vermek için para mı almıştı? Web sitesini ve ya linklerini inceleyerek neler olup bittiğini anlayabilmek neredeyse imkânsızdı. Kültürün tersyüz edilmesini en çok zayıflatan da, insanları kendi kültürel eleştirisini yapan Nike hakkında gerçekten düşünmeye çağıran ve kimin olduğunu bilmediğimiz talepti. Kültürün tersyüz edilmesi yoksa, semiyotik terörizm edimlerine en sahici karşı çıkışlarında bile, daha en başından bu edimleri çağrıştıran kültürel kodları pekiştirdiği için mi başarısızdır? Şirket, ordu ya da devletin kültürel kodlarını kullanması, mesaj açıkça bu kodlara karşı çıkmak olsa bile, bu kodları pekiştirmekte midir?

İkinci bir örnek yararlı olabilir. 2001'in ortasında, Londra'da duvarlarda bir dizi teksir edilmiş ilan baş gösterdi. Bunlarda açıkça bir Zapatista gerillasına (yüzü gizleyen yün başlıklı, askerî giysili, çapraz fişeklikli) ve muhtemelen de Subcomandante Marcos'a (pipo lekelenmişti, ama herhalde oradaydı) benzeyen biri vardı ve altta 'Biz siziz' sloganı yer alıyordu. Kent duvarları sanki Zapatista yanlısı bir kültür tersyüzüne uğramış gibiydi. Fakat hayır. 'Kentsel giyim' alanında uzmanlaşan bir İngiliz hazır giyim firması olan Box Fresh yeni bir giysi koleksiyonu üretmişti ve şimdi Zapatistaların hem imgelerini, hem de sözlerini kullanarak onun reklamını yapıyordu. Box Fresh mağazası Zapatista resimleriyle süslendi ve Marcos'un sözleri duvarlarına ve pencerelerine yazıldı. Kültürü tersyüz etme teknikleri bir kez daha reklamcılıkla eklemelenmişti ve yine bir tepki doğdu. Marcos'un 'Biz siziz' sloganının yer aldığı teksir kâğıdından afişlerinde yeni sözcükler belirdi: 'Hayır, değilsiniz; siz bozgunculuk yapmaya çalışan aşırı kazık bir mağazasınız. Box Fresh beni hasta ediyor' ve Marcos'un ağzından çıkan bir konuşma balonunda, 'Box Fresh'ten alışveriş etmeyin, onlar Zapatistaları rekama dönüştürmeye çalışıyorlar' yazıyordu. Bu tepkilerin yanı sıra daha az semiyotik taktikler de ortaya çıktı. Yün başlıklı giyen eylemciler mağazada broşür dağıttılar ve bir e-posta ve mektup kampanyası başladı.

Ardından bu kampanyayı başlatan, space hijackers* adlı 'tersyüzcü' grup, Box Fresh'in reklam yöneticisinin, reklam tasarımcısının ve şirket sahibinin, Box Fresh'in bir 'pislik yığını'ndan oluşmadığını söyledikleri bir

* uzay korsanları -ç.n

toplantıya davet edildiklerini bildirdi. Box Fresh'in, 'Bizi pantolonumuz aşağıdayken yakaladınız, biz hatamızın farkına vardık' dediklerini ve dört koşul üzerinde anlaştıklarını belirtti. Zapatista ürünlerinden ettikleri kârın her kuruşunu bizzat Zapatistalara bağışlayacaklardı. Mağazaya, Zapatista sitelerinin yer aldığı bir bilgisayar koyacaklardı. Subcomandante Marcos'un sözlerinin yazılı olduğu ilanlara artık logolarını koymayacaklardı. Mağazada Zapatistaların tarihini açıklayan broşürden bulunduracak ve gelecekteki bütün pazarlama etkinliklerinde, onları bir estetik unsuru ve sesli mesaj olarak kullanmak yerine, Zapatista davasına ve ahlâkına ilişkin bilgiler vereceklerdi.⁴ Uzak korsanları da, bu giysi koleksiyonunun geri çekilmesini tercih edeceklerini, fakat 'bu kadar bile yol alabildiklerini görmenin onları gerçekten şaşırttığını' itiraf ediyordu. Tabii eğer uzak korsanları grubunun kendisi Box Fresh'in planlarının bir parçası değilse! Ya uzak korsanları da kamuoyunun dikkatini Box Fresh'e çekmeye çalışıyor idiyse? Amaçları yeni bir haber öyküsü haline gelerek bedava ilgi çekmek idiyse?

Bu kıssadan çıkarılan hisse şudur: Gerçek yazarın 'düşman' olması ihtimaline karşı, bütün kültür 'tersyüz' etme faaliyetlerinin kuşkuyla ele alınmasını gerektiren kinizm, kültürün tersyüz edilmesi faaliyetinde içkindir. Düşmanı yıkmak için onun dilini kullanma kararı, düşmanın tekrar ayağa kalkma olasılığına adeta davetiye çıkartmaktadır.

İŞARETLER İMPARATORLUĞU'NUN DIŞI VAR MI?

Belki de bu risk, kültürü tersyüz etmekten vazgeçmek ve onu reddetmek için bir nedendir. Gerçekten de, **eylemcilik** içinden bu faaliyete karşı bir eleştiri vardır. Sözgelimi, AdBusters dergisinin görünüşü, eleştirmekte olduğu dergiler kadar parlaktır, bu yüzden de ilk bakışta onlardan farklı olduğunu söylemek çok zordur. Kültürü tersyüz etmenin karşı tarafa yarıyacağı endişesiyle reddi, şirketler ve devletler tarafından yaratılmış olan İşaretler İmparatorluğunun dışına çıkmanın bir başka yolu olduğunu varsayar. Kültürü tersyüz etmenin ilke olarak reddedilmesi için, egemen kültürel kodlara bağımlı ya da onlara bulaşmış olmayan bir dilin var olabilmesi gerekir. Nitekim, şirket ve devlet kodlarından özgür dillerin gerekliliğini kültürü tersyüz edenler de görmektedir. Kültürü tersyüz etmenin nihai

amacı, devletlerin ve şirketlerin ihtiyaçlarına cevap veren kültürel kodlara aracı olan değil, birbiriyle diyalog halindeki bireyler ve topluluklar tarafından üretilen ihtiyaç ve istekleri ifade eden diller geliştirme zorunluluğudur. Fakat eğer şirket ve devlet kültürel kodlarının henüz el değdirmediği, saf kalabilmiş ihtiyaç ve istekler mevcutsa, o zaman kültürü tersyüz etme yanlış olabilir. Saf kültürel kodların üretilmesinin, halihazırdaki zehirlenmiş kodlarla yola çıkmaktan çok daha ihlalcı olduğu ileri sürülebilir. İşaretler İmparatorluğunun bir dışı var mıdır? Eğer varsa, o zaman kültürü tersyüz edenler yanlış semiyotik kum havuzunda oyun oynuyor demektir.

Kültürü tersyüz etme bir dayanağını, 'Hayır, kültürü tersyüz edenler için İşaretler İmparatorluğunun dışı diye bir şey yoktur' yanıtından alır. Devlet ya da şirketlerin (veya her ikisinin) elinin değmediği hiçbir yaşam alanı yoktur. Egemen kültürel uygulamalardan etkilenmemiş hiçbir saflık kalmamıştır. Cinsel yaşamın (devletin yürüttüğü AIDS kampanyalarını veya reklamların şirketler tarafından cinselleştirilmesini hatırlayın) ya da aile yaşamının (devlet tavsiyelerini veya şirket gözünde mutlu bir ailenin ne olduğu imgelerini düşünün) en mahrem anlarından spor, doğa, çocukların hayal güçleri veya insan yaşamının akla gelebilecek bütün diğer alanlarına değin, hiçbir şey bu kodlardan bağımsız değildir. Her yerde, arzu profesyonelleri tarafından yaratılan kültürel kodlar aracılığıyla üretilen, tanımlanan ve yönetilen enformasyon, imgeler, kurallar ve ihtiyaçları buluruz. Kültürü tersyüz etmenin, medya doygunu bir dünyada saf bir şeyin var olduğu yönünde bir umudu olamaz. Daha çok, şu andaki başat ihtiyaçlardan farklı ihtiyaçların mevcut dünyamızdan üretilebilecek olduğunu umar. Kültürü tersyüz etme, İşaretler İmparatorluğu'nun bir dışarısını yaratmak, kâr mantığı ya da bürokratik mantık tarafından tanımlanmamış ihtiyaçların üretilebileceği ve yeniden üretilebileceği gedikler açmak üzere, İşaretler İmparatorluğunun içinden çalışır. Kültürü tersyüz edenler, arzunun kültürel kodlarının ve dillerinin halihazırda mevcut olduğu ve kâr ve devlet mantıklarının bunları çoktan egemenlik altına aldığına ilişkin karamsarlıktan yola çıkar.

Bununla birlikte, kültürü tersyüz etme hiçbir zaman açık seçik olmayacaktır. Onun, düşmanın araçlarıyla çalışmasının, temelde siyasal bir uzlaşma taktiği olup olmadığı sorusu yanıtlanmamış olarak kalacaktır. Ba-

sitçe şirketlerin ve devletlerin arzularının dilinin bir alternatifi olmadığı kabul edildiğinde bile, kültürü tersyüz etmenin bu dillerin ötesine geçen bir yol mu sunduğu, yoksa potansiyel olarak onların bir başka versiyonu mu olduğu belirsiz kalacaktır. Hatta bu gerilimin, kültürü tersyüz etmenin yaratıcılığının bir bölümünü körüklediği, düşmanla aralıksız flört etmesinin bu faaliyetin heyecanının bir bölümünü oluşturduğu bile ileri sürülebilir. Bir tersyüz etme veya tersyüzcü* ne denli başarılı olursa olsun, karşı tarafa yarıyacağı heyulası, kültürü tersyüz etme siyasetinden elini hiçbir zaman bütünüyle çekmeyecektir. Bu dilleri alıp onları bozmak yoluyla kültürü tersyüz etme, İşaretler İmparatorluğunu daha da zapt edilemez hale getirme riskini taşır. Tıpkı her türlü **eylemcilikte** olduğu gibi, umut ve risk yan yana koşar.

* 'jammer': karşılığı olarak tersyüzcü kullanılmıştır.

Ben bir atlama aracıyım!

Bu tişörtün üstünde DVD şifrelerini kıran yedi satırlık bir yazılım bulunuyor. Yazılımı gerçekleştiren Keith Winstein ve Marc Horowitz telif yasalarını çiğnedikleri gerekçesiyle yargılanıyor. Winstein ve Horowitz, ABD Anayasasının ifade özgürlüğünü garanti altına alan Birinci Maddesine uygun hareket ettiklerini ileri sürüyorlar. Yazılımı tişört aracılığıyla yayınladıkları bu ikilinin eylemine katılıyorlar. Bu yazılımı kullananlar da, tişört üzerindeki sloganda belirtildiği üzere şifre koyanları atlattırıyorlar –ed.n.

KIRICI-EYLEMCİLİK: HER ŞEY SANALDA

KIRICILIK*, ÇÖKERTME**, EYLEMCİLİK VE KIRICI-EYLEMCİLİK

Kırıcı-eylemcilik, siyasal olarak yönlendirilen program kırma eylemidir. Kırıcı-eylemcilik, 21. yüzyılda küresel sosyo-ekonomileri-mize hayat veren elektronik atardamarlarda serbestçe akan eylem-ciliktir.

Aramızdan o kadar çok kişi bilgisayar ekranına bakarak zaman geçiyor ki... İş ya da boş zamanlarınız için ağa bağlı bir ekran kullandığınızı ve bilgisayarınızın ansızın durduğunu düşünün. Bütün kumandaları denersiniz, ama hiçbir şey olmaz. Ansızın ekranınızda ‘Bütün dosyalar siliniyor. Bütün dosyalar siliniyor’ yazısı belirir. Aynı şey bütün diğer bilgisayarlarda da olmaktadır. Mesaj akar, akar ve bunu durdurmak için yapılacak hiçbir şey yoktur –yani biri acilen eyleme geçip de elektrik fişini prizden çekerek, bu felaketi olabilecek en kaba yoldan durduruncaya değin. Bu eylemler 1988’de Amerika’da Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi’nde (NASA) gerçekleşti. Biri NASA’nın bilgisayar ağına, o ağa bağlı bütün bilgisayarlara sürekli kendini kopyalayan bir program yerleştirmişti. Bu dosyalar, bilgisayarların tümü işlemez hale gelinceye kadar kopyalanmaya devam etti. Bu arada dosyaların silinmekte olduğu mesajının sahte olduğu, bir provokasyon olduğu anlaşıldı. Program, NASA’nın uzaya, protestocular tarafından genellikle potansiyel nükleer bomba olarak kabul edilen küçük nükleer reaktörler içeren uzay araçları göndermesini protesto eden biri tarafından yerleştirilmişti. Bu, daha terimin kendisi icat edilmeden önce gerçekleştirilmiş bir kırıcı-eylemcilikti.

Kırıcılık, bilgisayar ağlarının doğduğu ilk günden itibaren kendini göstermiştir. Başlangıçta ‘kırma’***, teknolojinin yenilikçi kullanımları anlamına geliyordu. Bir kırıcı şu örneği vermiştir: Canınız bir fincan çay iste-

* *hacking*** *cracking**** *hack*

diğinde elektrikli bir su ısıtıcınız yok, ama elektrikli bir kahve makineniz varsa ve çayınız için gereken suyu bunda ısıtırsanız; işte, bir kahve makinesinin bu beklenmedik kullanımı bir kırma'dır. Kırıcılık, ilk dile getirilişinden bu yana kitle iletişim araçlarında teknolojinin yenilikçi kullanımlarından çok, bilgisayarla yapılan yasadışı bir girişi anlatmak için kullanılır hale geldi. Bu da çökertme tanımına yol açtı; bu terim, birçok kırıcı* tarafından, kâşif ya da suçluların bilgisayar sistemlerine izinsiz girmesi anlamında kullanılıyor. 'Kırıcı'nın bu anlamlarından her ikisi de –yani hem kırıcı, hem de çökertici** kırıcı-eylemcilikle ilgilidir, yani kırıcılık topluluğundaki siberuzaysal olmayan siyasetin örgütsüz patlamasıyla uğraşır. Burada kırıcı sözcüğü kullanıldığında, bunun yalnız bilgisayar sistemlerine izinsiz giren kişilere değil, teknolojinin muhtemel bütün yeni kullanımlarına gönderme yaptığı akılda tutulmalıdır.

1996'da, Eleştirel Sanatlar Topluluğu (CAE) elektronik sivil itaatsizliğin geliştirilmesi ve kırıcıların siyasallaşması için bir çağrı yayınladı. İktidarın, 'iktidar sokaklardadır' diyen sloganlarda ifade edilen fiziksel mahallerden çıkıp sanal mahallere kaydığını ileri sürdü. Seçkinlerin, elektronik iktidar akışı aracılığıyla, siberuzay aracılığıyla dünyaya gittikçe artan bir şekilde yeniden ve yeniden biçim verdiğini iddia etti. CAE, sanal âlemde yeniden icat edilmek üzere, sivil itaatsizliğin abluka ve kuşatma taktikleri geliştirmesi gereğine dikkat çekti. İktidarın gittikçe artan oranda siberuzaysal enformasyon akışlarından doğmaya başladığına ve bu akışların durdurulabileceğine işaret etti.' 1998'e gelindiğinde, bu fikirler Electric Disturbance Theatre'ın (EDT), on-line doğrudan eylem aracılığıyla Zapatistaları destekleme girişimiyle bir tür gerçekliğe dönüşmüş durumdaydı. EDT, hedeflenen bir web sitesini (genellikle de Meksika cumhurbaşkanınınkini) istek bombardımanına tutarak yavaşlatırken, aralıksız olarak yüklenen Floodnet adı verilen bir yazılım geliştirdi. Floodnet aynı zamanda hedef sitenin alaycı mesajlar üretmesini de otomatik hale getirmişti. Örneğin, bir bilgisayarı hedefleyen birinin önüne aradığı sayfanın bulunamadığını belirten me-

* hacker

** cracker

sajlar çıkarken, otomatik mesajda ‘bu servis sağlayıcıda insan hakları bulunmamıştır’ ya da ‘bu servis sağlayıcıda demokrasi bulunmamıştır’ gibi ifadeler çıkıyordu.

EDT gibi kırıci-eylemcilerin doğuşundan önce, kırıcilık siyaseti, en yüce ilke olarak, herkesin erişebileceği özgür enformasyon akışının öne çıkarıldığı bir ahlâki anlayışla, neredeyse sadece sanal meselelere odaklanıyordu. (Daha sonra) kırıci siyaseti, bilgisayar sistemlerinin güvenliği ve bireylerin mahremiyetine yönelik güvenliğin sonuçları gibi konulara odaklanmaya başladı. Aynı zamanda internetin küresel doğasından, internet üzerindeki sansürleme yöntemlerini keşfetmekte yararlanarak, ulus devletlerin daha çok içerik sansürüne yönelik girişimlerini önleme üzerinde yoğunlaştı. Örneğin, İtalyan kırıci-eylemci web sitesi Netstrike’a 2001’de sulh yargıcı tarafından el konulduğu zaman, Netstrike’ın kopyaları veya modelleri neredeyse anında bütün dünyada kurularak, İtalyan ulusal yargısından kaçınmayı başardı. Sitenin kopyalarının yanı sıra, isteyen herkesin siteyi aynen aktarabileceği dosya klasörleri de yerleştirildi; bu, bir model kapatıldığı anda, eylemcilerin bir başkasını yaratma araçlarına sahip olmaları anlamına geliyordu. Bu örnek, internetten özgür bilgi akışını yaratmak ve sürdürmek üzere yararlanmaya yönelik kolektif bir kırıci siyasetini ortaya koyar.

Kırıci-eylemciliğin yükselişi, daha önceki kırıci siyasetini gölgede bırakmadı ya da ortadan kaldırmadı, ama onu daha geniş bir siyasal sahne içinde yeniden biçimlendirdi. Kırıci siyasetinin geleneksel merkezi durumundaki ‘enformasyon siyaseti’ ile sanal olmayan siyasete doğru açılım arasındaki bu ayrım yararlı bir gelişmeydi; çünkü kırıci-eylemciliğin iki ana akımını birbirinden ayırıyordu. 21. yüzyıl sosyo-ekonomilerinin enformasyon altyapılarının bu ihlal edilışlerini adam akıllı keşfetmek için, sırasıyla her iki kırıci-eylemci akımı da ele alacağım.

KSDE: KİTLESEL SANAL DOĞRUDAN EYLEM

Kitlesel sanal doğrudan eylem, şiddete dayanmayan doğrudan eylemi karmaşılaştırır ve genişletir. Şiddet ve eylem kavramlarının siberuza-ya taşınması, bir gerçeklik kaydırması yapmayı zorunlu hale getirmiştir.

On-line hayat, artık off-line hayat gibi değildir ve sanal yaşamı anlamak için genellikle gerçek yaşam üzerinden yapılan eğretilmeler veya benzetmeler de son derece kaygandır. Sözelimi, kırıcılık çoğu zaman soygunculuk veya hırsızlık olarak betimlenir ve yukarıda vermiş olduğum bazı betimlemeler de benzer bir şeyi ima eder; kırıcılık yasadışıdır, bir tecavüzdür, birinin bilgisayarını çöktürmektir. Gelgelelim, eğer bir kırıcı bir hırsız ise, o zaman hırsızların en tuhafıdır, zira çalınan her ne olursa olsun, geride eksiksiz bir kopya da bırakılmaktadır. Hangi gerçek dünya soyguncusu sizin videonuzu alır da geride videonuzu bırakır? Kuşkusuz, böyle bir şey olamaz ve bu ayrım, fiziksel dünyada anlamlı olabilecek sözcükleri elektronik dünyaya uygularken dikkatli olmamız gerektiği anlamına gelir. Bu uyarıcı ifadeyi akılda tutarak, KSDE'nin bazı örneklerine bakıp ardından her birinin bileşenlerini keşfetmeye girişebiliriz.

1999'da Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü (WTO) toplantısı sırasında, aynı anda hem on-line, hem off-line birçok protesto yapıldı. Göstericiler sokakları işgal ederken, kırıcı-eylemciler de web sitelerini işgal ettiler. Bu protestolar Elektrohippie Collective (veya e-hippiler) adlı bir grup tarafından yürütülüyordu. E-hippiler, bir web sayfasında küçük bir yazılım programı yarattılar. Protestoya katılmak için, bu web sayfasına giren herkes, bu programın bir kopyasını otomatik olarak indiriyor ve kendi bilgisayarında kullanmaya başlıyordu. Program tekrar tekrar WTO ağından sayfalar yüklüyordu. Eğer yeterince kişi e-hippilerin sitesine gitmişse, dolayısıyla eğer yeterince bilgisayar e-hippilerin programını işletiyorsa, WTO ağı aralıksız gelen sayfa yükleme isteklerine boğuluyor ve sonunda duruyordu. Bu sanal eylem, amacı WTO konferansını durdurmak olan sokak eylemleriyle uyum içinde yürüyordu. Konferansın yapılmasını fiziksel olarak engelleme girişimi, WTO delegelerine hizmet eden enformasyonu durdurma girişimiyle örtüşmekteydi. E-hippiler beş günü aşkın süre içinde eyleme 450 bin civarında bilgisayarın katıldığını ve WTO ağına iki kez durdurulduğunu, ayrıca konferansın büyük bölümü boyunca da önemli ölçüde yavaşlatıldığını iddia ediyorlar.²

WTO'ya karşı e-hippiler eylemi hem özgül bir web sitesini hedef alması, hem de bu siteyi talep bombardımanına tutarak bir şey anlatmaya ça-

lışması bakımından, bazı siyasal yönlerden, EDT'nin Floodnet'ine benzer.³ Bununla birlikte, EDT hedeflenen bir web sitesini çöktürmeyi amaçlamamış, bunun yerine, hedefi yavaşlatmak ve sitedeki trafiğin ansızın artışının açıkça siyasal bir amaçla bağlantılı olduğunu göstermek yoluyla siyasal bir protesto yapmaya girişmiştir. Daha sonraki bir e-hippiler eyleminde de, 2001'de Quebec'te yapılan Kuzey ve Güney Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (FTTA) konferansını protesto ederken benzer bir model kullanıldı. Hedeflenen şebekeyi çöktürmeye çalışmak yerine, e-hippiler 'bir sitenin gelişigüzel kapanması için uğraşmaktansa dolaysız bir tarzda dediğini anlatmak üzere on-line bir eylemin oluşturulabileceğini göstermeye' çalıştılar.⁴

Benzer eylemler, değişen teknolojik karmaşıklık düzeylerine sahip öteki gruplar tarafından da kullanılmıştır. İtalyan Netstrike grubu şu tavsiyeyi yapmıştı: 'Şimdi hedef web adresini navigasyon çubuğunuza yazın. Sürekli olarak Yeniden Yükle'yi tıklayın.' Tekrar tekrar yeniden yükle düğmesine basarak bilgisayarın başında oturmak sıkıcı olabilir, fakat aynı şeyi otomatik olarak yapmak üzere tasarlanmış yazılımı (bu tür yazılım son derece düşünceli bir yaklaşımla Netsrike'a konulmuştur) kullanmaya benzer bir etkiye sahiptir. Bir başka düşük teknoloji KSDE de, 1999 Global Jam Echelon günüydü. Echelon, Amerikan hükümetinin, ABD'ye ait dinleme istasyonları kurduğu çeşitli ülkelerin hükümetleriyle birlikte çalıştığı, dünya çapında bir denetleme şebekesidir. Echelon'un yalnızca telekomünikasyon trafiğini önlemekle kalmayıp, yapabildiği yerlerde iletişimi anahtar sözcük taramasına tabi tuttuğuna inanılmaktadır. Buradaki fikir birçok insanın aynı günde Echelon'un pek muhtemelen seçeceği tahmin edilen 'bomba', 'kırıcı-eylemcilik', 'terörist' ve benzeri 50 anahtar sözcüğü içeren e-postalar göndermesiydi. Umut edilen de kuşkulu e-postalardaki ani artışın Echelon'u aşırı yüklemesiydi. İlgili güvenlik kurumlarının 'dışındaki' hiç kimsenin sonucun ne olduğunu asla bilemeyecek olmasına karşın, sistemin tutuşmasının 'içeridekilere' bir mesaj ileteceği umut ediliyordu. Buradaki teknolojik yetenekler, siberuzayın yapabileceği kadar düşüktür –50 sözcük seçmek ve bir e-posta göndermek. Diğer KSDE'ler, Cenna'daki G8 toplantısını; mültecilerin sınır dışı edilmesine katılımı nedeniyle Luftansa havayollarını; Harvard Üniversitesinin asgari geçim ücreti

kampanyasını; Starbucks kafelerini; Texas eyaletindeki idam cezasını; ve daha pek çok şeyi desteklemiş ya da hedef almıştır. KSDE’i oluşturan çeşitli unsurlara göz atacak olursak, bu tür eylemlerin kitlesel sivil itaatsizliği ve sokak protestosunu, 21. yüzyıl toplumlarının elektronik sinir sistemine aktardığını görebiliriz. Bu eylemleri üç bileşene ayırabiliriz: kitlesel, sanal ve doğrudan eylem. Her bir durumda, gerçek ve sanal ortamlar arasındaki ayrımlara dikkat etmek temel önem taşıyor.

‘Kitlesel’, bu eylemlerin çok sayıda kişinin katılmaması halinde anlamsız olacağını gösterir. Bu zaten apaçık bir şey gibi görünebilir, fakat çok sayıda kişi kavramı, ‘insanların’ yapabildiklerinin, bilgisayarlarca çok daha etkili bir biçimde yapılabilirdiği siberuzayda çok farklı bir anlama gelir. Hedeflenen bilgisayarları bloke etmek yoluyla yavaşlatmak ya da durdurmak, KSDE’de birçok kişiyi gerektirir, ama bu aynı zamanda, programlardan yararlanan tek bir kişi tarafından da yapılabilir. Bunlar hizmetten men etme (DOS) saldırıları olarak bilinir, çünkü bunlar kitlesel enformasyon talepleriyle hedefi hizmetten men ederek, onu internetten çıkarmaya çalışırlar. Bu tür saldırıların ebay.com veya yahoo.com gibi büyük on-line sitelerine zarar verdiği oldu. Bunlar Stacheldracht gibi programlar kullanan küçük gruplar, hatta bireyler tarafından kolaylıkla başlatılır. Cult of the Dead Cow kırıcı-eylemci grubun sözcüsü Oxblood Ruffin, şu çarpıcı karşılaştırmayı yapıyor: ‘Stacheldracht (The Mixter tarafından yazılan bir DOS uygulaması) gibi bir program ile... Electrohippies arasındaki tek fark, bir şeyi patlatmak ile bir ördek tarafından öldürülmeye galelanmak arasındaki farktır.’⁶

Teknik değil, siyasal nedenlerle ördek, bombaya tercih edilir. KSDE kırıcı-eylemcileri, yalnız hedeflenen bir siteyi durdurmanın değil, insanları yanlarına çekmenin de peşindedir. Bir insan kitlesi kilit önemdedir, çünkü o zaman protesto bir kişinin teknik becerilerine ait bir şey olmayıp, birçok kişinin tercihi haline gelmektedir. Bu da ona, sokaktaki bir protestoya binlerce kişinin katılmasının vereceği meşruiyeti sağlar. Protestoyu popüler bir protesto haline getirir. İkinci siyasal amaç, insanları işin içine katmak, onları tartışmaya, düşünmeye ve eyleme çekmektir. Birçok kırıcı-eylemci bir eylemden önce ve sonra, internetin iletişim kaynaklarını kullanarak tartışmak ister. Bu, her ne nedenle olursa olsun bir gösteriye katılma-

yan birçok kişiye katılma fırsatı sunan bir hareket yaratır. Ayrıca, insanların katılıp katılmayacaklarına karar vermeleri gereken, küçük de olsa, bir bağlılık anı yaşamalarına olanak verir. Kitlesele bir olay kitleleri gerektirir. Hizmetten men eylemleri üreten kırıcı-eylemciler, siyasal olarak etkili amaçlara hizmet etmek üzere teknik olarak etkisiz araçları seçerler.

Bununla birlikte, kitlesele sokak protestolarına olan benzerlikte şöyle bir sorun vardır: protestocular bir sokağı kapattıkları zaman, mesajı kaçırmak, protestocuların birbirlerini görmemesi ya da sokaktaki dayanışma duygusunu hissetmemesi gibi şeyler imkânsız iken, siberuzayda, Net boyunca akan enformasyon paketleri sadece birer enformasyon paketidir. Eylem silahları hedeflenen bir siteye kaydedilebilir ve sitenin kullanımı yavaşlayarak zarar görebilir, fakat bu eylemin anlamının alıcı uçtaki kişiler tarafından açıkça anlaşılıp anlaşılmadığı belirsiz kalır. Siberuzayda yoldan geçenler yoktur. Oysa bir sokak gösterisi, yakında bulunan –protestoculara ve gelip geçenlere– ve medya haberlerini izleyen herkese ulaşırken, siberuzayda böyle bir fırsat bulunmaz. Her bir gösterici aynı anda başka kaç kişinin katıldığını bilemeyeceğine göre, dayanışma da gerçekten oluşamayabilir. Kuşkusuz katılan herkesin neyi niçin yaptığına ilişkin bir fikri vardır, fakat protestoya katılımın daha geniş olup olmadığı belirsizdir.

KSDE ile ŞİDE karşılaştırıldığında, sanallığın şiddet dışılığı yerini alarak KSDE'in ikinci bileşeni haline geldiği görülür. Şiddetten sanallığa bu geçişin açıklanması gerekir. Sanalın ne anlama geldiğini açıklamanın en sık kullanılan aracı, "Telefonda konuştuğunuz sırada, konuşma nerede gerçekleşir?" sorusunu sormaktır. Oturma odanızda mı? İyi ama iletişim kurduğunuz kişi orada değildir ki. Onun evinde mi? O zaman da siz yoksunuz. Kablolarda mı? Fakat her ikinizin de vücudu orada değildir, ama yine de iletişim gerçekleşir. Sanal iletişim de bunun gibidir; kablolarda yer alır. Böyle bir yer, fiziksel şiddet kavramını gereksiz kılar, ama şiddet sanallık içinde iki şekilde kendini gösterebilir. İlkın, birçok gerçek dünya kurumu, siberuzaydan etkilenir. Bilgisayar şebekeleri, gerçek dünya kuruluşlarının, barajlar ve hava trafik denetim sistemlerinden mali kuruluşlara varıncaya değin her çeşidini denetler. Kırıcı-eylemciler, sanal olmak yoluyla şiddet olasılığından otomatik olarak kaçamazlar. İkinci olarak, şiddet her

zaman fiziksel değildir ve duygulara ve benliklere yönelik şiddet sanal alanlarda da ortaya çıkabilir. Siberuzayda var olan duygusal şiddetin çeşitli türlerine ilişkin çok uzun tartışmalar yapılmıştır. Bir saldırı fiziksel olanlar dışında başka boyutlara sahip olduğu sürece, siberuzay da sanal bir versiyona ev sahipliği yapabilir. Bu yolların her ikisinde de, şiddet kırıcı-eylemciler için ortadan kalkmaz, fakat enformasyon kodlarını ihlal ederken yeniden düşünülmesi gerekir. Sözgelimi, daha sonra göreceğimiz gibi, kimileri kırıcı-eylemcilerin hizmetten men saldırıları yoluyla seçtiği şiddetin sansür oluşturduğunu ileri sürmektedir.

Doğrudan eylem, KSDE'nin üçüncü bileşenidir. Üçüncü Bölümde gördüğümüz doğrudan eylem tartışmaları, ŞİDE'ye olduğu gibi KSDE'ye de uygulanabilir. KSDE, bir şeye doğrudan saldırır ve onu engeller. Bunun en açık örneği, WTO Seattle konferansına hizmet eden enformasyon akışını durdurmak yoluyla konferansı durduran sokak gösterilerini yansıltma girişimidir. Burada, gerçek ve sanal uzamlarda benzer doğrudan eylemlere girildi. Ne var ki, KSDE nadiren bir doğrudan eylem kadar açık işlev görür. KSDE doğrudan eylem olarak zayıf kalabilir, çünkü siberuzay nesneleri kolaylıkla kopya edilebilir niteliktedir. Yani bu şu anlama gelir: bir sokaktaki oturma eyleminin dağıtılması zor olabileceksen veya bir yol inşaatına karşı kurulan bir protesto kampının kilit önemdeki bir zemini işgal etmesi mümkünken, siberuzayda hedeflenen bilgisayarlar kaldırılabilir. Bunu daha basit ya da daha karmaşık veya daha pahalı ya da daha ucuz yapmak mümkündür, fakat siberuzayda gerçek uzamdakinden çok daha kolay yapılacağı kesindir. Örneğin, internette bütün sitelere onları tanımlayan tek bir numara verilir. Bir hizmetten men KSDE'si başlatıldığında, hedeflenen sitelerin bu numarasına saldırır. Ancak bu numarayı değiştirmek ve saldırıyı savuşturmak çok kolaydır. Bu tür kaymaların getirdiği sorunları hafife almamak gerekir, fakat bunlar KSDE'den kaçınmak için, off-line olarak mevcut olmayan olanaklar sunarlar. Bu nedenlerledir ki, on-line doğrudan eylemler, doğrudan eylem niteliklerinden çok, simgesel protesto nitelikleriyle etkili olurlar.

KSDE kitlesel, sanal ve doğrudan eylemin bu güçlerinden oluşur. Her bir güç birbiriyle etkileşerek, yeni bir sivil itaatsizlik sınıfı yaratır. Bu

eylemler klasik şiddete dayanmayan doğrudan eylemlerin birçok özelliğini taşır, ama yine de sanallık aynasından geçer ve elektronik sivil itaatsizlik olarak farklı bir şeye dönüşürler. Bunlar, kırıkcılık ve **eylemcilik** geçidinden önce var olmayan, yeni siyasal anlardır. Gelgelelim bu, önceden var olan ve kırıncılar tarafından girilen eylemlerin birçoğunun ortadan kaybolduğu ya da kırıncı-eylemcilikle ilgisiz hale geldiği anlamına gelmez. Durum bundan çok farklıdır. Birçok kırma eylemi, kırıncı-eylemci eylemler olarak yeniden icat edilmiş ve bunlarla birlikte, değişmiş bir kırıncı-eylemci siyaset vizyonu doğmuştur. Kırıncıların en önemli ilgi alanı olan özgür, güvenli bilgi akışı, kırıncı-eylemciliğin ikinci kolunu oluşturmaktadır.

DİJİTAL OLARAK DOĞRU KIRINCI-EYLEMCİLİK

Uzun bir zaman boyunca, kırıncıların siyaseti sanal meselelere –şifreleme, mahremiyet, erişim gibi– yakından bağlıydı. Çökertme, çökertmeye yardımcı araçlar geliştirme ve güvenli ve mahrem iletişim haklarını savunma gibi geleneksel kırıncı amaçlarını bulduğumuz yer de kırıncı-eylemciliktir. Bunlar kırıncıların süre giden kaygıları olmakla birlikte, kırıncı-eylemciliğin doğuşu bu eylemlere yeni bir siyasal anlam getirdi. Bu değişimi belki de en iyi örnekleyen kırıncı grubu Cult of the Dead Cow (CDC) 1984'te işe başladı. Kırıncı topluluğunda harcadıkları zamana ve ilgi duydukları dijital meselelere bakılırsa, kırıncı-eylemcilerden de önce işe başlamış olmalarına rağmen yine de kırıncı-eylemciliği kucaklamaktadırlar. Projelerinden iki tanesi kırıncılığa ait geleneklerinin, kırıncı-eylemciliğin önerdiği siyasallaşmaya nasıl yeni bir yaşam kazandırdığını gösterir: Peekabooby ve Back Orifice.

Peekabooby, CDC'nin Hactivismo adı altında başlattığı bir grubun çalışmalarının sonucudur. Bu grup, çalışmalarını Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi temelinde meşrulaştırarak internet sansürcülüğünü hedef alır. Bu bildirge herkesin ifade hakkını savunur; bu hakka başkalarının görüşlerini almak kadar kendi görüşlerini sunmak da dahildir. Kırıncı-eylemcilik Bildirgesi şunları belirtir:

Hactivismo, CULT OF THE DEAD COW (CDC) tarafından finanse edilen bir özel operasyonlar grubudur. Biz bilgiye erişimi, temel bir

insan hakkı olarak görüyoruz. Bundan başka, bütün fikirlerin işitelebilmesi için, interneti devlet destekli sansürçülüktten ve şirket aldatmacalarından özgürleştirmekle de ilgileniyoruz.⁷

Burada herkesten herkese özgür enformasyon akışının merkezi önemde olduğu açıktır. Hactivismo'yu harekete geçiren kaygı, bir dizi ulus-devletin yurttaşlarının internete erişimini sınırlamakta olmasıdır. Çin en sık kullanılan örnek olmakla birlikte, siyasal olarak hassas konuları engelleyecek ulusal ateş-duvarları (bunlar, internetten erişilebilir olmayı ve internete erişimi denetleyen filtre mekanizmalarıdır) kuran başka devletler de vardır. Sözelimi, Çin'den on-line CNN ya da BBC'ye erişip erişememeniz, Çin ateş-duvarının buna izin verip vermediğine bağlı olarak değişir. Bu tür sorunlarla ilgilenen bir somut girişim Peekabooty'dir.

Peekabooty'nin, internetteki herkesin gerek ulusal ateş-duvarlarını aşmasını, böylelikle Net'teki mevcut tüm enformasyona ulaşmasını sağlayacak, gerek verilerin göndericisini ve alıcısını anonimleştirecek bir şebeke olacağı açık gibi görünmektedir. Peekabooty, 'paylaşılan işbirlikçi mahremiyet ağıdır. Filtrelemenin birçok biçiminden kaçınmayı sağlar... ve Web sayfası isteklerini doğrudan doğruya paylaşılan bir hizmet bulutuna iletir; o da isteği işlemiden geçirerek istekte bulunan müşteriye içeriği aktarır' şeklinde betimlenmektedir.⁸ Bir ateş-duvarının arkasında bulunan biri, Peekabooty işleten bir bilgisayardan bir istekte bulunabilir, ardından bu bilgisayar bir dizi başka bilgisayarla sanal bir ağ kuracaktır (Peekabooty'nin bir ağ çalıştırıp çalıştırmadığını belirlemenin güç olacağı ileri sürülmektedir, ama Peekabooty'nin gözlenmesi ve kullanımının belirgin bir biçimde zayıflatılması mümkün olabilir). İşte 'hizmet bulutunu' oluşturanlar bu 'diğer bilgisayarlar'dır; bunun anlamı kısaca başlangıçtaki bilgisayardan gelen istekleri aktaran bir dizi diğer bilgisayarın bulunmasıdır. Enformasyon talebi, adresi ateş-duvarınca engellenen bildik bir internet sitesi yerine, ateş-duvarının bloke etmediği, Peekabooty-çalıştıran bir bilgisayara yapılacaktır. Bu Peekabooty çalıştıran bilgisayar da, Peekabooty ağına bağlanacaktır. Ağa bağlı bilgisayarlardan biri istenen malzemeye erişecek ve bu malzemeyi hizmet bulutu üzerinden, başvuruyu ilk yapan bilgisayara akta-

racaktır. İstekte bulunan ve yanıt veren bilgisayar arasında hiçbir doğrudan bağlantı olmayacak ve aradaki her işlem anonimliği koruyacaktır. Hizmet bulutu aracılığıyla bu bağlantılar aynı zamanda dinamik bir biçimde kayacak –yani, sürekli olarak değişecektir. Bu da sansürcü devletin Peekabooty ağını kapatmak için Peekabooty işleten birçok bilgisayarı kapatmak zorunda kalacağı anlamına gelir. Bunun nihai anlamı da, yeterince bilgisayarın katılımda bulunması halinde, Peekabooty’nin kapatılmasının, imkânsız değilse de, çok zor olacaktır.

Bu ağ başarılı olabilirse, ulusal sansürcülüğe karşı güçlü bir panzehir olacaktır. Hactivismo katılımcılarının kabul ettiği gibi, hükümetlerin Peekabooty’yi engellemek için güçlü kaynaklar kullanmayacağını hiçbir garantisi yoktur. Örneğin, Peekabooty çalıştıran bir bilgisayarın saptanması halinde o bilgisayara erişen başka birinin izine de ulaşılabilir. Bununla birlikte bu kırııcı-eylemcilerin hem güçlü bir güdüler, hem de (görünüşe bakılırsa) başarmak için teknik uzmanlıkları vardır.

Peekabooty, siberuzayda ulusal sınırlar yükseltilmesini önlemeye çalışır. İnternetin muazzam enformasyon deposuna erişim özgürlüğünü sağlama konusuna yapılan vurgu, aynı zamanda enformasyon siyaseti konusuna da yapılan bir vurgudur. Bu anlamda, bizzat kendisi bir **eylemci** kampanyaya katılmaya teşebbüs ederek KSDE’den ayrılır. Dijital olarak doğru kırııcı-eylemci, doğrudan doğruya özgül bir enformasyon siyaseti inşa eder; başka kampanyalara hizmet edecek gereçler inşa etmekle uğraşmaz. Bu, keyif-siyaseti ile keyif ve siyaset arasındakine benzer bir ayrımdır. KSDE temelli eylemler daima bir dava içindir, oysa dijital olarak doğru kırııcı-eylemcilik kendi başına bir davadır.

Bize yararlı olacak ikinci bir örnek de, CDC’nin Back Orifice adlı aracıdır. Back Orifice, Microsoft temelli bir bilgisayar ağı kullanan herkesin, başka şeylerin yanı sıra, ağdaki başka herhangi bir bilgisayara gizlice erişebilmesine izin veren bir yazılım programıdır. Back Orifice’in kullanımını görece kolaylaştıran bir grafik kullanıcı ara yüzü (GUI –yani, göster ve tıkla, fare– temelli program kullanım aracı) vardır. Bilgisayara Back Orifice’in yüklenmesi, kullanıcının başka bir bilgisayardaki dosyalara bakabilmesi, başka birinin, her ne yazarsa yazsın, yazdığı ve kopyaladığı bü-

tün dosyaları gözleyip kaydedebilmesi demektir. Bütün korunmasız bilgi-sayarlar böyle bir davetsiz misafire açıktır. CDC, Back Orifice'ın bir dizi versiyonunu çıkarmış ve açık kaynak haline getirmiştir; bu da, değiştirmek ve incelemek üzere yazılım koduna herkesin ulaşabileceği anlamına gelmektedir. 2001 Ağustosunda Back Orifice'ın, bir siteden günde ortalama bin kez civarında indirildiği söyleniyordu. 2001'e geldiğinde Back Orifice, Microsoft-temelli ağların yönetiminde ağ yöneticileri için, bedava bir alternatif olarak sunulabilecek kadar geliştirilmiş durumdaydı.

Back Orifice kılavuzu (FAQ) şu açıklamayı yapar: 'Bu program ikili bir amaçla yazıldı: Windows işletim sisteminin uzaktan yönetim yeteneğini genişletmek ve Windows'un, kullanıcı güvenliğini akılda tutarak tasarlanmadığına işaret etmek.'⁹ CDC'nin siyasal mantığı, Windows sistemlerinin kullanıcı güvenliğinin akla getirilmeksizin yaratıldığını açıkça ortaya koymaktır. CDC bunu, Back Orifice'ın sahip olduğu her türlü gizlilik, saklılık yeteneğinin, Microsoft tarafından yazılan ve satılan sistem yöneticisi yazılımında zaten bulunduğuna işaret ederek vurgular. Herhangi birinin omzundan, onun donanımına gizlice bakma yeteneği, Back Orifice'dan önce de vardı, şimdi de vardır. Sistem yöneticileri, bir tek, Microsoft'un patent haklarını korumak üzere kodunu gizlemesi yüzünden, bu kodun bağımsız olarak denetlenememesi dışında, CDC'nin sağladığına benzer yerlilikleri olan yazılımları kullanırlar. CDC'nin Back Orifice ile ulaşmak istediği amaçlardan biri, kendilerinin sağladığı ama Microsoft temelli ağlarda zaten olmayan bu mahremiyeti dramatize etmektir. Back Orifice 2000, bir kırıcı-eylemcilik anı ve değişmekte olan dünyaya katılıma yönelik bir çağrı olarak DefCon kırıcı konferansında başlatıldı.

Peekabooty gibi, Back Orifice da kırıcı-eylemciliğin ikinci kilit alanına odaklanır: enformasyona tam erişim ile on-line mahremiyet ve güvenliğin sağlanması. CDC ve diğerleri tarafından geliştirildiği kadarıyla Hactivismo, haklı nedenlerle, bu iki sorunun birbirinden pek farkı olmadığını düşünür. İnterneti kısıtlamaya çalışan ülkelerde internete tam erişimi sağlamak, eğer ziyaret edilen insanların ve sitelerin izi sürülebiliyorsa anlamsız hale gelebilir. Hactivismo'nun açıklaması şu örneği de içerir: 'Ağustos 1998'de 18 yaşındaki Türk Emre Ersöz, polisin şiddetle dağıttığı bir göste-

riye katıldıktan sonra bir internet forumunda “Türk polisine hakaret”ten suçlu bulundu. Ersöz’ün ISP’si (internet servis sağlayıcı) yetkililere onun adresini vermişti.”° Gerek erişimi kısıtlamak, gerek mahremiyeti tanınamak, internette kendi görüşlerini ifade etme ve mevcut bütün enformasyona ulaşma özgürlüğünü zedeler. İç içe geçmiş olan bu iki amaç, internetle kısıtlı olmayan, fakat büyük ölçüde orada gerçekleşen bir sanal siyasete hizmet eder. Enformasyona ulaşma ve enformasyon sunma yeteneği, kırıciylemciliğin bu kolunun merkez siyasal ilkesini oluşturur.

ENFORMASYON, KONU DIŞILIK VE DİĞER ÇIKARLAR

Bu bölüme son vermeden önce, **eylemciliğin** bütün temaları gibi kırıci-eylemciliğin de, bağlı olduğunu iddia ettiği siyaseti geliştirmekte başarısız olabileceğine değinmek önemli. KSDE kırıci-eylemcileri ile dijital olarak doğru kırıci-eylemcilerin başarısızlıklarının birbirinden farklı oluşu şaşırtıcı değildir. Bu güçlüklerden bazılarına zaten değindik, ama burada onları bir araya getirmek yararlı olacak.

Görmüş olduğumuz gibi, KSDE ile sokak protestosu arasındaki benzerlik açık değildir. KSDE’nin, fiziksel olarak bir gösteriye gidemeyen birçok kişinin katılmasına olanak verdiği doğru olmakla birlikte, sanal olarak katılanlar, kalabalığın riskine girmez veya onun dayanışmasını hissedemez. KSDE belki kolay bir tercih olarak görülebilir. Oxblood Ruffin’in, e-hippilerin KSDE’sine ilişkin eleştirisinde söylediği gibi, ‘Kişisel deneyimime dayanarak, sokak ve on-line protesto arasında bir fark olduğunu biliyorum. Sokakta, at üstünde cop kullanan bir polis memuru tarafından kovalandım. İnanın bana, bir bilgisayar önünde oturmak çok daha az cesaret gerektiriyor.’” On-line protestolar, sokak protestolarının topladığı katılımı sağlamakta ve coşku hissi yaratmakta başarısız kalmasına kalır ama, aynı zamanda çatışmadan kaçınanların katılmasına da olanak verir. Hiç kuşku yok ki, KSDE’nin potansiyeli vardır, ama tuzaklarını da göz önüne almak gerekir.

Ayrıca, dijital olarak doğru kırıci-eylemcilik, Back Orifice veya Pe-ekabooty gibi gereçler yaratmış olabilir, ama burada da bazı sorunlar vardır. Bu tip kırıci-eylemcilik, güvenli enformasyonun özgür akışını sağlayacak gereçler sunmayı amaçlar; ama ilke düzeyinde, bu özgür akış içine gön-

derilen enformasyonun niteliğine ilişkin çok az yargıda bulunur. Hactivismo FAQ bu güçlüğü ortaya koyar:

Soru: Her türlü enformasyonun erişilebilir olması gerektiğini mi düşünüyorsunuz?

Yanıt: Hayır. Hactivismo Bildirgesinde ‘yasal olarak yayınlanan’ enformasyondan söz etmemizin nedeni de bu. Temel olarak, meşru devlet sırları, çocuk pornosu, kişisel mahremiyetle ilgili konular ve genel kabul gören öteki kısıtlamalar gibi şeyleri hariç tutuyoruz. Fakat ‘yasal olarak yayınlanmış’ terimi bile mayınlı alana benziyor. Ki-me göre yasal? ABD’de yasal olan bir şey, Çin’de kafanıza bir kurşun yemenize neden olabilir. Günün sonunda, enformasyonun bir bölümünün denetlenmesi gerektiğini kabul ediyoruz. Fakat bu denetimin, hükümetler için hassas konular olabilen entelektüel ve sınıtsal fikirlerin, kadın sorunları veya cinsellikle ilgili tercihlerin ve dinsel görüşlerin sansür edilmesiyle en ufak bir ilgisi yok. Bu, enformasyonun büyük bölümünün özgür olmasını istediğini söylemenin bir başka yoludur. Geri kalanlar biraz mahremiyet gerektirir, çocuk pornosu gibi şeyler ise hiç olmamalıdır. Herkes böyle bir alt ve üst sınırı kendi başına koymak zorunda kalacaktır.¹²

Görüldüğü gibi bu paragrafta ‘yasal olarak yayımlanmış’ enformasyon, kırıci-eylemcilik tarafından kutsanmaktadır, fakat bu nokta, yasal olanı kimin tanımlayacağı sorusuyla eleştiri oklarına hedef olur. Burada enformasyon akışını sağlama ilkesi ile bazı enformasyon tiplerini yanlış olarak yargılamak arasında ciddi bir sorun vardır. Özgür enformasyon akışı hakkı, ancak ve ancak, insani sömürünün en aşırı bazı biçimlerine karşı bir duruş alabilir. Dijital olarak doğru kırıci-eylemcilik, her çeşit siyaset, geçmiş, bugün ve gelecekteki eylemcilikler için yeni bir kanal oluşturabilir.

ENFORMASYON KODLARI, İHLÂLİN KODLANMASI

Kırıci-eylemcilikte, iç içe geçmiş ve birbirinden ayrı iki akım vardır. Bunlar aynı zamanda birbiriyle çelişir de. Özgür bilgi akışına prim

veren akım, kimi zaman on-line protestonun kitlesel biçimlerini üreten akımı pek de anlamlı bulmaz. Bu, hizmetten men saldırıları çevresinde dönen tartışmalarda açıkça görülebilir. Daha önce değindiğimiz gibi, hizmetten men, birinin enformasyon sağlamasının ya da talep etmesinin önüne geçilmesi, web sitelerinin veya internet bağlantılarının işleyişinin durdurularak enformasyonun kısıtlanmasıdır. CDC, e-hippilerin başlat-tıkları hizmetten men eylemlerini özgür enformasyon akışını reddettik-leri gerekçesiyle eleştirir:

Hizmetten men, hizmetten mendir, nokta.. Hizmetten men saldırıları, Birinci Maddenin, ve ifade ve toplanma özgürlüğünün bir ihlalidir. En yüce ideallerin hizmetinde bile olsa, hiçbir gerekçe bu hakları olduklarından başka –yasa dışı, gayri ahlâki ve gayri medeni– bir şeye dönüştüremez. Kişi, herkese açık bir forumda muhali-fini bağırarak susturmakla daha iyi bir konum elde edemez.”

Böyle birbirinden uzaklaşmayı bir çeşit bölünme olarak görmek fazla ileri gitmek olur; kırıcı-eylemcilik, bölünmelere gidecek kadar örgütlenmiş durumda değildir henüz. Fakat bu kırıcı-eylemciliğin temelini oluşturan iki siyasetin hem birbirine aykırı olabileceği, hem de 21. yüzyıl toplumlarının enformasyon kodlarını ihlal edebileceği gerçeğini yansıtır.

Bu iki ana akım içinde ve civarında gerçekleşen başka kırıcı-eylem-ci eylem tipleri de vardır. Virüs üreten ve virüs bulaşmış halleriyle yeniden biçimlendirmek üzere web sitelerini çökerten kırıcı-eylemciler internette kendilerini evlerinde hissetmektedir. Farklı zamanlarda, Amerikan Merkezi İstihbarat Örgütünün (CIA) web sitesi, Merkezi Budalalık Örgütü olarak yeniden adlandırılmış ve siyasal partiler sitelerine yerleştirilen alaycı çizgi bantlarla yüz yüze gelmişlerdir. Hindistan’ın nükleer silah denemeleri yap-masının ardından, bir kırıcı Hindistan hükümetinin ağına girerek, ülke bu işte ısrar edecek olursa bütün ağı silmekle tehdit etmiştir. Bu tip eylemler kırıcı-eylemcilik içinde ve çevresinde sürmektedir, fakat kırıcı-eylemciliğin eylemciliğe getirdiği yenilikleri kavramak istiyorsak, o zaman, yakından in-celediğimiz bu iki akım anahtar niteliktedir.

KSDE geliştiren kırıcı-eylemciler, destekledikleri özgöl siyasal ahlâka bütünölle kendilerini vermiş durumdadırlar. E-hippilerin eylemleri küreselleşme karşıtı hareketi desteklemekte, EDT Zapatisto siyasetiyle ilgilenmekte, Netstrike ise ABD’de yasal cinayetle mücadeleye katkıda bulunmaktadır. Bu koşullarda, enformasyon akışı, artık birçok dokunulabilir bedenın aynı anda aynı yerde bulunmaları koşuluna bağılı olmayan yeni kitle-sel protesto biçimleri keşfetmek üzere eğilip bükölmüş durumdadır. Burada kırıcı-eylemcilik, protesto biçiminde yeniden üretmek üzere, enformasyon kodlarını ihlal eder.

Özgöl enformasyon akışının önemine odaklanan kırıcı-eylemciler başlı başına bir siyaset geliştirmekteler. Siyasal olarak söylersek, Peekabooby ve Back Orifice, enformasyona güvenli erişimin sanal siyasetinden başka bir şey değildir. Bu araçlar, onları neredeyse tümölle aynılaştıracak biçimde ahlâka hizmet eder. Peekabooby, eğer işe yararsa, internetteki enformasyonun ihlalci gücüne olan inancını, neredeyse bizzat kendi doğasında somutlaştırır. Burada, kırıcı-eylemcilerin enformasyon akışında yaptığı eğip bük-meler, yeni akış tiplerini mümkün kılabilecek alternatif altyapılar yaratacak ölçüde büyük olmamıştır. Kırıcı-eylemcilik, enformasyon kodlarını enformasyon siyaseti olarak yeniden yaratmak üzere, bu kodları ihlal eder.

Her tip kırıcı-eylemci, 21. yüzyıl sosyo-ekonomilerinin altyapılarını oluşturan enformasyon kodları içinde kalır. Bu kırıcı-eylemciler, gerek yeni protesto biçimleri yaratmak, gerek yeni, eylemci bir enformasyon siyaseti üretmek üzere enformasyon akışını ihlal ederler. Siyasette bilgisayar (ya da internet) cambazlarının devri başlamıştır... **Eylemcilik**, içinde kırıcı-eylemcileri de taşımaktadır.

Eylemciliğin geleceği?

AHLÂK, EYLEMCİLİK, GELECEK

Gelecek ağacını dikmek, işte dileğimiz bu... Gelecek, herkesin olduğu, herkesin herkesi tanıdığı ve saygı duyduğu, sahte ışığın son savaşını yitirdiği yerdir.

SUBCOMANDANTE MARCOS¹

EYLEMCİLİĞİN ANLAMI

Her çeşit hareket, olay, protesto ve insan bu sayfaların arasından yürüyüp geçti. Eylemciler yazdılar, mücadele ettiler, dövüştüler, kaybettiler, kazandılar. İzlediğimiz protestocular, eylemciliklerini karanlıkta bir sıçramadan, bilinmeyenden aldılar; gelecek adına bugüne karşı çıktılar. Bu eylemciler toplum için yeni ahlâk figürleri yaratıyorlar. Bu yeni figürler, kabul edilen siyasal davranış kodlarına aykırı düşen doğrudan eylemlerde, hiyerarşi ve önderliği reddeden örgütsüz eşgüdümelerde, kişi olmanın 'yetkili' tanımlarını sarsan kolektif keyiflerde, arzu ve ihtiyaçların kültürel normlarını hedef alan semiyotik terörizm eylemlerinde ve dünya sosyo-ekonomilerinin enformasyon yapılarındaki sanal eylemlerde ortaya çıkıyor. Peki ama 'onlar' şu beş farklı toplumsal koda yönelik saldırılardan daha fazla bir şey midir? Eylemcilik, toplumsal değişim için siyasal kodların, hiyerarşik eşgüdüm için örgütsel kodların, benliğin denetlenmesi için düzenleyici kodların, arzu ve ihtiyaçların tanımlanması için kültürel kodların ve bilginin denetimi için enformasyonel kodların ihlalinden daha fazla bir şey midir? Eylemciliğin anlamını tam olarak kavrayabilmek için, eylemcilerin farklı farklı ve genellikle de çelişkili biçimlerde ne için savaştıklarına bakmamız gerekiyor.

Eylemciler ahlâklarını gelecekte alırken hem bilinmeyene dayanır hem de bilineni üretmeye başlarlar. Tam anlamıyla ifade edemediği şeyler tarafından baştan çıkarılmayı sürdürdüğü için, **eylemciliğin** içinde daima bir baskı vardır. Bu baskı çoğunlukla, eylemcilere geleceğe yönelik somut planlarının ne olduğu sorulduğunda ortaya çıkar. **Eylemcilik** başarıya ulaştıktan

sonra, toplum nasıl olacaktır? Eğer gelecek yerinden yönetilen, kendini sürdürebilen toplulukların olacaksa, New York ya da Tokyo gibi muazzam, karmaşık, küresel kentlerin nasıl işleyeceği, yeşil eylemcilere sık sık sorulan bir sorudur. Feministler, 'insan doğasını' sarsmaya çalıştıkları için sık sık espri konusu olmakta ve onlardan cinsiyetçi olmayan bir toplumun ayrıntılarını betimlemeleri istenmektedir. Her çeşit eylemci, **eylemciliğin** ne istediğini 'hemen şimdi' öğrenmek isteyen bürokratların yaygın hücumuna maruz kalmaktadır. Bütün bu talepler eylemcilerin yol açabileceği huzursuzluğa işaret eder, **eylemciliği** bugüne ve geçmişe döndürmeye çalışırlar. Gelin görün ki, bu tür talepler, aynı zamanda, **eylemciliğin** yaratılmakta olan ile onu esinleyen gelecek arasında bir gerilim barındırdığını da ima eder. O halde, eylemcilerden böylesi ozalit kopyalar talep etmek bir yanlış anlamadır. Bunu yapmak, yeniden ve gelecekte, bilinene doğru bir dönüş istemektir. Kuşkusuz, bu, **eylemcilere** ne istediklerini sormanın gerekmediği anlamına gelmez; sadece karşılığında ayrıntılı planlar beklememek gerektiği anlamına gelir.

Eylemcilerden ayrıntılı bir toplumsal program üretmelerini, isteklerinin birer ozalit kopyasını vermelerini talep etmenin bir yanlış anlama olduğunu kabul etsek bile, bize yine de **eylemciliğin** daha iyi toplum vizyonuna ilişkin olarak söylenecek kimi sözler kalır. Bugünün toplumsal değişimi ve geleceğin ahlâkı arasındaki gerilimden kaynaklanan bir dizi yol gösterici ilke, bugün bile ayırt edilebilir. **Eylemciliğin**, hareketlerin mücadeleleri ötesinde neler sunduğuna ilişkin bir anlayış kazanmak için, bu ilkeleri inceleyebiliriz. Bu bize, bugünkü bürokratların talep ettiği toplumsal programları vermeyecek, ama verdikleri daha müphem ve daha derin olacaktır. Ama bu soyut bir tartışmaya sapma anlamına gelir, zira bu ilkeler hem hareketlerin arasında, hem de içinde konumlanırlar.

Eylemciliğin genel ilkeleri bütün hareketlerde kendilerini göstermekle birlikte, yalnızca tek bir hareketin içinde bulunmaz, ancak hareketler arasındaki uzamlardan çıkarsanabilirler. Şimdiye kadarki tartışmalarımız, soyut ve somut birçok düşünceyi ve olayı bir araya getirirken, şimdi artık özgül örneklerle dayanan bir ilke ve ahlâk tartışmasına kaymamız gerekiyor. **Eylemcilik** ilk kez bir ahlâk olarak var olurken görülecek. Soyut bir tartışmaya saptamamızın bir başka nedeni de, bunun bizi yaşanmış dünyada yer alan

geçmişin ve bugünün kısıtlamalarından bir ölçüde özgürleştirecek olması. Soyutlamalar, 'gerçek dünya'dan kopuk oldukları için haklı olarak eleştirilebilir, fakat gelecek bir dünyaya bakarken bu, bir güç haline gelir.

Eylemciliğin ahlâkına bakmaya ek olarak, bu genel ilkelerin iki yönlü sonuçlarını incelememiz de önem taşıyor. İlkin, **eylemcilikle** demokrasi arasındaki ilişki nedir? Demokrasi ve kurumları, haliyle herhangi bir tekil hareketten daha geniş bir siyaset alanıyla ilgilidir. **Eylemciliğe** böyle daha geniş toplumsal örgütler ve fikirler açısından bakmak önemlidir. İkincisi, **eylemciliğin** potansiyel ve gerçek başarısızlıkları üzerinde kafa yormak temel önemdedir. Bu kitabın başından beri izlenen yöntem, **eylemciliğe** bir görülme şansı verilmesini garanti etmek için **eylemciliğin** bir unsurunun ana hatlarıyla çizilip eleştirel bir değerlendirmeye tâbi tutulması biçiminde oldu. Bu yöntem hem bizi **eylemciliğin** yalnızca bir övgüsünü yapıyor olmaktan uzaklaştırır, hem de öyküyü tamamlar.

Eylemciliğin öyküsü, üç konunun gözden geçirilmesiyle tamamlanabilir: ahlâk, demokrasi ve başarısızlık.

AHLÂK: FARKLILIK VE ÖTEKİ

Eylemcilik, gördüğümüz gibi, birçok **eylemci** hareketten oluşur. Bunların her biri farklılaşmıştır ve birçok örgütten, bireyden, metinlerden, olaylardan vb oluşmaktadır. **Eylemciliğin** ilk genel ilkesi, önceki tartışmanın tümünde gizli olan ilke, farklılık ilkesidir.

Özgül kampanyalar veya hareketler, odaklanmış oldukları alanların dışında da kalsa, bir an gelir başka birçok eşitsizlik ve adaletsizliğe tepki göstermek zorunda kalırlar. Örneğin, feminizm içinde bu çok önemli an, özgürleştirilen 'kadın'ın kim olduğuna ilişkin esaslı tartışmaların yükseldiği 1980'lerin başında yaşandı. O kadının rengi, cinselliği, dini, sınıfı ya da milliyeti neydi? Başka bir örnek de hem bütün özgürlüklerden yana olan taleplerden (Subcomandante Marcos'un talepleri gibi) esinlenen, hem de özgürlüğün farklı anlamları ve tanımlarını sürekli olarak müzakere etme gereği duyan küreselleşme karşıtı harekettir. Küreselleşme karşıtı hareketin oluşumunda kilit önemdeki ilk olaylardan biri, finans merkezlerinin hedef alınmasını talep eden 18 Haziran (J18) küresel protesto günüydü. İşte, o gü-

nü örgütleyen gruplardan ve planladıkları protestolardan bazıları: Kuzey Sumatra Köylü Birliği, Chikoko (Nijerya'daki petrol sanayiine direnişi örgütledi), Almanya'nın Köln kentinde (G8 liderlerine gülmek üzere) kitlesel 'kahkaha geçidi', Londra Sokakları Geri Alın örgütünün bir borsayı kapatması, sokak gösterilerinin yasaklanmasına karşı Şili'de yapılan bir protesto ve New Mexico eyaleti Albuquerque kentinde feminist bir eylemci koalisyon. Bu olayların birçoğunda, kolektif protesto biçimleri, en çok da bisikletli yürüyüşler ve sokak partileri planlandı. Bazı ortak hasımlar (finans sermayesi) ve protesto yöntemleri göz önüne alındığında bile, J18 küresel sokak partisi katılımcıları arasındaki farklar, benzerlikleri kadar çarpıcıydı.

Bu örnekler, farklı mücadele anlayışlarının önemine işaret ediyor. Bu farkın yarattığı soru şu: 'Farklılığın genel bir ahlâki ilke haline gelmesi ne anlama geliyor?' İlk bakışta yanıt, aldatici ölçüde basit gibi görünüyor. Farklılık, farklı siyasetleri geliştirme hakkı anlamına gelir. Radikal siyasal **eylemciliğin** kapalı değil açık olması gerekir. Bu, İkinci Bölümde ele alınan tarihsel noktayla, yani radikal eylemciliğin, bir dönem emek-sermaye karşıtlığında odaklanan siyasal ilkeler temelinde örgütlenmişken, artık öyle olmadığıyla ilgilidir. **Eylemcilik**, her türlü ipliği dokuyan tek bir hareket değil, birçok farklı hareketin olduğunu varsayar. Bununla birlikte, soyut bir ilke olarak alındığı zaman, farklılık şaşırtıcı bir sonuç yaratır: Karşıtına, yani farklığa aldırmmayı.

Farklı siyasal görüşlerin ifade edilmesine izin verilmesi şeklinde genel bir ilke varsa, o halde temel ilke bunu yapmanın araçlarıyla ilgili olmalıdır. J18'in bir genel ilkesi, bütün protesto çeşitlerine hem izin verilmesi, hem de bunların teşvik edilmesiydi. Bu, protestolar birbiriyle çeliştiği zaman bile böyleydi. Örneğin, bazı protestoların milliyetçi bir eğilimi varken, kapitalizme karşı çıkan, ulus-devletleri sermayenin uşakları olarak gören birçok protesto da uluslararası olmaktan yanaydı. Farklılığın genel bir ilke olarak kabul görmesi nedeniyle, bu tür karşıtlıklar yan yana var olabiliyordu. Bu, **eylemcilik** bir bütün olarak ele alındığında, farklılığın, ilke olarak, **eylemcilerin** farklı hareketler yaratma hakkı biçiminde yorumlanması gerektiği anlamına gelir. Soyut düzeyde bunun anlamı, farklılığın kendisini reddeden herhangi bir konum dışında, bütün siyasal konumların kabul

edilmesi gerektiğidir. Totaliter ya da neo-faşist akımlar, ilke olarak farklılığı reddeder, dolayısıyla dışarıda bırakılabilir veya reddedilebilirler, ama başka hiçbir siyasete bu yapılamaz. Farklılık siyasal bir ilke haline geldiği zaman, her biri, kendi sırası geldiğinde öteki eylemciliklerin bulunmasını kabul ettiği sürece, bütün eylemciliklerin kabul edilebilir olduğu bir eylemcilik alanı üretir. Baskıcılığın en aşırı uçtaki biçimleri hariç bütün siyasetlerin eşit derecede farklı olduğu düşünülebilir. Baskıcı olmayan, yani meşru farklılıklar ise 'farklılık olsun diye farklılık'tır.

Bunu eylemci olmayan bir örnekte görebiliriz. İşte, Avustralya hükümeti tarafından kurulan ve desteklenen bir çalışma grubunun yaptığı çokkültürlülük tanımı:

Avustralya çokkültürlülüğü, Avustralya'nın çeşitliliğini tanıyan ve kutlayan bir terimdir. Bütün Avustralyalıların, Avustralya'ya ve Avustralya demokrasisinin temel yapı ve değerlerine bağlı kalmak koşuluyla, kendi bireysel kültürel mirasını ifade etme ve paylaşma hakkını kabul eder ve bu hakka saygı gösterir.²

Bütün Avustralyalıların farklı olma hakkını ileri sürmek, aynı zamanda ırkçı ya da ırkçılık karşıtı kültürel inançlara sahip olan Avustralyalıların da haklarını savunmak anlamına gelir. Bu, başkalarına iğrenç gelen toplumsal pratikleri benimseyenlerin de kültürel haklarını savunmak demektir. Sanki farklılık Avustralya'ya özgü bir şeymiş gibi ileri sürülen bu farklılık iddiası on yılı aşkın bir süredir popülist aşırı sağcı Tek Ulus Partisi'nin yükselişini, düşüşünü ve seçim umutlarını mültecilerin topraklarına girmesini reddederek kurtaran başarısız bir ulusal hükümeti görmüş olan bir ülkeden gelmektedir. Kültürel farklılığın temel konusunu, ulusla ilişkisini toprakta mülkiyet hakkı talep ederek öteki Avustralyalılardan farklılaştıran yerlilerin oluşturduğu bir ulustur bu. Aborijin halklar, yukarıda görmüş olduğumuz gibi, toprak mülkiyeti hakkına sahip olabilmek için kıtada Avrupalıların yerleşiminden önceki mevcudiyetlerini kanıtlamak zorundaydılar. Bu Aborijin halklar üzerindeki güçlü baskıların ve soykırıma yaklaşan muamelelerin düzeltilmesinde, Aborijin halkların

bütün diğerk Avustralyalılardan farklı Avustralyalılar olduklarına ilişkin taleplerinin tanınmasının kilit bir etken olduğu anlamına geliyor. Ne var ki, çokkültürlülük bildirisi buna olanak vermez: bütün Avustralyalılar eşit derecede farklıdır. Burada, farklılığın radikallikten uzaklaştırılışına ve ‘farklılık olsun diye farklılık’ın üretilişine tanık oluyoruz. Çok-kültürcülüğün ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına görünüşte karşıt duruşunun, ırkçı ‘farklılıklar’ın kabul edilebilir olduğu, ama yerli ‘farklılıklar’ın olmadığı bir ortama dönüştüğünü görüyoruz. Farklılık kavramı, zorbalığa karşı olmak dışında, siyasetler arasında ayırım yapmayı beceremeyerek farklılaştırmamaya dönüşüyor.

Farklılık paradoksal bir biçimde, farklılaşmamış bir siyasetle sonuçlanıyor. Bu, bir içi, bir de dışı olan ve aralarındaki sınırı, farklılık hakkını reddeden totaliterliğin çizdiği bir siyaset. Farklılık çoktörlülük olarak bir siyasetin temeli haline gelince, sanki bütün siyasetler temelde benzer zihniyetteki küçük eylemci gruplar arasındaki farklılıkta yürüyormuş gibi olur. Bu durumda farklılık artık hiçbir fark yaratmaz.

AHLÂK: ÖTEKİ VE BASKI

Farklılık, kendisinde içkinleşmiş radikallikten uzaklaşma eğilimine karşın, **eylemcilik** açısından merkezî önemini korur. **Eylemciliğin** içindeki siyasetlerin çokluğu, daha önce tartışmış olduğumuz tarihsel ve ahlâki nedenlerle onun ayrılmaz bir parçasıdır. Farklılığı reddetmek yerine, **eylemcilik** ahlâkının ikinci dayanağını keşfetmemiz gerekiyor: baskı ve ötekilik.

Baskı ve Öteki olma durumu birçok **eylemci** açısından, bir topluluğun en azından bir başka topluluk tarafından sömürüldüğü toplumsal ilişkilere kendi karşı çıkışını kavrama tarzının bir adıdır. Bu sömürüler kendini çeşitli yollarla gösterebilir; emek, kültür, zaman, para ve kendi kaderini belirleme hakkı, bir veya birden çok topluluk tarafından bir topluluğun elinden alınmış olabilir. Örneğin, Kuzey ülkelerinde veya aşırı gelişmiş ülkelerde ev işleri kalıplarına ilişkin araştırmaların hemen hemen tümü, ev dışı işler erkek ve kadınlar tarafından eşit olarak yapılırsa bile, evdeki işlerin büyük bölümünü kadınların yaptığını gösteriyor. Ev emeği incelendiğinde, genellikle karşılığı ödenen ev dışı çalışmanın ne kadarının

erkek ya da kadınlar tarafından yapıldığının büyük bir önemi yokmuş gibi görünüyor. Bu, temiz, güvenli bir evin bakımı için gerekli gündelik emeği kadınların üstlendiği, fakat erkek ve kadının bu evde birlikte yaşadığı anlamına geliyor. Burada erkekler kadınlardan bedava ev emeği elde ediyorlar. Erkekler kadınları sömürüyor. Bu, yeni ya da alışılmadık bir iddia değil; feminist hareketten yıllardır duyulan ve birbiri ardına yapılan araştırmaların doğruladığı bir gerçek. Bu örneği izleyerek başka eşitsizlikleri veya sömürüleri de keşfedebiliriz: erkekler aynı işi yaparken daha çok para kazanıyorlar, kadınlar daha kısa süreli ve daha az güvenli işlerde çalışıyorlar vb. Bu, bir grup insanın, bu örnekte erkeklerin, başka bir grup, burada kadınlar, üzerinde bir avantaj elde edişinde ve eş zamanlı olarak sömürülen topluluğun her yoksullaştırılışında, sömürünün oluştuğuna ilişkin genel gerçeğin yalnızca bir örneğidir. Bu sadece erkeklerin hiçbir çaba göstermeden temiz bir eve sahip olması değil, kadınların o evi yaratmak için gereken zamanı ve emeği harcaması ve kadınlar harcamadıkça da erkeklerin bundan yararlanamayacak olmasıdır.

Baskıyla ilgili bir sorun, baskının hâlâ ekonomik olarak yorumlanmasıdır. Mesele sadece sömürü kavramının Marksist kuram içinde teknik bir terim olması değildir; ama baskıyı parasal terimlere indirgemeye yönelik bir eğilim vardır. Ne var ki baskı çok farklı şekillerde kendini gösterir. Kadınların geceleri sokakta güvenli bir biçimde yürüyememesi, yerli toplulukların toprakla temel kültürel ilişkilerini sürdürememesi, heteroseksüel 'normalliğin' kadın ve erkek homoseksüellerin, biseksüellerin ve transseksüellerin sapık olduklarının zorla kabul ettirilmesi yoluyla çıkarılması –bütün bunlar ve daha fazlası baskı kavramının, sosyo-ekonomik kavrayışı içermekle yetinmeyip onu aşması gerektiğine işaret eder. Ben ve Öteki şeklindeki felsefi kavramın, karmaşık arka planından koparılmış ve basitleştirilmiş olsa da, yararlı olmasının nedeni de bu; bu kavram tartışmayı sosyo-ekonomik ilişkilerden soyutlar ve terminolojisi aracılığıyla, bütün toplumsal ilişkilerin paraya indirgenmesini reddeder. Ötekiler, bir Ben'in oluşumunda yaratılan sömürülenlerdir. Erkekler kendilerini erkek olarak yaratırlar, kendi Ben'lerini ve erkek olmanın anlamını, kadınları Öteki olarak yaratan toplumsal ilişkileri kurmak ve sürdürmek yoluyla

tanımlarlar. Ötekiler baskıya uğrar ve daha soyut dil, ekonomik alandan böylesi tanımlamaları çıkartmaya ve, ne kadar önemli olsa da, ücret paketinden çok daha fazlasının tehlikede olduğunu ortaya koymaya yarar.

Biz ve Ötekiler, uzlaşmama ve sömürüde birleşebilir. **Eylemcilik** bütün o çeşit çeşit kılıklarında, kendini farklılık zeminine ve toplumsal sömürülerin karşısına yerleştirir. **Eylemcilik** sömürüye karşı çıkar: feminizm kadın Ötekilerin erkek Ben tarafından sömürülmesine saldırır; ırkçılık karşıtlığının hedefi Siyah Ötekiler üzerinde egemenlik kuran Beyaz Benler arasındaki ilişkilerdir; çevrecilik Ben'lerin sömürücü ekolojisi ile Ötekilere özen gösterme ekolojisi arasındaki farkı üstüne basa basa gösterir ve daha pek çokları vardır. Farklılığın, sadece farklılık olsun diye farklılıktan çok ötelere giden hataları, toplulukların ya da grupların birbirine karşı avantaj elde edebilmek uğruna birbirlerine zarar vermelerine dikkat çekilerek telafi edilir. Farklılığın, özgürleşme siyasetinin içini boşaltarak sadece farklılık olsun diye farklılığa dönüşmesini önlemek için, **eylemcilik** kolektif Ben/Öteki ilişkilerinin çarpıtılmasını kabul eder. Bir ya da daha çok kolektif kişinin bir ya da daha çok grupça acımasızca ve zalimce sömürülmesini kabullenir. Farklılık, **eylemciliğin** içinde sömürünün pek çok biçimlerine karşı mücadeleler barındırmasını garanti altına alır ve kimi zaman dile getirilen, hangi sömürünün kilit önemde olduğuna karar verme oyununu reddeder. Bir Ben ve bir de Öteki olmak zorunda değildir; Biz ve Öteki kombinasyonları pekâlâ olabilir. **Eylemcilik** baskının, bütün diğerlerini doğuran en temel biçiminin arayışını reddeder. Baskının hiyerarsisi yoktur; gündelik, toplumsal bir temelde baskıya ve saldırıya uğrayan bir halkın, yine baskılanmış herhangi bir başka grupla rekabet etmesine gerek yoktur. Yapılması gereken, benzer bütün ilişkileri ortaya çıkarmak ve bunlarla mücadele etmektir.

Baskıcı ilişkiler birbirine kenetlenmiş çeşitli sömürü ilişkileri içerir. Bir sömürgeci işçi sınıfının, sömürgeci yönetici sınıf tarafından Öteki olarak konumlandırılırken, aynı anda, sömürgeleştirilen Öteki'ler açısından nasıl Ben ya da imparatorluk ulusunun bir parçası olarak konumlandırılabilirliğini anlamamız, bu şekilde mümkün olur. Aynı şekilde, erkekler bir emekçi Öteki diye konumlandırılırken, ataerkil bir Ben ve ırk açısından Ben veya Öteki olabilirler. Ben ve Ötekinin çifte ilişkisi

olarak görünen şey, aslında tamamen farklılaştırılmış ve çoklu bir toplumsal ilişkiler kümesidir.

Bu çokluluk, 'iktidar'ın **eylemcilik** ve genel olarak toplumsal düşünce içinde kilit bir terim haline gelişinin nedenini kısmen açıklar. Toplumsal uzlaşmazlıklar sık sık kendi temel toplumsal ilişkileri aracılığıyla tanımlanmıştır: Örneğin, patronların iş koşullarının ve işyeri ürünlerinin denetimi aracılığıyla işçileri sömürmesi kapitalizm olarak adlandırılmıştır; cinsel çifte standartlar ve ev işlerine boyun eğdirilme aracılığıyla erkeklerin kadınları denetlemesi ataerkillik olarak adlandırılmıştır vb. Bütün bu farklı mücadeleleri bir araya getirmek için, 'iktidar' gibi, çok güçlü olmamakla birlikte, anımsatıcı bir terime ihtiyaç duyulmuştur. Hall, terimin bu önemini şöyle ifade ediyordu:

İktidarın son derece soyut bir terim olduğunu biliyorum –ataerkil iktidar, devlet iktidarından ve ekonomik iktidardan çok farklı bir şeydir– fakat 'iktidar', düşmanı adlandırmanın bir yolu olarak kullanılır... 'iktidar' genel olarak iktidar dışında bırakılmanın, bir değişime yol açabilecek veya bir fark yaratabilecek güce erişim kapasitesinden men edilmeyi adlandırmanın bir yolu olarak kullanılır.³

Tek bir sözcükte, bu dünyada mevcut çeşit çeşit sömürülerin ve baskıların tamamına, bunların aynı sömürüler ve baskılar olduğunu ima etmeksizin gönderme yapmaya olanak veren 'iktidar', bu boşluğu doldurur. **Eylemcilik**, İktidar'la savaşır; **eylemciler** İktidar'ı yok etmeye çalışır; fakat bunun ne demek olduğunu anlamak için, her Ötekinin Biz tarafından sömürülmesine gönderme yapan birçok iktidar ilişkisinin bulunduğunu anlamamız gerekir. **Eylemciliğin** daha iyi dünya vizyonuna ya da benim ayırt edebildiğim kadıyla popüler protestoyu bilgilendirmek için gelecekten getirilen temel ilkelerine ulaşmış bulunuyoruz: farklılık ve baskı.

DEMOKRASİ NEDİR?

Eylemciliğin karma karışık yığınının iki ahlâki ilkeyi çıkarmış olduğumuza göre, bunların ne anlama geldiğini genel bir düzeyde ele ala-

biliriz. Böylesi ilkelerin, belki de en önemlileri demokrasi olan kilit siyasal kurumları ne kadar bilgilendirebildiğini görmek özel bir önem taşır. **Eylemcilik** farklılığın ifade edilebilmesini garanti altına almak için demokrasiye bağlılığı geliştirir. Toplumsal yaşam kapalı ise ve toplumsal dayanışmaların ve uzlaşmazlıkların tanınması ve örgütsüz örgütlenmenin hiçbir yolu yoksa, o zaman Biz ve Ötekinin ilişkileri kolektif bir eylem üretmekte başarısız olur. **Eylemcilik** içindeki demokrasi, toplumsal dayanışmalar yaratma ve baskılarla savaşıma zorunluluğundan doğar. Hareketlerin örgütsüz örgütlenmesine belirli bir toplumsal yer açılmalıdır, aksi halde gerek dayanışmanın, gerek uzlaşmazlığın tanınması ve bunlar için mücadele etmenin hiçbir yolu olmaz.

Gelgelelim, **eylemciliğin**, birbirine benzer iki siyasal gruptan birini iktidara getirmek üzere her dört ya da fazla yılda bir oy verme yanılışından başka bir şey sunmayan, mevcut demokrasi biçimlerine bağlı olduğunu düşünmek yanlış olur. Bu tür sistemlerin çoğunun, kimi toplumsal uzlaşmazlıkları daha da ileri götürmekte sık sık hemfikir olan gruplar arasında bir seçim yapma olanağı sunduğu durumlarda, bu daha da geçerlidir. Aşırı gelişmiş dünyanın hiçbir yerinde, yarattığı eşitsizliklere tepki olarak Zapatistalar ve birçok köylü hareketleri gibi **eylemcilik** kahramanları üretmiş olan neo-liberal küreselleşme vizyonunu reddetmeye istekli bir hükümet bulunduğunu söylemek zordur. Çok küçük bir seçim olanağı sunan demokrasiler hem düş kırıklığı yaratır, hem de güçsüzleştirir. Demokrasinin olması gerektiği gibi anlamlı bir siyasal bağlılık olabilmesi için, kendini yeniden tasavvur etmesi gerekiyor. Demokrasi radikalleşmedikçe, demokrasiye bağlılığın radikal olması çok zor.⁴ İki radikalleşme yoluna ihtiyaç var: temsiliyet ve ifade. Bunlar Zapatista'nın, baskıların ifade edilebileceği ve direnişin yaratılabileceği yeni bir sivil topluma, yeni bir toplumsal uzama olan ihtiyacı dillendirmesinde görülebilir.

2001'de, güney Meksika'daki yerli ve köylü hareketi olan Zapatistalar, ülkede bir yolculuğa çıktılar. Zapatistaların yedi yıl boyunca silahlı muhalefet yapmış olduğu düşünülürse, bu dikkate değer bir gelişmeydi. Daha da dikkate değer olanı, birçok yerde durup birçok topluluğa konuşma

yapıp ülkenin hemen hemen her yerine gittikten sonra, sonunda başkent Mexico City'ye gelmeleri idi. Burada yaptıkları miting yüz binlerce kişiyi çekti ve çok geçmeden Zapatista temsilcileri Meksika Kongresinin karşısına çıktı. Bütün bunlar yeterince sıra dışı olmakla birlikte, demokrasi ve **eylemciliği** göz önüne aldığımızda asıl ilginç olan, bir gerilla hareketinin sözüm ona demokratik bir kuruma hitap ederek, kendisinin liderlik ve temsil ilişkilerini nasıl kavramış olduğuydu. Comandante Esther'in sözlerine bir kulak verelim:

Bazıları bu kürsüde şimdi Marcos'un bulunması ve Zapatistaların bu ana mesajını verenin de o olması gerektiğini düşünebilir. Şimdi durumun öyle olmadığını görebilirsiniz. *Subcomandante Insurgente* [isyancı altkumandan] Marcos, bir *Subcomandante*'dir. Bizler, *Comandanteler*, ortak olarak kumanda edenler, itaat ettiğimiz halkı yönetenleriz.⁵

İlk olarak, Esther, birçok kişinin karizmatik Marcos'u Zapatistaların önderi olarak gördüğüne, fakat durumun böyle olmadığına değindi. Bunun yerine, yalnızca itaat etmek yoluyla önderlik edebileceklerini söyleyen ve buna inanan Comandanteler vardı. Bu sözler, Zapatistaların daha önceki bildirgelerine de yansımıştı. Bunlardan en çarpıcı olanı, Lacandon Ormanı Dördüncü Bildirgesinde, bütün Meksika'da yeni bir demokratikleşme ve taban hareketi için, 'bu yurttaşların taleplerini ve önerilerini örgütleyebilecek ve itaat aracılığıyla yön vermeyi isteyecek bir siyasal güç' çağrısında bulunmalarıydı.⁶ Toplumsal örgütlenmenin bu farklı biçimine yönelik çağrı, daha sonra 'Meksika için yeni radikal demokratik bir düş' ve üstü kapalı olarak, dünya için yeni bir demokratik imgelem olarak da dile getirildi.⁷ Askerî bir kolu ve bunun gerektirdiği bütün hiyerarşik zorunlulukları barındıran bir hareket olmakla birlikte, Zapatistalar yeni bir demokrasi biçiminin açılımını temel olarak görüyorlar. Bu ise ancak ve ancak mevcut temsil biçimlerinin ve temsili gereksinen çıkarların tanımlanma yollarının radikalleştirilmesiyle yapılabilir. Bu iki yön, **eylemciliğin** demokrasiye yaptığı temel müdahaleyi oluşturur.

İlk olarak, farklı görüşlerin ve çıkarların resmî demokratik sistemler aracılığıyla temsilinin radikalleştirilmesi gerekiyor. Bu, demokratik arenaların ve mekanizmaların bir çığ gibi artmasını gerektirir. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası demokratik örgütler oluşturulmalıdır ki, bütün bu düzeylerde baskı görenler kendilerine uygun temsil kanalları bulabilsinler. Temsilin gerçekleştirildiği mekanizmaların da çoğalması gerekiyor. Yalnız temsilcilerin buluşup karar alabileceği yerlerin tiplerinde değil, aynı zamanda temsillerin gerçekleşebileceği farklı biçimlerde de çokturluluk gerekiyor. Referandumların doğrudan demokrasiden, kararların temsilciler tarafından açıkça ve sorumluluk getirecek şekilde alınmasını sağlamaya dek, demokratik karar almanın bütün araçlarının incelenmesi gerekiyor.

İkinci olarak, radikalleşmiş bir temsili demokrasinin kurumlarının her yanında, demokratikleşmenin ilerleyebileceği yeni alanlara ihtiyaç var. İnsanların, kendileri gibi Öteki olan başkalarını bulabileceği yollara ihtiyaç var. Baskılananların baskıya karşı çıkabilecekleri yerlere ihtiyaç var. **Eylemcilik** yalnız güçsüz olanlara uygun bir demokrasi için değil, güçsüzün kendi özgürlüklerinin ne olduğunu anlamaya başlayabileceği, tanımlanması güç uzamlar için de mücadele etmeli. Medyaya erişim ve medyanın radikalleşmesi, radikal bir demokrasi için zorunlu.

Bu sadece genel bir taslak, yine de **eylemcilik** içinde temel bir şeyi saptıyor. **Eylemciliğin** genel ahlâk ilkelerinin yalnızca tek tek her harekette değil, aynı zamanda daha genel düzeyde değişim taleplerine nasıl yol açabileceğini gösteriyor. **Eylemciliğin** en şiddetli özlemi, mevcut demokratik temsil sistemlerinin ve sivil toplum biçimlerinin aşılması demek olan radikal demokrasidir.

EYLEMCİLİK VE POTANSİYELİ

Radikalleşmiş demokrasiye bu bağlılık, **eylemci** ahlâkın sunduğu muhtemel geleceğin kısacık bir görüntüsüdür, ama daha az çekici olan başka olasılıklar da var. Bu bölümde şimdiye dek farklılık ve baskının önemi kazıp ortaya çıkartmanın, **eylemcilik** açısından genel düzeyde ne kadar önemli olduğuna odaklandık. Bu, daha iyi bir dünya vizyonu sunarak, şu ana dek **eylemciliği** neredeyse azizce bir varoluşa konumlan-

dırır. Bu kısmen doğrudur, yine de eleştirelliği bir yana bırakmayıp, **eylemcilik** içinde daha az çekici olasılıkların nerede yattığına bakmamız gerekir. Terörizm başlangıç için iyi bir yer.

Radikalleşmiş demokraside farklılığa ve onun ifadesine bağlılığın sonuçlarından biri, **eylemciliğin** terörizmi yürekten reddetmesi olmalıdır. Dehşet verici terörist edimlere cevaben güçlü devletlerden gelecek olan savaş ilanı ile belirsiz bir süre boyunca parçalanacağı benzeyen bir dünyada, bu benimsenecek en açık konum gibi görünebilir. Fakat bunun **eylemciliğin** çekirdek ilkelerinden çıktığını belirtmek gerekiyor. Terörizmi tanımlamanın engembeli kavramsal arazisinde çok derinlere dalmadan, onu hem geniş çaplı psikolojik sonuçlara ulaşmak, hem de görüşlerini zorla kabul ettirmek üzere tasarlanmış siyasal amaçlar uğruna uygulanan şiddet olarak alabiliriz.⁸ Böyle bir konumun, radikal demokrasiye bağlılığın gösterdiği gibi, bu bölümde şimdiye dek ana hatları çizilen ahlâka derin bir karşıtlık sergilemesi gerekir.

Ne var ki, doğrudan eylemi tartıştığımız sırada, şiddetin **eylemcilik** içinde taktik bir mesele haline nasıl geldiğini gördük. **Eylemcilik** içinde terör hiç kuşkusuz ender bir olaydır, ama terörü meşru bir taktik olarak benimseyen hayvan özgürleştirmecilerini de görmezden gelemeyiz. Terörizm, farklılığın bir yadsınmasıdır; psikolojik panik aracılığıyla muhalefeti ortadan kaldırmaya çalışır ve **eylemci ahlâk**, siyasal tartışmayı bu biçimde sonlandırmaya karşıdır. Gelin görün ki, **eylemciliğin** doğrudan eyleme bağlılığının, mülkiyete ve insanlara karşı şiddet dışılıktan şiddete doğru tedrici bir kaymaya yol açması da mümkündür. **Eylemciyi** terörist olarak adlandırmak hayret verici ve 11 Eylül gibi terörist eylemlerle bağlantısını kurmaya çalışmak saçma olmakla birlikte, **eylemcilik** içindeki, farklılık ve özgürlük 'cenneti'nden bambaşka yerlere gidebilecek olan baskıların farkında olmamız gerekiyor.

Eylemcilik içinden doğan bir dizi başka soruna değinmiş durumdayız, şimdi bunları bir araya getirmemiz gerekiyor. Yanlış yürüyen örgütsüz örgüt, hiçbir nihai karar verme gücüne sahip olmayan sonu gelmez toplantılar olasılığını doğurur. Toplantıları toplumsal değişime tercih eden eylemciler hakkındaki kötü, bayat, eski şakalar bu noktada kolay unutulmaz. Demokrasiyi ve sivil toplumu, kısmen örgütsüz örgütlü ilkeler doğrultusunda kafalarında yeniden canlandırmayı isteyen Zapatistaları gör-

düğümüz zaman, heyecan ve umutla titreyebiliriz, fakat aynı zamanda potansiyel güçlüklerin de farkında olmamız gerekiyor. Örgütsüz örgütün toplumda başarısızlığa uğramış biçimlerini yazmak, hiyerarşilerin sadece gizlenmesine değil, prensipte yokmuş gibi kabul edilmesine yol açabilir. Karar almanın kaçınılmaz olduğu ve dolayısıyla temsil konusunun kolaylıkla göz ardı edilebileceği an gelene kadar karar verememe ve tartışmayı bitirememe gibi bir zafiyete neden olabilir.

Keyif-siyaseti, toplumsal değişimin bencil, haklılığı kendinden menkul biçimde tanımlanması olasılığını sunar. Bu tür siyasetin zorunlu benmerkezciliği mistisizme ve toplumdan kopmaya giden yolu açar. Hip-pi hareketi içinde gerçekleşen, toplumu reddeden ve kendilerini tümüyle toplumdan soyutlayan komünlere doğru gerçekleşmiş olan kayma, bunun bir örneğidir. Kendini dikkate alan ve kendiyle tanımlı topluluklar, kendilerini düzen karşıtı yapan kültürle ve benlikle ilişkilerinden vazgeçerek, özgürlüğü bir tanrıda, bir ilaçta ya da şamanda arayabilirler.

Kültürün tersyüz edilmesi, baskıcıların düzen karşıtı olduğu düşünülen şeyden yararlandıkları bir sağaltıma yol açar. En kötüsü düşünüldüğünde, kültürün tersyüz edilmesinin, arzuyu bilinçdışı kavrayışlarımızın içine markalaştırma tekniklerini iyice sokarak, İşaretler İmparatorluğunun daha da genişlemesine hizmet ettiğini düşünebiliriz. Kültürün tersyüz edilmesi reklamcıların bizim ihtiyaçlarımız konusundaki yönlendirmelerine karşı çıkmak yerine, en kötü ihtimalle, markalaştırma profesyonellerinin elinin altındaki tekniklerin bir laboratuvarı olabilir. Belki de kültürün tersyüz edilmesi, simgesel karşı çıkışların, simgesel kodlarımızın manipülasyonunun bir parçası değil de, baskıya karşı koymanın bir parçası olabileceğine ilişkin inancımızı sarsmak yoluyla, semiyotik karşı çıkışı zayıflatıyordu.

Son olarak, kırıcı-eylemcilik, diğer mücadeleler için teknik gereçler sunmak veya yalıtılmış bir enformasyon temelli sanal siyasete sürüklenmek arasında sıkışıp kalabilir. Kırıcı-eylemcilerin ikilemi, kırıcı-eylemcilerin ya kendi adlarına yargılamayı öğrenmek zorunda oldukları siyasete hizmet etmeleri veya kendilerini siberuzayda hizmete sunmaları arasındadır. Belki kırıcı-eylemcilik mücadeleyi sanal bölgeye saptırmaktadır, ya da bütün siyasetler için sanal alan kusursuzdur.

Eylemcilik, eylemcilerin önüne, bu başarısızlıkların ötesinde ve onları kapsayacak şekilde, iki baştan çıkarıcı koyar. Gelecekte yüzünü çevirip, bugünde, hatta geçmişte yaşamaya başlayan **eylemci** ahlâkı zihinde yeniden canlandırmanın iki yolu vardır; **eylemcilikte** içkin genel düzeyde sorunlar vardır.

İlk baştan çıkma, demokrasiye odaklanmak ve baskının radikal ucunu yitirmek, karşı çıkmaya değil konuşmaya ve güçlenmeye odaklanmaktır. Bu, nihai olarak 'bütün farklılıklar siyasal olarak meşrudur' kavramına dayanan sığ bir siyasetle sonuçlanır. Böyle bir kavrayış ayartıcıdır; ağırlıklı olarak toplumsal kapsamaya dayanır ve demokrasiyi geliştirmek için pek çok alanda somut kampanyalar sunar. Yine de, bütün farklılıklar eşit ya da meşru olmadığına göre, nihai olarak sonuçsuz kalır. Ultra-zenginlerin 'farklılığı'nın, savunulması gereken kültürel veya siyasal bir farklılık olmayıp, acı ve süregiden sömürünün sonucu olduğunu anlamanın yolları olmalıdır. Benzer sorunlar, güçlü Ben'ler kendi farklılıklarını savunmak üzere ortaya çıktığı zaman görülebilir: beyaz, eril, Batılı, heteroseksüel gibi. Katıksız bir biçimde demokrasi süreçlerine odaklanan bir siyaset, esaslı olan herhangi bir şeyi kavrayamaz. Amaçları olmayan bir araçlar siyaseti haline gelir; bu, devletin elinde olan bir çokkültürcülüktür. Farklılık **eylemciliğin** esası ve radikal demokrasi de tamamlayanı olarak kalsa da, bunlar yeterli olmaz.

İkinci baştan çıkma, bir baskıyı mutlak ve temel kılmaktır. 20. yüzyılın büyük bölümünde sınıfı bütün diğer sömürülerin türediği sömürü biçimi olarak temellendirmek solun hiç değişmeyen ayartıcısı oldu. Bu, sözgelimi Hardt ve Negri'nin Marksist değerlere dönüşe dayanan, yeni bir komünizme yönelik şaşırtıcı çağrılarında hâlâ etkin olduğu görülen, çok güçlü bir ayartıcıdır. 21. yüzyıl başı küreselleşme karşıtı hareketinin, küreselleşmenin belirli biçimlerine karşı çıkmaktan, bütün mücadeleleri anti-kapitalizm sancağı altında türdeşleştirmeye doğru her kaymasında kendini gösteren bir baştan çıkmadır. Kurtuluş mücadelelerinin tarihinde bu ayartıcıya teslim olmak için artık çok geç olduğu kesin olarak görülse bile, bu daima mevcut bir olasılık olarak durur. Her biri kendine göre yapılmış birçok sömürü türü bulunduğunu düşünebilir, bu tür bir iliş-

kiyi yok etmenin bir şekilde bütün Ötekiliklerin sonunu getireceği inancına yapışmış olabiliriz, ama bu yine de bir baştan çıkma olarak kalır.

Eylemciliğin bu anlatısı ne kadar olumlu ve kimi zaman kutlayıcı –ve kutlayacak pek çok şey olduğuna inanıyorum şahsen– olsa da, kimi önemli noktalara da işaret etmek gerekiyor. Görmeyi asla umut etmeyeceğim yeni şafaklar, daha az parlak **eylemci** gelecekler var. Bunları ortaya koyup vurguladıktan –belki kimi örneklerde (özellikle şiddette) aşırı vurguladıktan– sonra, tartışmamıza **eylemciliğe** bir umut biçimi, gelecekten beklenen bir özlem olarak bakarak son verebiliriz.

EYLEMCİLİK!

Eylemciliğin içinde bir potansiyel, toplum için yeni bir ahlâki temel olasılığı yatar. Bu potansiyel, kimi zaman açıkça parlayıp kimi zaman silinip giden titrek bir ışıktaki gösterir kendini. Bu ahlâk toplumsal kodları sınava tabi tutan çeşitli eylemlerin tamamında biçimlenir ve bozulur. **Eylemcilik** ahlâki toplumun kuruluşunu sınava çeken doğrudan eylemlerde; anti-hiyerarşik toplumsal eşgüdümün bir ön temsilcisi olan örgütsüz örgütlerde; toplumsal fabrikaya boyun eğmeye kafa tutan kolektif keyiflerde; şirketin ve devletin arzu diline yapılan kültürel müdahalelerde; ve kırıncı-eylemciliğin elektronik kodlara yaptığı müdahalelerde var olur. Bu çeşitli eylemlerin hepsinde, **eylemcilik**, oluş ve ahlâk yöntemleri üretir. Hareketlerin doğası ve **eylemcilerin** kendi aralarında durmaksızın yeniden müzakere ettikleri kolektif kimlikleri aralıksız üretmeleri, **eylemciliğin** için ahlâkının hiçbir zaman tamamlanmış hale gelmeyecek gibi görünmesine neden oluyor. Yine de bu, onun, benim bu kitapta verdiğime benzer bir biçimde dillendirilmesini engellemiyor. **Eylemciliğin** gelecek ahlâki hem gerçektir, hem de sürekli olarak gelişmektedir.

Eylemciliğin gelecek ahlâki bize temsiline ve farklı yaşam tarzları üretiminin aralıksız ve radikal bir biçimde açık olduğu, hareket temelli bir toplum vizyonu sunuyor. Bu, herkesin bir **eylemciye** dönüştüğü bir vizyon değil. Daha doğru bir biçimde söylemek gerekirse, siyasal etkinliğin anlamını yeniden düşünmemizi talep eden bir vizyon bu. Kolektif bir ifade kazanan dayanışmalar ve baskılar, toplumsal değişimin ve toplumsal

tanımlamanın en önemli motorları haline geliyor. Böyle bir toplumda bir **eylemci** olmak birçok anlamı barındırabilir ve onların ille de kendilerini buldozernere zincirleyen, web sitelerini kıran ya da sonu gelmez toplan-tılara katılan kişiler olmaları gerektiğini göstermez. Bunun yerine, toplumsal dayanışmaları gerçekleştirme ve sömürüye karşı kampanyaları sürdür-me çabası, daha iyi bir toplumun temel taşı haline geldikçe, böyle bir toplumda bir **eylemci** olmanın anlamı dönüşüme uğrar. Burada, yolun ilerisi-ni en açık biçimde gösteren, keyif-siyasetidir. Keyif-siyaseti içinde, kişilik ve benliğin düzenleyici kodlarına karşı çıktıklarını gören insanların, kazara ya da umursamazca, siyasetle pek de ilgilenmediklerini gördük. Bu karşı çıkış yüzünden açıkça siyasallaşmış hale gelebilirler de gelmeyebilirler de, ama her şeye rağmen bir siyaset ortaya çıkar. Tıpkı karşı çıkışın kazara ol-ması gibi, herhangi bir kişi de kendisinin yeni toplumsal biçimler yarat-madaki potansiyelini anlamaya başlayabilir. Küçük eylemler de, **eylemcilik** açısından büyükleri kadar merkezi bir anlam taşır.

Gelecek garanti edilmiş değildir. Burada incelediğimiz şey tarihin yasaları değil, insanların her koşul altında ve yüklerin her çeşidini taşıyarak kendi toplumlarını yapma yollarıdır. Bir toplumun bu şekilde oluşumu çelişkili ve çatışmalarla yüklü bir süreçtir. Ne geçmişin veya şimdinin siyasetinin başarılı olmayacağını, ne de şu anda iktidar sahibi olanların kendi egemenliklerini devam ettirmenin yollarını bulmayacağını garan-tisi vardır. Söylenebilecek tek şey, bu ikincinin –korkutucu bir biçimde– daha akıllıca bir bahis olduğudur.

Geleceğin daima belirsiz olduğu gerçeği, onun çekiciliğini oluş-turur. **Eylemciliğin** ve onun karşı safında duranların –yani geçmişin, bugünün ve güçlü olanların– yoldan çıkmaları, geleceğin herhangi bir kesinlikle öngörülmesine engel olur. Yine de bir gelecek görmemiz pekala mümkün olabilir. İnsan toplumları için farklı bir ahlâki temel düşünebili-riz. Kimi zaman açıkça, kimi zaman da müphem bir biçimde, adil bir yaşamı oluşturacak yeni unsurları ayırt edebiliriz. Bu, temsilin ve toplumsal çıkarların radikal bir biçimde demokratikleştirilmesine ve sömürüyle çatışmaya dayanır: dayanışma ve sömürü, özen ve ihmal, farklılık ile Ben ve Öteki. **Eylemciliğin** sunduğu şey, var olan dünyamızda karşı çıkılması

gereken ve gelecekteki dünyamızda belki de sevilbilecek olanın geniş, radikal ve devrimci bir vizyonudur. **Eylemcilik!** sonundaki ünlem işaretini belki nihayet haklı çıkarır.

TEŞEKKÜR

Bugün artık popüler protesto ve radikal siyaset ile uzun bir uğraşa dönüşmüş olan bu çalışmaya çeşitli biçimlerde katılan herkese teşekkürler. Özellikle son zamanlarda, kendileri bilsin bilmesin, Brainstorms'daki herkese, Jim Carey, Rachel Cottam, Ricordo Dominguez, Peter Hamilton, Brian Holmes, John Jordan, Chris Kelly, Adam Lent, George McKay, Paul Mobbs, Alex Plows, Jai Redman, Paul Taylor, Alain Touraine, Merl Storr ile Reaktion Books'taki herkese teşekkürler. Andrea Watts'a özellikle teşekkürler.

Her zamanki gibi, Kate, Matilda ve Joanna'ya uygun bir şükran sözcüğü yok; büyük serüven sürüyor.

NOTLAR

BİRİNCİ BÖLÜM

- 1 D. Wall, *Earth First! And the Anti-Roads Movement* (Londra, 1999), s. 40.
- 2 Margery Lewis, alıntı, S. Roseneil, *Disarming Patriarchy* (Buckingham, 1995) içinde, s. 36.
- 3 M. Lee, *Earth First! Environmental Apocalypse* (New York, 1995), s. 57.
- 4 V. Woolf, alıntı, M. Bradbury ve J. McFarlane, der., *Modernism* (Harmondsworth, 1976) içinde, s. 33.
- 5 M. Young ve P. Willmott, *Family and Kinship in East London* (Londra, 1957), s. 27.

İKİNCİ BÖLÜM

- 1 J. Borger, 'Thousands of Mothers Tell Gun Lobby: Enough is Enough', *Guardian Gazetesi/Guardian Unlimited*, 15 Mayıs 2000, <http://www.guardianunlimited.co.uk/archive>.
- 2 <http://www.actlab.utexas.edu/zapatistas/faqs.html>'de bulunabilir.
- 3 Meksika hükümetinin yozlaşması ve onun yerli haklarına şiddetle karşı örgütlerle bütünleşmesinin, aslında bazı *Zapatist* zaferlerinin ülkenin hükümet sistemleri içinde yarattığı değişim gereksinimlerinden kaynaklandığını düşündüğümü vurgulamam gerek.
- 4 Marcos, *Our Word is Our Weapon: Selected Writings –Subcomandante Marcos*, der. Juana Ponce de Léon (Londra, 2000), s. 280.
- 5 Q. Peirce, 'The New World Order, "Free" Trade, and the Deindustrialization of America', *National Vanguard* (Mart 1995); <http://www.natvan.com/national-vanguard/assorted-newworldorder.html>.
- 6 'Under Fire, Pentagon Says German Training Center NOT a Base', *CNN*: www.cnn.com/US/9605/03german.airbase/index.html.
- 7 NamVeto49, 'Ready to be Disarmed?', *Taking Aim*, 6/10 (2000), <http://www.militiaofmontana.com/takeaim.htm>.
- 8 K. Maue, 'What Is the Militia?', bkz.: <http://www.militaofmontana.com/whomom/.htm>.
- 9 'From Recruit to Renegade: Timothy McVeigh', *ABC News*, bkz. <http://more.abcnews.go.com/sections/us/oklahoma/mcveigh.html>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- 1 P. Ackerman ve J. Duvall, *A Force More Powerful: A Century of Non-violent Conflict* (New York, 2000), s. 61-112.
- 2 B. Doherty, 'Manufactured Vulnerability: Protest Camp Tactics', B. Seel, M. Paterson ve B. Doherty, der., *Direct Action In British Environmentalism* (Londra, 2000) içinde, s. 62-78.
- 3 Anon A, 'Street Politics 2000', bkz. <http://www.Gn.apc.org/rts/streetpolitics.htm>
- 4 Anon B, 'On the Attack in Prague: Against the IMF and the World Bank', *Do or Die*, 9 (2000), s. 1-8, s. 7.
- 5 Anon C (2000), 'Here Comes the Barmy Army!: Pink and Silver on the Warpath', *Do or Die*, 9 (2000), s. 12-14, s. 13-14.
- 6 Adalet Bakanlığı web sitesinde alıntılanıyor: <http://www.animalliberation.net/library/facts/jd.html>

- 7 Anon D (2000), 'On Dis/organisation: A Statement from Reclaim the Streets (RTS) London';
bkz. <http://qqq.gn.apc.org/rt/disog.htm>
8 <http://www.actupny.org>
9 'Here Comes the Barmy Army!', s. 12-13.
10 Bkz. <http://www.sei.ukshells.co.uk/>
11 S. Wright, 'Changing the World (One Bridge at a Time?): Ya Basta! after Prague; Hobo' ile
mülakat: <http://www.geocities.com/swervede/yabasta.htm>
12 Wright, 'Changing the World...'

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- 1 S. Reynolds, *Energy Flash: A Journey through Rave Music and Dance Culture* (Londra, 1998), s. xv.
2 Andy, *Rave: The Spiritual Dimension* (Liphook, 1994), s. 25.
3 Daha ayrıntılı anlatılar için bkz. S. Garratt, *Adventures in Wonderland: A Decade in Club Culture*
(Londra, 1998); Reynolds, *Energy Flash*.
4 H. Rietveld, 'Living in the Dream', S. Redhead, der., *Rave Off: Politics and Deviance in*
Contemporary Youth Culture (Aldershot, 1993) içinde s. 41-78, s. 63.
5 Andy, *Rave*, s. 4.
6 D. Hemment, 'House without a Home', 'Shouts from the Street Conference on Popular
Culture'a verilen tebliğ, Manchester, 1995, s. 5.
7 A. Melucci, *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age* (Cambridge, 1996),
s. 71.
8 Push ve M. Scott, *The Book of E: All About Ecstasy* (Londra, 2000), s. 90.
9 *Age*, s. 98.
10 M. A. Wright, 'The Great British Ecstasy Revolution', G. McKay, der., *DiY Culture: Party and*
Protest in Nineties Britain (Londra, 1998) içinde s. 228-42, s. 235.
11 Garratt, *Adventures in Wonderland*, s. 116.
12 Wright, 'The Great British Ecstasy Revolution', s. 232-3.
13 R. Huq, 'The Right to Rave: Opposition to the Criminal Justice and Public Order Act 1994',
T. Jordan ve A. Lent, der., *Storming the Millenium: The New Politics of Change* (Londra, 1999)
içinde s. 15-34, s. 28.

BEŞİNCİ BÖLÜM

- 1 M. Dery, 'Culture Jamming: Hacking, Slashing and Sniping in the Empire of Signs', *Open*
Magazine Pamphlet Series: Pamphlet 25, 1993, s. 5.
2 <http://www.adbusters.org/uncommercials>
3 J. Napier, 'Letter to Seth Maxwell 1998', bkz.: [http://www.billboardliberation.com/](http://www.billboardliberation.com/actions/turk.letter.html)
[actions/turk.letter.html](http://www.billboardliberation.com/actions/turt.html)
4 Bu resim <http://www.billboardliberation.com/actions/turt.html>'de görülebilir.
5 Napier, 'Letter to Seth Maxwell'.
6 <http://www.bilboardliberation.com>

- 7 <http://www.adbusters.org/spoofads> *Obsession for women*, kadınların saplantısı anlamına geldiği için, sözü edilen resim ile slogan burada çarpıcı bir anlam kazanıyor-ç.n.
- 8 <http://www.adbusters.org/creativeresistance/jamgallery/street/>
- 9 Dery, 'Culture Jamming', s. 5-6.
- 10 Alıntılan, R. Atkinson, *Crusade: The Untold Story of the Gulf War* (Londra, 1993), s. 161. Parantezler Atkinson tarafından eklenmiştir.
- 11 <http://www.rtmart.com>
- 12 Brian Holmes, alıntılan: J. Crandall, *Drive: Technology, Mobility and Desire* (New York, 2000), s. 222-3.
- 13 <http://www.nikesweatshop.net>
- 14 <http://www.spacehijackers.co.uk/html/projects/boxfreshres.html>

ALTINCI BÖLÜM

- 1 CAE (Critical Art Ensemble), *Electronic Civil Disobedience and Other Unpopular Ideas* (New York, 1996).
- 2 Electrohippies Collective (2000), 'Client-side Distributed Denial-of-Service: Valid Campaign Tactic or Terrorist Act?': Occasional Paper no. 1', <http://www.gn.apc.org/pmhp/ehippies>
- 3 Bu ikisinin teknik olarak farklı olduğunun açıkça belirtilmesi gerekir.
- 4 Electrohippies Collective (2001), 'The FTTA Action and May Day "Cyber-Hysteria"', bülten Mayıs 2001, <http://www.gn.apc.org/pmhp/ehippies>
- 5 O dönemde aşağıdaki adreste yansıtılmakta olan Nestrike web sitesinden alıntlandı: http://www.contrast.org/netstrike/howto/istruzioni_en.html
- 6 Kitabın yazımı aşamasında, ana site, www.netstrike.it, İtalyan sulh yargıcı tarafından engellenmişti.
- 7 O. Ruffin, 'Valid Campaign Tactic or Terrorist Act?: The Cult of the Dead Cow's Response to Cilent-side Distributed Denial-of-Service 2000', <http://www.gn.apc.org/pmhp/ehippies>
- 8 Cult of the Dead Cow, 'The Hacktivism FAQ': http://www.cultdeadcow.com/cDc_files/HactivismoFAQ.html
- 9 Age; Peekabooby gösterileri için, bkz. TechTV raporları: <http://www.techtv.com/print/story/0,23102,3337379.00.html>
- 10 CDC (2001), 'Back Orifice 2000 FAQ': <http://www.bozk.sourceforge.net/>
- 11 CDC and Hactivismo (2001), 'A Special Message of Hope': http://www.cultdeadcow.com/cDc_files/declaration.html
- 12 Ruffin, 'Valid Campaign Tactic.'
- 13 Cult of the Dead Cow, 'The Hactivismo FAQ'.
- 14 Ruffin, 'Valid Campaign Tactic'.

YEDİNCİ BÖLÜM

- 1 Marcos, *Our Word Is Our Weapon: Selected Writings - Subcomandante Marcos*, der. Juana Ponce de León (Londra, 2001), s. 282.
- 2 <http://www.immi.gov.au/multicultural/nmac/summ-a.htm>

- 3 T. Jordan ve A. Lent, *Storming the Millenium: The New Politics of Change* (Londra, 1999), s. 214-
15'te yer alıyor.
- 4 'Radikal demokrasi' deyimini, yalnız onlar tarafından değilse bile, E. Laclau ve C. Mouffe'nin
eserinde geniş bir biçimde keşfediliyor. Bkz. E. Laclau ve C. Mouffe, *Hegemony and Socialist
Strategy*, 2. bas. (Londra, 2001).
- 5 <http://www.narconnews.com/zcongress.html>.
- 6 Marcos, 'Fourth Declaration of Lacandon Jungle 1996':
<http://flag.blackened.net/revolt/mexico/ezlnco.html>.1996.
- 7 *Age*.
- 8 D. Whittaker, *The Terrorism Reader* (Londra, 2001).

Dünyamızın sorunları her geçen gün biraz daha artıyor ve karmaşılaşıyor. Küresel ısınma, kirlilik, yok olan canlı türleri karamsar bir gelecek tablosu çiziyor. Dünyanın klasik sorunları olan açlık ve yoksulluk, kıtalar, bölgeler ve sınıflar arası gelir adaletsizliği, savaşlar, giderek sivil halkı da hedef alan şiddet bu tabloyu büsbütün umutsuz hale getiriyor. Ama umut yok mu gerçekten? Bunca olumsuzluğa rağmen, değişen dünyanın 21. yüzyılda bize daha "iyi bir yaşam" sunmasını sağlamanın bir yolu yok mu? Bu daha iyi yaşamın "ahlakı" nasıl bir ahlak olacak ve nereden doğacak? İşte Tim Jordan Eylemci'de bu güncel sorulara cevap bulmaya çalışıyor ve Avrupa'dan ABD'ye, Avustralya'dan Güney Amerika'ya çok geniş bir coğrafyada daha güzel bir dünya için çaba harcayanlarla tanıştıyor bizi. Çevrenin korunması için kesilmeye mahkûm ağaçlara kendilerini zincirleyen yaşlı teyzeler, reklam bombardımanına karşı mücadele eden kültür tersyüz edicileri, bilgisayar program kırıcılığını bir siyasi mücadele aracı haline getirenler ve sivil itaatsizlik eylemleri... Geleneksel ideolojik savaşların yerini, yeni siyasi aktörlerin popüler eylemleri almış durumda. 21. yüzyılın yaşam ahlakı bu eylemlerde keşfediliyor.

İNSAN VE TOPLUM Dizisi

KitapyAYINEVİ

ISBN 975-8704-13-3

9 789758 704132

